

SoBiAD

SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ

HUKUK ve İKTİSAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (Online)

ISSN: 2146-0817

Yıl: 2026 Cilt: 18 Sayı: 1

Amaç ve Kapsam

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (HİAD), Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği (SoBiAD) tarafından yayınlanan hakemli bir dergidir. Sadece Türkçe makaleler yayın için kabul edilmektedir.

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (HİAD) içerisinde Ekonomik Kamu Hukuku, Regülasyon İktisadı, Mülkiyet Hakları İktisadı, Kurumsal İktisat, Kamu Tercih, Anayasal İktisat, Sosyal Sermaye, Vergi Hukuku, Suç Ekonomisi, Yolsuzluğun Politik İktisadı, Çevre Ekonomisi ve Çevre Hukuku, vb. alanlarında yazılmış makalelere yer verilir.

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi'nin amacı Hukuk ve İktisat Yaklaşımı (Law and Economics Approach) alanındaki çalışmaların ülkemizde yaygınlaşmasına hizmet etmektir. Hukuk ve İktisat Yaklaşımı genel olarak iktisat bilimindeki temel araçları, varsayımları ve metodolojiyi kullanarak formel ve informel kuralları ve kurumları inceleyen bir inter-disipliner (multi-disipliner) araştırma alanıdır.

Açık Erişim Politikası

Açık erişimin bilginin evrensel kullanımını artırarak insanlık için yararlı sonuçlar doğuracağı düşüncesinden hareketle, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (HİAD) Açık Erişim politikasını benimsemiştir. Dergi, yazarlardan devraldığı ve yayımladığı içerikle ilgili telif haklarından, bilimsel içeriğe evrensel Açık Erişimin (Open Access) desteklenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bilinen standartlarda kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarını bedelsiz kullanıma sunmaktadır. İçeriğin ticari amaçlı kullanımı için yayınevinden yazılı izin alınması gereklidir.

Ücretsiz Yayın

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (HİAD)'nde makale yayınlanması için yazarlardan hiçbir ücret talep edilmemektedir.

Yazarların Sorumlulukları

Yazarların makalelerini dergi web sayfasında sunulan yazım kurallarına ve örnek şablona göre hazırlamaları gerekir. Yazarların, hakem raporlarında belirtilen düzeltmeleri zamanında yapmaları beklenir.

Etik İlkeler

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (HİAD), yer alan etik görev ve sorumluluklarda Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından kabul edilen ve yayınlanan ilkeler benimsenmektedir. Yazarlardan aşağıda belirtilen etik kurallara uymaları beklenmektedir.

- Dergiye gönderilen makaleler başka bir yerde yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır.
- Yazılar makalelerinde kullandıkları tüm alıntılara referans vermiş olmalıdır.
- Yazarlar makaleye bilimsel katkı verdiklerini garanti etmelidir.

- Yazarlar makalenin başka bir kişi ya da kurumun fikri mülkiyet haklarını ihlal etmediğini, intihal içermediğini ve kendi çalışmaları olduğunu garanti etmelidir.
- Makalede adı geçen tüm yazarlar, gönderilen ve yayınlanan makaleler üzerinde eşit sorumluluğa sahiptir.
- Yazışmadan sorumlu yazar adı geçen tüm ortak yazarların yayına ve ortak yazar olarak adlandırılmaya razı olduğunu garanti etmelidir. Çalışmaya önemli bilimsel ve yazınsal katkı sağlayan tüm kişiler ortak yazar olarak adlandırılmalıdır.
- Yazarlar gerekli görülmesi halinde makalede yer alan veri setlerine ulaşımı sağlamalıdır.

Hakemlik Süreci

Makaleler, hakemler tarafından altı ölçüt –bazı ölçütlerin belirli türdeki bildirilere uygulanamaması halinde daha az- dikkate alınarak değerlendirilir. Hakemlerin raporları tamamlandıktan sonra yazılar, Yayın Kurulu'nun onaylaması durumunda yayıma hazır hale gelir ve kabul sırası dikkate alınarak uygun görülen sayıda yayımlanır. Makaleler yayınlanmadan önce turnit-in ve/veya iThenticate intihal yazılımları ile kontrol edilmektedir.

Telif Hakları

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (HİAD), bünyesinde yayınlanan yazıların fikirlerine resmen katılmaz, basılı ve çevrimiçi sürümlerinde yayınladığı hiçbir ürün veya servis reklamı için güvence vermez. Yayınlanan yazıların bilimsel ve yasal sorumlulukları yazarlarına aittir. Yazılarla birlikte gönderilen resim, şekil, tablo vb. unsurların özgün olması ya da daha önce yayınlanmış iseler derginin hem basılı hem de elektronik sürümünde yayınlanabilmesi için telif hakkı sahibinin yazılı onayının bulunması gerekir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği (SoBiAD), yazarlardan devraldığı ve derginin çevrimiçi (online) sürümünde yayınladığı içerikle ilgili telif haklarından, bilimsel içeriğe evrensel açık erişimin (open access) desteklenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bilinen standartlarda kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (çevrimiçi bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarını (ilgili içerikte tersi belirtilmediği sürece) Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) Lisansı aracılığıyla bedelsiz kullanıma sunmaktadır. İçeriğin ticari amaçlı kullanımı için alınması gereklidir.

Yazarlar yazılarının bütün yayın haklarını derginin yayıncısı Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği (SoBiAD)'ne devrettiklerini kabul ederler. Yayınlanan içeriğin (yazı ve görsel unsurlar) telif hakları dergiye ait olur. Dergide yayınlanması uygun görülen yazılar için telif ya da başka adlar altında hiçbir ücret ödenmez ve baskı masrafı alınmaz; ancak ayrı baskı talepleri ücret karşılığı yerine getirilir. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (HİAD) aşağıdaki indexing/abstracting servislerinde kayıtlıdır.

| Index Copernicus | Sobiad Atıf Dizini | Academic Research Index | AJIndex | InfoBase Index | Jurix | Directory of Research Journals Index | CiteFactor | JournalGuide | Index of Academic Documents |

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi (HİAD) ayrıca TÜBİTAK - ULAKBİM Dergi Sistemleri (UDS) çerçevesinde DergiPark'ta kayıtlıdır.

KURUCU EDİTÖR

Prof. Dr. Coşkun Can Aktan, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye

EDİTÖR KURULU

Prof. Dr. Coşkun Can Aktan, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye, (Editör)
Prof. Dr. Metin Toprak, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Doğan Bakırtaş, Celal Bayar Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mehtap Tunç, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Murat İnce, Sayıştay Başkanlığı, Türkiye
Doç. Dr. Serdar Yay, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Ufuk Gencel, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye
Dr. Hamza Onur Zenginler, İstanbul Barosu, Türkiye

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

Dr. Billur Güner Cohen, Loyala University, Maryland, ABD

DERGİ SEKRETERYASI

Dr. Öğr. Üyesi Servet Taşdelen, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye

İLETİŞİM

sobiadsosres@gmail.com

**SOSYAL
BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI
DERNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi

EKONOMİK VE POLİTİK FAKTÖRLERİN ADLİ HÜKÜMLERE ETKİSİ: TÜRKİYE'DEKİ DÜZEY2 BÖLGELERİ ÜZERİNE BİR PANEL VERİ ANALİZİ

THE EFFECTS OF ECONOMIC AND POLITICAL FACTORS ON JUDICIAL SENTENCINGS: A PANEL DATA ANALYSIS ON NUTS2 REGIONS IN TÜRKİYE

Enver Alper GÜVEL

1-23

Araştırma Makalesi

KÜRESELLEŞMENİN İNSAN HAKLARINA ETKİLERİ ÜZERİNE GENEL BİR İNCELEME

A GENERAL ANALYSIS OF THE EFFECTS OF GLOBALİZATION ON HUMAN RIGHTS

Eren AKARÇAY

24-38

Araştırma Makalesi

GEORGİZMİN ARAZİ DEĞERİ VERGİLENDİRME POLİTİKASINA DÖNÜŞÜMÜ VE STRATEJİK ARAÇLARINI YENİDEN YAPILANDIRMA MANTIĞI

THE TRANSFORMATION OF GEORGISM INTO LAND VALUE TAXATION POLICY AND THE LOGIC OF RESTRUCTURING ITS STRATEGIC TOOLS

Musa KIZILTEPE

39-59

Araştırma Makalesi

TAPU MÜDÜRLÜKLERİNDE VELAYET ALTINDAKİ KÜÇÜĞÜN TAŞINMAZLARININ SATIŞI VE HUKUKİ DAYANAKLARI

SALES OF IMMOVABLE PROPERTIES BELONGING TO MINORS UNDER GUARDIANSHIP AT LAND REGISTRY OFFICES AND THEIR LEGAL BASIS

Haluk SARUHAN

60-73

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, ISSN: 2146-0817
Yıl: 2026 Cilt: 18 Sayı: 1 Doi: <https://doi.org/10.53881/hiad.1709869>
Geliş Tarihi: 30.05.2025 Kabul Tarihi: 24.06.2025

Atf (APA): Güvel, E. A., (2026), “Ekonomik ve Politik Faktörlerin Adli Hükümlere Etkisi: Türkiye’deki Düzey2 Bölgeleri Üzerine Bir Panel Veri Analizi”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 18 (1): 1-23

EKONOMİK VE POLİTİK FAKTÖRLERİN ADLİ HÜKÜMLERE ETKİSİ: TÜRKİYE’DEKİ DÜZEY2 BÖLGELERİ ÜZERİNE BİR PANEL VERİ ANALİZİ

The Effects of Economic and Political Factors on Judicial Sentencings: A Panel Data Analysis on NUTS2 Regions in Türkiye

Enver Alper Güvel¹

Özet

Çalışmanın amacı, Türkiye’deki yargı reformu stratejileri geliştirme sürecine ışık tutacak empirik bulgular sağlayabilmektir. Çalışmada 26 Düzey 2 Bölgesinin 2011-2020 döneminde Toplam İşsizlik Oranı ile Genel ve Yerel Seçimlerin, 2014 HSK Seçimlerinin, 2016 Darbe Girişiminin ve 2018 Cumhurbaşkanlığı Rejiminin 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanuna muhalefetten verilen hükümler üzerindeki etkisi; F Testi, Breusch-Pagan LM Testi ve Hausman Testi sonuçlarına göre uygunluğu tespit edilen Rastal Etki Modeli (REM) ve Sabit Etki Modeli (FEM) ile analiz edilmiştir. Analizlerde REM için Breusch-Pagan LM Testi, FEM için Değiştirilmiş Wald Testi sınamaları sonucunda değişen varyanslı, Woolridge Testi sonucunda otokorelasyonlu ve Pesaran CD Testi sonucunda yatay kesit bağımlı (HAC) çıkan sonuçlar Dirençli Standart Hatalarla tekrarlanmıştır. Toplam İşsizlik Oranı ve politik değişkenler, işgücü piyasası koşullarının ve politik faktörlerin hükümleri etkilediğine işaret edecek şekilde anlamlı çıkmıştır. Genel ve yerel seçim değişkenleri, hapse giren hükümlü sayısını etkilemekle birlikte işsizlik oranının etkisini değiştirmemiştir. Buna karşılık diğer politik değişkenlerin ve özellikle de 2016 Darbe Girişimi ile 2018 Rejim Değişikliğinin hem hapse giren hükümlü sayılarını etkilemesi yanında bu etkinin işgücü piyasası koşullarının hükümlere etkisini baskılayacak derece yüksek olduğu ve belirtilen suçtan cezaevine giren hükümlü sayısının artmasına yol açtığı görülmüştür. Türkiye’de yargı reformu stratejilerinde gözardı edilen ekonomik ve politik faktörlerin hapse giren hükümlü sayıları ve hükümler üzerinde etkili olduğuna işaret eden bu empirik bulgular, stratejilerin tematik bir açıyla malül olduğunun delilidir. Bu açık, yargı reformu stratejilerinin ekonomik ve politik faktörleri de dikkate alan disiplinlerarası bir yöntemle gerçekleştirilmesinin adaleti sağlama performansının artırılabilmesine katkı sağlayacağına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yargı, Reform, Hüküm, İşsizlik, Politika, Hukuksal, Hapis

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Abstract

The purpose of the study is to provide empirical findings that will shed light on the process of developing judicial reform strategies in Turkey. In the study, the effects of the Total Unemployment Rate of 26 NUTS 2 Regions in the 2011-2020 period and the General and Local Elections, 2014 HSK Elections, 2016 Coup Attempt and 2018 Presidential Regime on the imprisonment sentencings for opposition to the Law No. 6136 on Firearms, Knives and Other Instruments were analyzed with the Random Effect Model (REM) and Fixed Effect Model (FEM), which were determined to be appropriate according to the results of F Test, Breusch-Pagan LM Test and Hausman Test. In the analyses, the results of the Breusch-Pagan LM Test for REM, the Modified Wald Test for FEM with heteroscedasticity, the Woolridge Test with autocorrelation and the Pesaran CD Test with horizontal cross-sectional dependence, that is HAC results were repeated with Robust Standard Errors. According to empirical findings, Total Unemployment Rate and political variables are significant, indicating that labor market conditions and political factors affect sentencings. Especially the 2016 Coup Attempt and the 2018 Regime Change, both affected the number of convicts imprisoned, and this effect suppressed the effect of labor market conditions on sentencings and led to an increase in the number of convicts imprisoned. The empirical findings suggest that the reform strategies are plagued by a thematic gap because of neglecting economic and political factors effecting the judicial sentencings.

Keywords: Judicial, Reform, Sentencing, Unemployment, Politics, Legal, Imprisonment

JEL Codes: K14, K42, K49

Article Type: Research Article

¹ Prof. Dr., İstanbul Gedik Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, E-mail: alper.guvel@gedik.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0437-0343

I. GİRİŞ

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yargı reformu ve yargının yeniden yapılandırılması tüm toplumu yakından ilgilendiren temel sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Yargıyı yapılandırma ve yargısal sorunları çözmeye arayışları çerçevesinde, Türkiye’de 2009’dan itibaren beşer yıllık Yargı Reformu Stratejileri hazırlanmıştır (T. C. Adalet Bakanlığı, 2009, 2015, 2019, 2025). Buna ilaveten sayısı 9’a ulaşmış ve 10’uncusu da açıklanma eşiğinde olan yargı paketleri hazırlanmaktadır.

Birbiri ardına gelen ve gelecek olan bu strateji ve yargı paketlerinin neredeyse tamamı; Hukuksal Formalizme dayanmaktadır. Hukuksal Formalizme (yani, şekilcilere, lafızcılara) göre hukuk, soyut bir ‘kamu düzeni’ne indirgenmiş, değerlere ve olgulara duyarsız, kapalı, dogmatik, ontik ve saf bir metin bilimidir. Kamusal Düzenin temel ilke olarak kurgulanması nedeniyle hukuksal formalizm totaliteryendir. Yargıçlar de sadece bu metnin uygulayıcıları ve düzen koruyucularıdır. Hukuksal Formalizm, yargıçların kamu düzenini sağlamak için temel bilimsel ilkeleri ve kavramları olgulara uygulayarak, doğru hükümler vereceklerini; aynı vakayla karşılaşan her yargıcın aynı kanun ve yöntemleri, aynı mantığı ve temel ilkeleri uygulayarak aynı kararı vereceklerini öngörmektedir. Hukuk metinlerini dogmatikleştirip kutsayan ve yargı statüsünü yücelten Hukuksal Formalizmin politik, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla kamu düzenini sağlama teolojisi, ‘*politik sistemin yargısallaşması*’na; yargının özellikle de Anayasa Mahkemesi gibi yüksek yargı kuruluşlarının bir ‘*jüristokrasi*’ye dönüşerek yürütme ve yasama organını boyunduruk altına alması gibi patolojilere de kaynaklık etmektedir (Domingo, 2005; Hirschl, R. 2002, 2004a, 2004b, 2006, 2008). Politik sisteminin yargısallaşması, sivil hak ve özgürlükler, fırsat eşitliği ve demokratik siyaset ve hatta ekonomik gelişme ve büyüme üzerinde negatif etkiler üretebilecek büyük bir tehdittir. Hukuksal Formalizme dayanan hukuk eğitimi de *öğrencilerin, günümüzde sözün ötesinde olanı görmelerini, göstergelerin işaret ettiği olguları keşfedebilmelerini ve değer duyarlılığı gösterebilmelerini engelleyen bir sersemletme sürecidir. Bu sorunlu zihinsel yapı, hukuk öğretimini, sığ bir kural belletimi ve statü benimsetmesinden ibarettir* (Kılıç, 2017:97,99; Kılıç, 2011). Mevzuat belletimine odaklı bu hukuk eğitimi, bir statü sistemine yargı eliti yetiştirme odaklıdır.

Türkiye’deki yargı reformu stratejileri de bu dogmatik bir eğitimden ve benzer deneyimlerden geçerek yargı bürokrasisinde statü edinmiş (metin ve statü odaklı) yargı elitlerinin kaleminden çıkmadır. Bu stratejiler ve yargı paketleri, büyük ölçüde ve hatta bütünüyle kanun ve diğer mevzuat metinlerinin statü güvencesi altındaki saf hukuk elitleri eliyle ve kendi çıkarlarına hizmet edecek yönde düzenlenmektedir. Doğal olarak da Türkiye’de yargı elitleri, statü rantının yüksekliği nedeniyle Hukuksal Formalizmden vazgeçemez. Statü rantına hizmet eden bu kendinden menkul, kapalı, metin ve mevzuat odaklı paradigma içinde kalındıkça da hiçbir yargı reformu stratejisinin ve hiçbir yargı paketinin yargı sorununu ve hukuk uygulamalarını anlama, açıklama, problematize etme ve çözüm üretme kapasitesi olamayacaktır.

Bu noktada; Türkiye’de gerçek anlamda bir yargı reformu hedefleniyorsa yargı elitlerinin tahtını sarsacak olan Hukuksal Realizm alternatif bir paradigma olarak değerlendirilmeyi beklemektedir.

Hukuksal Realizme göre hukukun hayat kaynağı mantık ve temel ilkeler değil deneyimdir, zamanın gerekleridir, yükselen moral ve politik teorilerdir; bir yargıcın kişiliğidir, ekip arkadaşlarıyla paylaştığı önyargılarıdır. Uygulamada farklı yargıçların aynı olgulara aynı kanunları uygulayarak farklı hükümlere varması, Hukuksal Formalistlerin tahtını sarsmıştır.

Hukuksal Realistlerin iddia ettiği gibi hukuk uygulamasında, yargıcın kişiliğinin, temel bilimsel ilkeler. den ağır basması, yargılamada uygulanan prosedür ve formaliteler kadar yargılama sürecinde ortaya çıkabilecek sorunların (bilgi toplama sürecinin adaletsiz ya da güvenilir olması; yargıçların kaprisli, taraflı veya nev-i şahsına münhasır olması; cezaların etkisiz ya da acımasız olması veya tutarsız bir şekilde uygulanması v.s.) da evrenselleşmesine yol açacaktır (Tonry, 2023). Bu süreçte özellikle de politik faktörlerin hükümlerin sürelerini etkilediğine ve cezalandırmanın yoğunlukla politik bir süreç olduğuna işaret eden güçlü teorik açıklama ortaya çıkmıştır (Chambliss, 1964, 1994; Foucault, 1977; Savelsberg, 1994).

Hukuksal Realizm Paradigması haklıysa; kanunlar ve diğer mevzuat yanında yargıçların algısını ve hükümlerini etkileyen ekonomik, politik, sosyal ve psikolojik faktörlerin araştırılması ve belirlenmesi, yargı reformu stratejilerinin ve yargı paketlerinin gözardı edemeyeceği bir önem ve anlam kazanacaktır. Dolayısıyla; her ne kadar saf hukukçuları rahatsız edecek olsa da iktisatçıların, siyaset bilimcilerin, sosyologların ve hatta psikologların yargı reformu stratejilerinin hazırlanmasına paydaş olarak katılması kaçınılmaz olacaktır. Bu yönüyle Hukuksal Realizm Paradigması, farklı yargıçların farklı hükümler verebilmesini ve hukuk uygulamasındaki farklılıkları mümkün görmek suretiyle bu farklılıklara yol açan ekonomik, politik, sosyal ve psikolojik nedenlerin ve etkenlerin araştırılmasına da kapı açan alternatif bir hukuksal araştırma programı da sunmaktadır.

Bu alternatif araştırma programının yargıçlar ve hükümlerle ilgili olası soruları da şunlardır: *Vatandaşı suçlu ilan ederek özgürlüğünün ve/veya mülkünün elinden alınmasına yol açan hüküm ile bu hükmü veren yargıç, gerçekten de hukuksal formalizmin iddia ettiği ölçüde tarafsız ve objektif midir? Hukuk dışı (ekonomik, sosyal ve politik) faktörlerin yargısal süreçlere ve hükümlere etki derecesi nedir? Yargıçların arkaplanlarının (demografik ve etnik/ırksal kökenlerinin, ideolojilerinin, cinsiyetlerinin, açlık/tokluk durumlarının hükümler üzerinde etkisi yok mudur? Statülerinin yerleşkesi olan adliyelerde yüksek kürsülerinden şüphelileri ve sanıkları sorgulayan yargıçlar de tıpkı karşılarındakiler gibi sıradan, duygusal, manipülatif, spekülatif, yanılabilir insanlar değil midir? Yargıçlar, hükümler ve yargı organizasyonları tüm güçlü ve zayıf yönleriyle bir ekonomistin ya da bir sosyoloğun, siyaset bilimcinin veya psikoloğun bilimsel araştırma konusu olabilir mi olamaz mı? Yoksa yargıçları ve hükümlerini sadece kendi kapalı organizasyonları içinde kalmak kaydıyla kendilerinden daha yüksek yargıçlar mı incelemeye tabi tutabilir? Yargıçlar ve yargı organları; yargı dışı politik, toplumsal ve ekonomik kesimler tarafından kritize edilemez mi?*

Formalist bir yargı evreninde bu sorulara bir cevap verebilmek hem güç hem de riskli olsa da suç, ceza ve yargı konusunda kitaplar ve makaleler kaleme alarak yargı elitleri tarafından dayatılan çizgileri çoktan aşmış bir iktisatçının (Güvel, 2004a, 2004b, 2004c, 2005a, 2005b, 2021a, 2021b, 2023) bu alternatif hukuksal araştırma programının; cazibesine kapılmaması da mümkün değildir. Bu cazibenin etkisi altında kaleme alınan bu çalışmanın amacı da iktisadın analitik çerçevesini kullanarak ekonomik ve politik faktörlerin adli hükümlere etkisine dair empirik bulgular araştırmaktır.

Hukuksal Realizm perspektifinden bakıldığında hukuk uygulamasında meydana gelecek bu tür yargıç (kişilik, önyargı, ideoloji, cinsiyet, etnisite, ırk vs.) kaynaklı sapmalar yargılamanın doğası gereğidir. Bu bakış açısıyla artık belirtilen faktörlerin hükümler üzerindeki etkisinin empirik yöntemlerle araştırılması yargı sisteminin iyileştirilmesi açısından önemli hale gelmektedir. Bu çalışmanın bakış açısı ve amacı da yargı sisteminin iyileştirilmesine yönelik bilgi temellerinin zenginleştirilmesine ve ilgili literatüre katkı sağlamaktır.

II. POLİTİK FAKTÖRLERİN HÜKÜMLERE ETKİSİ ÜZERİNE LİTERATÜR İNCELEMESİ

Politik faktörlerin hükümlere etkisi üzerine felsefi, teorik ve soyut tartışmalar, Türkiye’nin de aralarında olduğu çok sayıda ülkede belirli ölçülerde gözlemlenmekle birlikte bu alandaki uygulamalı çalışmaların neredeyse tamamı A.B.D. üzerinedir.

A.B.D. mahkemelerinde görülen davalarla ilgili 400.000 makaleyi ve hükmü inceleyen Harris ve Sen (2019)’e göre hükümleri saptıran nedenlerin başında politik faktörler (özellikle de ideolojiler ve partizanlık) gelmektedir. Güvel (2004a)’da çeşitli boyutlarıyla açıklandığı gibi liberal ve sosyalist politik ideolojilerin suç ve ceza paradigmaları farklıdır. Şöyle ki; Jeremy Bentham’a ve Faydacı Felsefe’ye dayanan liberal paradigma suç ve ceza analizinde işgücü piyasası ve rasyonel seçim odaklıdır. Buna göre ceza, rasyonel (aktif) bireyin (homo economicus) illegal işgücü piyasası ile legal işgücü piyasasında faaliyet gösterme (suç işleyip işlememe) arasında yapacağı seçimin en temel belirleyicisidir. Cezalar ve hükümler, bireylerin illegal işgücü piyasasını seçmekten caydıracak sertlikte olmalıdır. Buna karşılık sosyalist paradigma “suç” değil suçlu odaklıdır; içinde yaşadığı toplumun ürünü (pasif) olan bireyin suç işlemesi bir seçime bağlı değildir. Birey, dışsal (ekonomik, sosyal, politik) faktörlerin etkisiyle ve itmesiyle illegal işgücü piyasasına yönelir ve suç işler. Bir diğer ifadeyle içinde yaşadığı sistemin ve özellikle de kapitalist sistemin kurbanıdır, mağdurudur. Ekonomik, politik ve toplumsal sistem çarpık olduğu sürece cezaların ve hükümlerin ağırlaştırılması suçu caydıramaz. Çözüm, ceza ve hükümlerin ağırlaştırılması değil ekonomi-politik sistemin daha adil hale getirilmesi ve suçlunun maruz kaldığı dışsal etkilerden arındırılarak psikolojisinin iyileştirilmesi yani rehabilitasyondur. Bu çerçevede; daha sağ tandanslı (liberal ve muhafazakar) yargıçların özellikle de politik iktidarın aynı politik ideolojiye yakın olması durumunda daha sert cezalara hükmedecekleri, sosyal demokrat ve sosyalist yargıçların ise politik sistemin de kendi ideolojilerine yakın olması durumunda daha hafif cezalara hükmedecekleri öngörülmektedir. Nitekim Türkiye’deki 1974 Genel Affı sol ideolojilerin suçtan ziyade suçlu odaklı olmasının ve suçluyu toplum kurbanı olarak görmesinin bir uzantısıdır. Bu af sonrasında Türkiye’nin 1975-1980 arasında içine düştüğü terör ve suç batağı da herkesin hafızasındadır. Yargıcın demografik ve etnik kökeni, ırkı, cinsiyeti de büyük ölçüde bu ideolojik (partizan) görüşleriyle korelasyon içinde etkili olmaktadır. Politik faktörlerin yargıyı hüküm altına aldığı bir politik sistemde Gillman (2002)’ın A.B.D. için tespit ettiği gibi politik partiler de kendi programlarını gerçekleştirmek için yargıyı bir araç olarak kullanma fırsatı ve meşruiyeti de bulacaklardır.

Politik faktörlerin yargıya ve hükümlere etkisi elbette ki sadece ideoloji kanalıyla sınırlı değildir. İdeolojiler yanında özellikle ABD’de yargıçların seçilme süreci de hükümler üzerinde etkili olabilmektedir. ABD’de politik faktörlerin hükümler üzerindeki etkisini inceleyen uygulamalı çalışmalarda yargıçların Cumhuriyetçi Parti ya da Demokrat Parti tarafından göreve getirilmesinin hem ceza hükümlerinin ağırlığı hem de ırkçı ve cinsiyetçi faktörlerden etkilenme derecesi üzerinde anlamlı değişikliklere yol açtığı gözlemlenmiştir (United States Sentencing Commission, 2012; Fischman ve Schanzenbach, 2012; Abrams et al. 2012; Cohen ve Yang, 2018). Jacobs ve Helms (1996) ve Sutton (2000) tarafından elde edilen bulgular da ABD ve diğer ileri demokrasilerde konzervatif politik iklime kaymanın mahpus sayısının hızla artmasına yol açan en temel faktör olduğunu göstermektedir. Bu alandaki çalışmalara göre Cumhuriyetçiler tarafından göreve getirilen yargıçlar tarafından verilen cezalar Demokratlar

tarafından göreve getirilen yargıçlar tarafından verilen cezalara nispeten çok daha ağırdır (Schanzenbach ve Tiller, 2007, 2008).

Ayrıca Cumhuriyetçiler tarafından göreve getirilen yargıçların hükümleri daha ırkçı içerikte olup aynı/benzer suçlarda beyazlara nispeten siyahilere çok daha ağır cezalar verildiği tespit edilmiştir. Keza, erkeklere verilen cezalar da kadınlara verilen cezalardan daha ağırdır (Mustard, 2001; Starr, 2015). Afro-Amerikalıların (Chiricos ve Crawford, 1995; Walker et al., 1996), erkeklerin (Bickle ve Peterson, 1991; Daly ve Bordt, 1995), yetişkinlerin (Petersilia et al., 1977; Pruit ve Wilson, 1983) daha ağır cezalara çarptırıldığıyla ilgili çok sayıda çalışma söz konusudur. Yaş ile cezalar arasındaki ilişki lineer olmaktan çok nonlineer olup orta yaştan sonra verilen cezalarda bir azalma gözlenmektedir.

Cohen ve Yang (2018) da ABD'de 7 eyalette 337 davada verilen hükümler üzerine yaptıkları analizler sonucunda, özellikle de yerel mahkemelerin konzervatif politik çevrelere eklendiği ortamlarda kanun ve nizama önem veren bir adayın yüksek oy oranıyla seçilmesi durumunda Afro-Amerikalıların ve erkeklerin daha uzun cezalar aldığını ortaya koymuş; bu bulgulardan hareketle de *cezalandırmanın, yoğun bir şekilde politik bir süreç olduğu* sonucuna ulaşmıştır. Cohen ve Yang (2018), özellikle de yargıçlara daha fazla takdir yetkisi verildiğinde ve dolayısıyla tercihlerini sergileme konusunda daha özgür olduklarında siyasi ilişkilere göre ceza farklılıklarının genişleyip genişlemediğini test etmiştir. Buna göre de Cumhuriyetçilerle yakın ilişki içindeki yargıçlar kendilerini daha özgür hissettiklerinde siyahilere verdikleri cezaların ağırlığı neredeyse iki kat artmıştır. Cohen ve Yang (2018), cezalandırmadaki ırksal farklılığın özellikle de uyuşturucu ve şiddet suçlarında belirginleştiğini, yargıçların deneyimsizliği ile doğrusal ilişkili olduğunu ve daha çok da ırkçı sapmaların yaşandığı Güney eyaletlerinde gözlendiğini ortaya koymuştur. Carson ve Sabol (2014)'da bu ırksal ayrımcılık nedeniyle; ABD genelinde siyahi mahkumların siyahi nüfusa oranı, beyaz mahkumların beyaz nüfusa oranından çok daha yüksek olduğunu bildirmektedir.

Garland'a (1990: 130) göre hükümetler sadece ırksal ayrımcılık güdüsüyle değil genel olarak alt sınıfı ve yoksulları kontrol etmek için mahkemeleri bir araç olarak kullanmaktadır. Buna göre, cezai önlemler, sadece suçluluk örüntülerine göre değil, öncelikle hükümetlerin yoksulları sosyal sorunlar olarak algılamasına bağlı olarak şekillenmekte olup bu formların daha geniş stratejiler içine gömülü olması anlaşılması gereken en önemli noktadır. Irwin (1985) de A.B.D.'de hapisanelerin alt sınıfı kontrol etme aracı olduğunu vurgulamaktadır.

Bu sapmalara bağlı olarak, Helms ve Jacobs (2002)'un da belirttiği gibi politik faktörlerin yargıyı ve hükümleri etkilemesi, kaçınılmaz olarak evrensel adaleti ve yatay hakkaniyeti zayıflatıcı etki yapabilecektir. Bunlar yanında birçok ülkede genel ve yerel seçimlerin de hükümler üzerinde saptırıcı etkileri olacağı öngörülebilecektir.

Cezalandırma politikasının politik faktörlerle ilintisinin A.B.D. dışındaki ülkelerle ilgili empirik bulgularla da ortaya konması, konunun daha derinlemesine açıklanması, toplumların ceza politikalarıyla kontrol altına alınma sürecine ilişkin kavrayışın gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Bu çalışma da yukarıda belirtildiği gibi Türkiye ölçeğinde ekonomik ve politik faktörlerin ceza politikasının bir ölçütü olan hükümlere etkisini analiz eden ilk çalışma olarak ilgili literatüre anlamlı bir katkı sağlamaktadır.

III. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yargı reformu ve yargının yeniden yapılandırılması toplumu yakından ilgilendiren temel konulardan biri olmaya devam etmektedir. Türkiye’de de yargı reformu arayışları çerçevesinde sürekli olarak birbirini izleyen yargı paketleri hazırlanmaktadır. Bu yargı paketlerinin tamamı, Hukuksal Formalizme dayalı dogmatik eğitimden ve deneyimlerden geçmiş metin ve statü odaklı yargı elitleri tarafından hazırlanmıştır. Kanun ve diğer mevzuat metinlerinin yargı elitleri eliyle değiştirilmesi bir yargı reformu gibi sunulmaktadır. Türkiye’de yerleşik yargı sisteminin temel paradigması olan Hukuksal Formalizm; ülkemizin yargı sorununu anlama, açıklama, problematize etme ve çözüm üretme kapasitesine sahip değildir. Zira; zamana, mekâna, ve/veya yargıçların kişiliğine, kültürüne, ideolojisine bağlı olarak aynı ya da benzer vakalarla ilgili kararların farklılığı ve çeşitliliği hukuksal formalizmin hukuk uygulamasını açıklayamayacağı somut delildir. Bu noktada, alternatif bir paradigma olan Hukuksal Realizmin öngördüğü gibi hukuk uygulamasında farklılıklara yol açan nedenlerin araştırılması ve yargı reformunun bu nedenleri de dikkate alarak geliştirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı da Hukuksal Realizm paradigmasına dayanarak, yargı reformu arayışlarında dayanak olarak kullanılabilir empirik bulgular sağlayabilmektir. Ekonomik faktörlerden işsizliğin Düzey 2 bölgelerinde adli hükümlere etkisi, Güvel (2023)’te kapsamlı bir şekilde açıklanmış ve empirik bulgularla ortaya konmuştur. Bu çalışmada da Güvel (2023)’te kullanılan model baz alınarak Düzey 2 bölgelerinde politik faktörlerin adli hükümlere etkisi analiz edilecektir.

IV. ÇALIŞMADA KULLANILAN VERİ SETİ

Çalışmada adli hükümlerin *proxy ölçütü* olarak 6136 Sayılı ‘Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun’a Muhalefetten Hapse Atılan Hükümlü Sayıları (GUN) kullanılmıştır. Bunun nedeni, analiz edilen dönem verilerinde GUN’ın toplam suçlarla (0,73), Cinsel tacizle (0,76), hakaretle (0,71), hırsızlıkla (0,83), kölecilikle (0,80), cinayetle (0,76), sahtecilikle (0,85), uyuşturucu ticaretiyle (0,79), uyuşturucu kullanımıyla (0,73), soygunla (0,77) ve saldırıyla (0,85) yüksek bir korelasyon sergilemesidir. Bir diğer ifadeyle belirtilen diğer suçların işlenmesinde de ateşli silah ve bıçaklar yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Buradan hareketle GUN’ın diğer suçları azaltıcı etki yapabileceği öngörülebilecektir. Ancak bu noktada GUN’ı belirleyen faktörlerin açıklanması da önem taşımaktadır. İşsizlik oranlarının GUN’ı aynı yönde (+) ve yüksek anlamlılık düzeyinde ($p<0,01$) etkilediğini ortaya koyan Güvel (2023)’in devamı olan bu çalışmada politik faktörlerin GUN’a etkisi sınanmaktadır. Bu amaçla kullanılan ekonomik ve politik değişkenler şunlardır:

Tablo 1. Analizlerde Kullanılan Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Bağımlı Değişkenler	Bağımsız Değişkenler:
GUN	U-TOTAL15+ GENELECT LOCELECT HSK2014 HSKELECT2014A HSKELECT2014B HSKELECT2014C COUPATTEMPT2016 REGIME2018 REGIMELECT2018A REGIMELECT2018B REGIMELECT2018C

Türk Ceza Kanunu’na göre davaya bakma yetkisinin esas olarak suçun işlendiği yer mahkemesinde olması nedeniyle analizlerde suçun işlendiği yere göre hapse atılan hükümlü sayıları dikkate alınmıştır. U-TOTAL15+ verileri TÜİK’ten (2023), GUN verileri ise Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nden (2023) temin edilmiştir. Tablo 1’de yer alan politik faktörleri temsil eden gölge değişkenlerden GENELECT ve LOCALECT değişkenleri Tablo 2’den türetilmiştir. Bunlardan GENELECT; 2011-2020 döneminde genel seçim yapılan yıllar için 1, diğer yıllar için 0; LOCELECT ise 2011-2020 döneminde yerel seçim yapılan yıllar için 1, diğer yıllar için 0; HSKELECT2014A, HSK seçim yılında 1, diğer dönemlerde 0; HSKELECT2014B, HSK seçim yılından bir yıl sonra 1, diğer dönemlerde 0; HSKELECT2014C, HSK seçim yılından bir yıl önce 1, diğer dönemlerde 0; REGIMELECT2018A, 2018 Cumhurbaşkanlığı seçim yılında 1, diğer dönemlerde 0; REGIMELECT2018B: Cumhurbaşkanlığı seçim yılından bir yıl sonra 1, diğer dönemlerde 0; REGIMELECT2018C: Cumhurbaşkanlığı seçim yılından bir yıl önce 1, diğer dönemlerde 0 değeri almaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de 2002-2023 Dönemi Genel Seçim ve Yerel Seçim Tarihleri

Genel Seçim Tarihleri	Yerel Seçim Tarihleri
12 Haziran 2011	30 Mart 2014
7 Haziran 2015	31 Mart 2019
1 Kasım 2015	31 Mart 2024
24 Haziran 2018	-----
14 Mayıs 2023 -1. TUR (28 Mayıs 2023 - 2. TUR)	-----

Diğer politik değişkenlerden HSK2014; Türkiye’de yargının yeniden yapılanması açısından bir dönüm noktası olan HSK seçimlerinin gerçekleştiği 2014 ve öncesi için 0, izleyen yıllar için 1 değeri almaktadır. COUPATTEMPT2016; FETÖ Darbe Girişiminin gerçekleştiği 15 Temmuz 2016 tarihine istinaden 2016 yılı ve öncesi için 0, diğer yıllar için 1 değeri almaktadır. REGIME2018 ise Türkiye demokrasisinde yeni bir başlangıç olan Cumhurbaşkanlığı Sistemine geçişin ve rejim değişikliğinin onaylandığı 16 Nisan 2017 Referandumunu takiben Cumhurbaşkanlığı Sistemine fiilen geçilen 24 Haziran 2018 seçimlerinin gerçekleştiği 2018 ve öncesi için 0, izleyen yıllar için 1 değeri almaktadır. Bu çerçevede; analizlerde kullanılan regresyon denklemleri Tablo 3’te görülmektedir:

Tablo 3. Analizlerde Kullanılan Regresyon Denklemleri

Denklem No	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler		
		α_0	X_1	X_2
1	GUN	SABİT	U-TOTAL15+	GENELECT
2		SABİT	U-TOTAL15+	GENELECT _{t+1}
3		SABİT	U-TOTAL15+	GENELECT _{t-1}
4		SABİT	U-TOTAL15+	LOCELECT
5		SABİT	U-TOTAL15+	LOCELECT _{t+1}
6		SABİT	U-TOTAL15+	LOCELECT _t
7		SABİT	U-TOTAL15+	HSK2014
8		SABİT	U-TOTAL15+	COUPATTEMPT2016
9		SABİT	U-TOTAL15+	REGIME2018
10		SABİT	U-TOTAL15+	HSKELECT2014A
11		SABİT	U-TOTAL15+	HSKELECT2014B
12		SABİT	U-TOTAL15+	HSKELECT2014C
13		SABİT	U-TOTAL15+	REGIMELECT2018A
14		SABİT	U-TOTAL15+	REGIMELECT2018B
15		SABİT	U-TOTAL15+	REGIMELECT2018C

Tablo 3’de görüldüğü gibi analizlerde ekonomik ve politik faktörlerden bağımsız etkilerin olup olmadığının da yakalanması amacıyla bir, Sabit değişken (α_0). de kullanılması tercih edilmiştir. Analiz sonuçlarında görüleceği gibi Denklem-1, Denklem-7, Denklem-8 ve Denklem-9’da sabit değişkenler %99 düzeyinde, Denklem-2’de %10 düzeyinde anlamlı çıkarken diğer denklemlerde ise anlamsız çıkmıştır.

V. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Bu çerçevede; Tablo 3’de görülen tüm denklemlerde bağımsız değişkenler (X_{it}) için elde edilecek eğim katsayılarıyla (β_k) ilgili Sıfır Hipotezi (H_0) ve Araştırma Hipotezi (H_1) şöylece ifade edilebilecektir:

$$H_0: \beta=0; H_1: \beta \neq 0$$

Güvel (2023)’te açıklandığı gibi teorik olarak tüm analizlerde U-TOTAL15+ değişkeninin eğim katsayısının, pozitif çıkacağı, işgücü piyasasının sıkışık olduğu dönemlerde hükümlerin azalacağı ve işgücü piyasasının gevşek olduğu dönemlerde ise hükümlü sayısının artacağı öngörülmektedir. Politik değişkenler konusunda ise kesin bir teorik öngörü yapmak mümkün olmamakla birlikte sezgisel olarak GENELECT ve LOCALECT değişkenlerinin katsayılarının, negatif. olacağı, genel ve yerel seçim dönemlerinde hapse atılan hükümlü sayısının daha düşük olacağı öngörülebilecektir. Genel ve yerel seçim öncesini temsil eden politik değişkenlerde de işaretin negatif olacağı; buna karşılık genel ve yerel seçim sonrasında işaretlerin pozitif olacağı beklenmektedir. HSK2014, COUPATTEMPT2016 ve REGIME2018 değişkenlerinin hükümlü sayılarına etkilerinin ise yukarıdaki teorik açıklamalar ve özellikle de son iki değişken için dönemin özel şartlarına bağlı olarak hükümlerin sertleşmesi nedeniyle pozitif olacağı öngörülmektedir. Ancak bu alanda henüz teorik bir birikim olmaması ve bu çalışmanın da öncelikle bir araştırma çalışması olduğu dikkate alınarak işaretlerin öngörülerden farklı çıkması durumunun da adli yargı kararlarının politik faktörlerle ilintili olabileceğine işaret etmesi açısından anlamlı olacaktır.

Tüm modellerde; U-TOTAL15+’in GUN nedeniyle ceza alarak hapse girmiş hükümlü sayılarına etkileri analizlere dahil edilmek suretiyle işgücü piyasasıyla ilgili yapısal faktörlerden kaynaklanan hüküm nedenlerinin politik faktörlerden kaynaklanan nedenlerden ayrıştırılması hedeflenmiştir. U-TOTAL15+; işgücü piyasası koşullarının GUN’a ve dolayısıyla da adli yargı kararlarına etkisini yakalamayı amaçlayan bir bağımsız değişkendir. U-TOTAL15+ değişkeninden elde edilecek bulgular, GUN bazında işgücü piyasasının sıkışıklığından ya da gevşekliğinden kaynaklı bir adli hüküm çevrimi olup olmadığını ortaya koyacaktır. Politik faktörleri temsil eden gölge değişkenlerden elde edilecek bulgular da ekonomik faktörlerden bağımsız olarak politik faktörlerin adli yargı kararları üzerinde etkili olup olmadığını gösterecektir.

VI. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE EMPİRİK BULGULAR

Analizlerde dengeli bir panel veri seti kullanılmıştır. Veri setinde yatay kesit sayısı (N=26), zaman periyodu sayısından (T=10) daha fazla olduğundan dolayı, veri seti kısa paneldir (N>T). Bu özelliğe bağlı olarak analizlerde ‘*Mikroekonometrik Statik Panel Veri Analiz Yöntemleri*’nin kullanılması uygundur (Baltagi, 2008; Woolridge, 2010; Reyna, 2007; Cameron ve Trivedi, 2009; Zofio et al, 2017). Bu yöntemler; aşağıda denklemleri görülen Havuzlandırılmış En Küçük Kareler Modeli (POLSM), Sabit Etki Modeli (FEM) ve Rassal Etki Modeli (REM)’dir:

POLSM	$Y_{it} = \alpha + \beta_k X_{it} + \varepsilon_{it}$
FEM	$Y_{it} = (\alpha_i + u_{it}) + \beta_k X_{it} + \varepsilon_{it}$
REM	$Y_{it} = \alpha + \beta_k X_{it} + (u_{it} + \varepsilon_{it})$

Eberhardt’ın (2011) işaret ettiği gibi bu Statik Panel Veri Analiz Yöntemlerinden POLSM doğrudan, FEM ve REM de *gözlenemeyen heterojenliği* denklemden çıkarmak suretiyle varsayımsal olarak homojenliği sağlamaktadır. Statik Panel Veri Analiz Yöntemlerinin kullanılmasıyla analizleri daha basit tutmak suretiyle, çok farklı Düzey 2 bölgelerinden gelen panel verilerin farklı yöntemlerle toplanmasından kaynaklanabilecek, veri karmaşıklığı, nın saptırıcı etkileri de dengelenebilecektir. Belirtilen Statik Panel Veri Analiz Yöntemi’nde, T=10 ve, N>T olması nedeniyle sahte sonuçlar vereceğinden dolayı birim kök analizi yapılmasına gerek görülmemektedir. Burada; Y_{it} , suç ölçütleri; α , sabit; X_{it} , ekonomik ölçütler; β , eğitim katsayısı; k , açıklayıcı değişken sayısı; ε_{it} , birime özgü (idiosyncratic) hata terimi; u_{it} , gözlenemeyen heterojenlik; $u_{it} + \varepsilon_{it}$, bileşik (compound) hata terimidir.

VII. EN UYGUN PANEL VERİ MODELİNİN BELİRLENMESİ TEST VE BULGULARI

En uygun Modelin belirlenmesine yönelik analizlerde GRETL programı kullanılmıştır. İlk aşamada; POLSM sınanarak en uygun Panel Veri Modelinin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu modelin testinden elde edilen *F Testi*, *Bresuch Pagan LM Testi (BPLMT)* (Breusch ve Pagan, 1980) ve *Hausman Testi (HST)* (Hausman, 1978) sonuçlarına bağlı olarak da POLSM, FEM ve REM Modelleri arasından hangisinin panel veri setine en uygun model olduğunu belirlenmiştir. Bu belirleme için öncelikle HST uygulanmıştır. HST’nde; *Ho: REM uygundur*, *H1: FEM uygundur* şeklindedir. HST sonucunda H_0 hipotezinin reddedilmesi ($p < 0,05$) durumunda FEM’in uygulanması yoluna gidilecektir. H_0 hipotezinin reddedilememesi ($p > 0,05$) durumunda ise REM ile POLSM arasında seçim yapabilmek amacıyla BPLMT uygulanmıştır. BPLMT’de; *Ho: Değişen Varyans Yok (POLSM istikrarlı ve uygun)* ve *H1: Değişen Varyans Var (REM uygun)* şeklindedir. Burada H_0 hipotezinin reddedilememesi

($p > 0,05$), POLSM’nin istikrarlı ve REM’den kullanışlı olduğu anlamına gelmektedir. Ho hipotezinin reddedilmesi ($p < 0,05$) ise POLSM’nin istikrarsız ve REM’in kullanışlı olduğu anlamına gelmektedir. HST sonucunda Ho hipotezinin reddedilmesi durumunda ise FEM ile POLSM arasında seçim yapabilmek amacıyla F Testi uygulanmıştır. F Testinde; *Ho: POLS uygundur ve H1: REM uygundur* şeklindedir. Ho hipotezinin reddedilmesi ($p < 0,05$) durumunda FEM’in uygulanması yoluna gidilecektir. Tablo 3’deki her denklem kümesi için En Uygun Model Seçimi analiz sonuçları Tablo 4’te görülmektedir:

Tablo 4. Bağımlı Değişkenler İçin En Uygun Panel Veri Modeli Seçimi Testleri

Denklem No	Test	p- değeri	Ho Hipotezi	En Uygun Model
1	F Testi	1,4605e-28**	R	REM
	BPLMT	3,15561e-66***	R	
	HST	0,329964	K	
2	F Testi	4,26429e-29**	R	REM
	BPLMT	1,68543e-66***	R	
	HST	0,13273	K	
3	F Testi	5,05615e-28**	R	FEM
	BPLMT	4,92415e-64***	R	
	HST	0,00193046***	R	
4	F Testi	1,58475e-27**	R	REM
	BPLMT	3,36554e-63***	R	
	HST	0,291046	K	
5	F Testi	6,42176e-28**	R	REM
	BPLMT	1,93965e-64***	R	
	HST	0,330922	K	
6	F Testi	3,05318e-31**	R	REM
	BPLMT	3,85813e-72***	R	
	HST	0,126036	K	
7	F Testi	2,04339e-28***	R	REM
	BPLMT	1,65002e-66***	R	
	HST	0,74718	K	
8	F Testi	9,9915e-30***	R	REM
	BPLMT	3,95099e-70***	R	
	HST	0,8234	K	
9	F Testi	2,90937e-29***	R	REM
	BPLMT	1,12528e-68***	R	
	HST	0,674969	K	

10	F Testi	$1.62126e-27^{***}$	R	REM
	BPLMT	$5.63706e-63^{***}$	R	
	HST	0.371342	K	
11	F Testi	$1.29218e-27^{***}$	R	REM
	BPLMT	$3.56641e-63^{***}$	R	
	HST	0.358159	K	
12	F Testi	$1.64802e-27^{***}$	R	REM
	BPLMT	$8.13471e-63^{***}$	R	
	HST	0.343133	K	
13	F Testi	$1.84241e-27^{***}$	R	REM
	BPLMT	$2.37411e-63^{***}$	R	
	HST	0.496573	K	
14	F Testi	$3.53029e-06^{***}$	R	REM
	BPLMT	$9.02429e-68^{***}$	R	
	HST	0.733294	K	
15	F Testi	$1.04081e-27^{***}$	R	REM
	BPLMT	$1.80448e-63^{***}$	R	
	HST	0.366251	K	

(***%1, **%5, *%10)

Tablo 4’te görüldüğü üzere 3. denklem dışındaki tüm denklemlerde yapılan HST, BPLMT ve F Testi sonuçlarına göre *En Uygun Panel Veri Modeli*’nin REM olduğu; 3. Denklem için de en uygun modelin FEM olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

VIII. DEĞİŞEN VARYANS, OTOKORELASYON VE YATAY KESİT BAĞIMLILIĞI TESTLERİ VE BULGULAR

Panel veri setinde, $N > T$ olması nedeniyle her regresyon analizi sonucunda elde edilen hata terimlerinin değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı (kısaca, HAC) testleri yapılmıştır. FEM’nin uygulanması durumunda değişen varyans testi ise GRETL’de *FEM* için Ki-Kare Dağılımına dayanan *Modified Wald Test for groupwise Heteroscedasticity (MWTg)* kullanılarak yapılmıştır (Laskar ve King, 1997). MWTg’de *Ho: Birimlerin ortak hata varyansı vardır (Homoscedasticity)*, *H1: Birimlerin ortak hata varyansı yoktur (Heteroscedasticity)* şeklindedir. Buna göre ($p < 0,05$) olması durumunda *Ho* reddedilecek, değişen varyans olduğu kabul edilecektir. Otokorelasyon için Wooldridge Testi (WT) kullanılmıştır (Wooldridge, 2010). WT’de, *Ho: Otokorelasyon Yoktur*, *H1: Otokorelasyon Vardır* şeklindedir. WT sonucunu gösteren son sütundaki R harfi, *Ho*’ın reddedildiği (R) ($p < 0,05$) ve otokorelasyon olduğu anlamına gelmektedir. $N > T$ olduğu durumlarda *yatay kesit bağımlılığı* için Pesaran CD Testi (CDT) geliştirilmiştir (Pesaran, 2004). CDT’de; *Ho: Yatay Kesit Bağımlılığı Yoktur*, *H1: Yatay Kesit Bağımlılığı Vardır* şeklindedir. CDT sonucunda ($p < 0,05$) olması, yatay kesit bağımlılığı olduğu anlamına gelmektedir. Tablo 3’deki her denklem kümesi için değişen varyans,

otokorelasyon, yatay kesit bağımlılığı (HAC) analizlerinden elde edilen sonuçlar ise Tablo 5'te belirtilmektedir:

Tablo 5. Değişen varyans, Otokorelasyon ve Yatay Kesit Bağımlılığı (HAC) Test Sonuçları

Denklem	Testler	p- değeri	Ho Hipotezi	HAC
1	BPLMT	3,15561e-66***	R	VAR
	WT	6,01355e-07***	R	
	CDT	0***	R	
2	BPLMT	1,68543e-66***	R	VAR
	WT	1,07361e-71***	R	
	CDT	1,24232e-279***	R	
3	MWTg	0***	R	VAR
	WT	6,95139e-06***	R	
	CDT	0***	R	
4	BPLMT	3,36554e-63***	R	VAR
	WT	3,42723e-11 ***	R	
	CDT	0***	R	
5	BPLMT	1,93965e-64***	R	VAR
	WT	3,8405e-06***	R	
	CDT	0***	R	
6	BPLMT	3,85813e-72***	R	VAR
	WT	1,3043e-07***	R	
	CDT	1,21887e-220***	R	
7	BPLMT	1,65002e-66 ***	R	VAR
	WT	3,42723e-11 ***	R	
	CDT	0***	R	
8	BPLMT	1,12528e-68***	R	VAR
	WT	4,51253e-05***	R	
	CDT	0***	R	
9	BPLMT	3,95099e-70***	R	VAR
	WT	2,04478e-05***	R	
	CDT	0***	R	
10	BPLMT	5.63706e-63***	R	VAR
	WT	7.27791e-08***	R	
	CDT	0***	R	
11	BPLMT	3.56641e-63***	R	VAR
	WT	2.76902e-05	R	
	CDT	0***	R	
12	BPLMT	8.13471e-63***	R	VAR
	WT	6.92183e-12***	R	
	CDT	0***	R	
13	BPLMT	2.37411e-63***	R	VAR
	WT	1.55851e-07***	R	
	CDT	0***	R	
	BPLMT	9.02429e-68***	R	

14	WT	1.38853e-07***	R	VAR
	CDT	0***	R	
15	BPLMT	1.80448e-63***	R	VAR
	WT	4.36098e-08	R	
	CDT	0***	R	

(***%1, **%5, *%10)

IX. YAPISAL KIRILMA ANALİZİ BULGULARI

HSK2014, COUPATTEMPT2016 ve REGIME2018 değişkenlerinin GUN'da bir yapısal kırılmaya yol açıp açmadığını test etmek için de Chow Testi kullanılmıştır (Chow, 1960). Chow Testinde, *Ho: yapısal kırılma yoktur, H1: yapısal kırılma vardır* şeklindedir. Ho hipotezinin reddedilmesi ($p < 0,05$) adli yargı hükümlerinde yapısal kırılma olduğu yani belirtilen değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde yapısal kırılmaya yol açtığı sonucuna varılacaktır. Panel Veri modellerinde Chow Testi kullanımı konusunda GRETL Programı, POLSM için Chow Testinin doğrudan uygulanmasına imkan vermiştir. Chow Testi p-değeri sonuçları ve yapısal kırılma durumları Tablo 6'da görülmektedir:

Tablo 6. Yapısal Kırılma Analizi: Chow Testi sonuçları

Denklem No	Test	Bağımlı Değişken	P- Değeri	Ho Hipotezi	Yapısal Kırılma
7	CHOW TESTİ	HSK2014	7,24194e-06***	RED	VAR
8	CHOW TESTİ	COUPATTEMPT2016	1,93722e-06***	RED	VAR
9	CHOW TESTİ	REGIME2018	1,13546e-05***	RED	VAR

(***%1, **%5, *%10)

Tablo 6'da görünen sonuçlarına göre HSK2014, COUPATTEMPT2016 ve REGIME2018 değişkenlerinin üçü de 6136 sayılı Kanuna muhalefetten hapse atılan hükümlü sayıları üzerinde yüksek düzeyde ve pozitif yönde yapısal kırılmaya yol açmıştır.

X. KATSAYI (EĞİM) TAHMİNLERİ VE İŞARETLERİ

Tablo 3'deki her denklem kümesi için en uygun model kullanılarak yapılan Panel Veri Regresyon Analizi'nden elde edilen katsayılar ve anlamlılık düzeyleri de Tablo 7'de özetlenmiştir. Tablo 7'deki katsayılar; Tablo 5 sonuçları değişen varyanslı, otokorelasyonlu, yatay kesit bağımlı (kısaca HAC) çıkan analizlerin *Dirençli Standart Hatalarla* tekrar edilmesi sonucunda elde edilmiş katsayılardır.

Tablo 7. Panel Veri Seti Regresyon Analizi Sonuçları

Denklem No	Bağımsız Değişkenler	Panel Veri Seti N=26, T=10 (2011-2020) Regresyon Sonuçları		
		Katsayı (β)	p-değeri	Ortak (Joint) Test (p değerleri)
1	SABİT	83,7077	0,0099***	60,4159 (7,60082e-14***)
	U-TOTAL15+	12,8506	0,0083***	
	GENELECT	-70,3635	5,87e-14***	
2	SABİT	55,1383	0,0971*	51,5496 (6,39942e-12***)
	U-TOTAL15+	15,7811	0,0038***	
	GENELECT _{t+1}	-75,3720	2,58e-10***	
3	SABİT	21,6909	0,6699	16,9834 (2,19609e-05***)
	U-TOTAL15+	15,0792	4,73e-06***	
	GENELECT _{t-1}	65,2468	3,22e-09***	
4	SABİT	50,8101	0,1162	11,2851 (0,00354388***)
	U-TOTAL15+	13,4773	0,0065***	
	LOCELECT	26,7868	0,0228**	
5	SABİT	50,3022	0,1111	30,9881 (1,86643e-07***)
	U-TOTAL15+	12,9605	0,0076***	
	LOCELECT _{t+1}	55,8437	4,61e-08**	
6	SABİT	4,00807	0,9130	32,4982 (8,7722e-08***)
	U-TOTAL15+	15,9909	0,0039***	
	LOCELECT _{t-1}	131,832	4,43e-08***	
7	SABİT	52,3190	0,0856 *	11,2851 (0,000410361 ***)
	U-TOTAL15	9,67754	0,0241 **	
	HSK2014	71,3999	0,0006 ***	
8	SABİT	119,536	0,0020***	11,2851 (9,56773e-05***)
	U-TOTAL15+	4,94218	0,2101	
	COUPATTEMPT2016	121,077	0,0003***	
9	SABİT	88,1891	0,0116***	15,6518 (0,000399261 ***)
	U-TOTAL15+	6,32972	0,1094	
	REGIME2018	103,309	0,0006***	
10	SABİT	52.9730	0.1101	9.98171 (0.00679985***)
	U-TOTAL15+	14.0193	0.0056 ***	
	HSKELECT2014A	-23.6718	0.0224 **	
11	SABİT	52.3504	0.1090	10.183 (0.00614886***)
	U-TOTAL15+	14.2005	0.0053 ***	
	HSKELECT2014B	-36.0427	0.0042 ***	
12	SABİT	45.8912	0.1732	7.95623 (0.0187209)
	U-TOTAL15+	14.3862	0.0053 ***	
	HSKELECT2014C	9.49517	0.1969	
	SABİT	62.5519	0.0778 *	10.7566

13	U-TOTAL15+	12.4384	0.0105 **	(0.00461563***)
	REGIMELECT2018A	42.7653	0.0803 *	
14	SABİT	80.7671	0.0127 **	25.1083 (3.53029e-06***)
	U-TOTAL15+	9.78703	0.0241 **	
	REGIMELECT2018B	27.3024	1.18e-06 ***	
15	SABİT	45.0074	0.1772	8.3767 (0.0151713***)
	U-TOTAL15+	14.0963	0.0057 ***	
	REGIMELECT2018C	48.0866	0.0298 **	

(***%1, **%5, *%10)

Tablo 7’de görüldüğü gibi tüm denklemler için modelin veri setine uygun olup olmadığı da *Ortak (Joint) Testi* ile tespit edilmiş olup Tüm denklemler için *Ortak (Joint) Testi* sonuçlarının anlamlılık düzeyleri de gösteren, p-değerleri 0,01’ten küçük olup bu sonuç modele eklenen politik değişkenlerin veri setine uygun olduğuna işaret etmektedir.

XI. EMİRİK BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

İşsizlik Oranının GUN’a Etkisi: Analiz sonuçları, ilk altı denklemde işsizliğin GUN’ı yüksek bir anlamlılık düzeyinde ($p < 0,01$) ve pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Güvel (2023)’te belirtildiği gibi bu sonuç, GUN’ın işgücü piyasalarını düzenlemeye yönelik bir ekonomi politikası aracı gibi kullanıldığı şeklinde değerlendirilebilecektir. Bu bulguya göre işgücü piyasasının gevşek ve işsizlik oranının yüksek olduğu dönemlerde GUN artmakta, işgücü piyasasının sıkışık olduğu dönemlerde ise azalmaktadır. Politik değişkenlerin GUN’a ve işgücü piyasasına etkisi de şöylece açıklanabilecektir:

Genel Seçimlerin GUN’a Etkisi: Tablo 7’de 1. denklem sonucunda görüldüğü üzere incelenen dönemde Türkiye’de yapılan Genel Seçim tarihleri (GENELECT) ve 2. Denklem sonucunda görüldüğü gibi Genel Seçimleri izleyen yıl (GENELECT_{t+1}), GUN üzerinde yüksek düzeyde anlamlı ($p < 0,01$) ve negatif yönde ve etkiye sahiptir. 3. Denklem sonucuna göre ise Genel Seçimlerden önceki yıl (GENELECT_{t-1}) sonucu ise yine yüksek düzeyde anlamlı ($p < 0,01$) olmakla birlikte pozitif işaretlidir. Bu sonuca göre 6136 sayılı yasaya muhalefet suçundan Düzey-2 bölgelerinde hapse atılan hükümlü sayısı genel seçim yıllarında ve seçimleri izleyen yılda belirgin bir şekilde azaldığı azalırken genel seçim öncesi yılda artmaktadır. Bu durum yargının seçim yıllarında ve sonrasında daha esnek bir yaklaşım sergilediğini, sanıklar aleyhinde verilen hükümlerin azaldığını ve hakkında kesinleşmiş hüküm bulunan kişilerin de yakalanmasına ve hapse atılmasına yönelik uygulamaların seçim sonrası dönemlere nisbeten daha düşük düzeylerde kaldığını ortaya koymaktadır. Seçim öncesinde ise kamuoyunun beklentileri yönünde suç aktivitelerini azaltıcı hukuksal müdahaleler ve buna bağlı olarak da hapse atılan hükümlü sayısı artmaktadır. Genel Seçimlerin etkisiyle ilgili 1., 2. ve 3. denklemlerde U-TOTAL15+’in GUN üzerinde yüksek düzeyde anlamlı etkisini sürdürdüğü ($p < 0,01$) görülmektedir. Buna göre, Genel Seçimler; HSK2014, COUPATTEMPT2016 ve REGIMELECT2018 değişkenlerinden farklı olarak, U-TOTAL15+’in etkisini azaltmamaktadır. Öte yandan; Tablo 7’de görüldüğü sabit değişken Denklem-1’de yüksek düzeyde ($p < 0,01$), Denklem-2’de düşük düzeyde ($p < 0,1$) anlamlı çıkarken Denklem-3’de ise anlamsız çıkmış olması da Genel Seçimler öncesinde hem politik faktörlerin hem de U-TOTAL15+’in baskın bir şekilde hükümleri etkilediğini, diğer faktörlerin etkisinin anlamsız kaldığını; buna karşılık seçim tarihinde ve seçimleri izleyen yılda politik faktörlerin ve işgücü piyasasından kaynaklı etkilerin görece olarak azaldığını ve model dışında kalan faktörlerin de hükümler üzerinde etkili

olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, tutarlı ve birbirini tamamlayacak bir şekilde Genel Seçimlerin Düzey 2 Bölgelerinde GUN üzerinde anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Yerel Seçimlerin GUN'a Etkisi: Tablo 7'de sırasıyla 4., 5. ve 6. denklemlerde görüldüğü gibi yerel seçimlerin yapıldığı yıl (LOCALECT), yerel seçimleri izleyen yıl (LOCELECT_{t+1}) ve yerel seçimlerden önceki yıl (LOCELECT_{t-1}) sonuçları her dönemde yerel seçimlerin GUN üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğunu göstermektedir. Yerel seçim gölge değişkenleri içinde hem p değeri (0,0228) hem de katsayı değeri (26,7868) en düşük olan, yerel seçim yılının etkisini yakalamayı amaçlayan LOCELECT değişkenidir. Bu değişkenler arasında en yüksek anlamlılık düzeyine ($p < 0,01$) sahip olan ve katsayısı da en yüksek olan seçimlerden önceki yılın etkisini yakalayan LOCELECT_{t-1} değişkenidir. LOCELECT_{t+1} ve LOCELECT_{t-1} değişkenlerinin p-değerleri neredeyse aynı olmakla birlikte LOCELECT_{t-1} değişkeninin katsayısı (131,832), değişkeninin katsayısının (55,8437) neredeyse iki-buçuk katıdır. Buna göre Yerel Seçim tarihlerinden bir yıl önce mezkur suçtan hapse atılan hükümlülerin sayısı anlamlı bir şekilde artarken Yerel Seçim yılında ve izleyen yılda anlamlı bir şekilde azalmaktadır. Yerel Seçimlerin etkisiyle ilgili 4., 5. ve 6. denklemlerde toplam işsizlik değişkeninin (U-TOTAL15+) GUN üzerinde yüksek düzeyde anlamlı etkisini sürdürdüğü ($p < 0,01$) görülmektedir. Buna göre, Yerel Seçim gölge değişkenleri HSK2014, COUPATTEMPT2016 ve REGIME2018 değişkenlerinden farklı olarak U-TOTAL15+'in ve işgücü piyasasından kaynaklı hüküm nedenlerinin etkisini azaltmamaktadır. Öte yandan; Tablo 7'de görüldüğü sabit değişken yerel seçimlerin etkisini yakalamayı amaçlayan 4., 5. ve 6. denklemlerin üçünde de anlamsız çıkmıştır. Bu durum, Yerel Seçimler öncesinde, tarihinde ve sonrasında esas olarak politik faktörlerin ve U-TOTAL15+'in baskın bir şekilde hükümleri etkilediğini; diğer faktörlerin hükümler üzerinde anlamlı düzeyde etkili olmadığını göstermektedir. Yerel seçim dönemlerinde GUN'ın artması yeni kesinleşen hüküm sayısındaki artıştan kaynaklanabileceği gibi önceden cezası kesinleşmiş olan hükümlülerin yakalanarak hapse atılmasından da kaynaklanmış olabilecektir. Modele sırasıyla HSK2014, COUPATTEMPT2016 ve REGIME2018 değişkenlerinin eklendiği 7., 8. ve 9. denklemlerde de çok ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır:

HSK Seçimleri, Darbe Girişimi ve Rejim Değişikliğinin GUN'a Etkisi: Ancak; işsizlik değişkenine HSK2014 değişkeninin ilave edildiği 7., denklem sonucuna göre işsizlik değişkenini anlamlılık düzeyi %99'dan %95'e düşmüştür. Güvel (2023)'teki işsizlik analizi (U-TOTAL15+) sonucuna göre GUN yüksek bir düzeyde ($p < 0,01$) ve pozitif yönde etkilediği tespit edilen işsizlik değişkeninin (U-TOTAL15+) hükümlü sayıları (GUN) üzerindeki etkisi 7. denklem analiz sonucuna göre azalırken HSK2014 değişkeninin ise yüksek bir anlamlılık sergilemesi ($p < 0,01$) politik değişkenlerin etkisine işaret etmesi açısından dikkat çekicidir. 2014 HSK seçimlerini izleyen dönem politik gelişmelerinin etkisini yakalamayı amaçlayan 8. ve 9. denklemlerde COUPATTEMPT2016 ve REGIME2018 değişkenleri yüksek düzeyde ($p < 0,01$) ve pozitif düzeyde anlamlı çıkarken işsizlik değişkeninin artık anlamsız çıkması, 2014'ten başlayarak politik faktörlerin GUN üzerinde işgücü piyasasıyla ilgili yapısal faktörlerden daha etkili olmaya başladığına işaret etmektedir. Bu üç politik değişken arasında en anlamlı ve katsayısı en yüksek çıkan da COUPATTEMPT2016'dır. Bu sonuçlara bağlı olarak GUN ile sınırlı olmak üzere 2014 sonrasında verilen hapis cezalarının işgücü piyasalarını düzenlemeye yönelik bir ekonomi politikası aracı gibi kullanılma derecesinin azaldığı ve ortadan kalktığı; politik faktörlerin cezalandırma ve hapse atmada işsizlikten çok daha baskın olduğu sonucuna varılabilecektir. Tablo 6'da görünen Chow Testi sonuçları da HSK2014, COUPATTEMPT2016 ve REGIME2018 değişkenlerinin bağımlı değişkende yüksek anlamlılık düzeyinde ($p < 0,01$) yapısal kırılmaya yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu üç

değişkenin anlamlılık düzeyleri giderek azalmakta olup en yüksek anlamlılık düzeyi HSK2014'e aittir. Buradan hareketle, esas olarak 2014 HSK seçimleri sonrasında adli yargı hükümlerinin sertleştiği ve hapse atılan hükümlü sayısının arttığı belirtilebilecektir.

HSK seçimlerinin hükümler üzerindeki etkisini yakalamayı hedefleyen gölge değişkenlerin sonuçları ise şöyledir: HSKSELECT2014C sonucu 2014 HSK seçimleri öncesi yılda yani 2013 yılında HSK seçimleri ile hükümler arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bunun temel nedeni 2013 yılında henüz HSK seçimleri yapılacağı yönünde bir bilgi ve beklenti olmamasıdır. HSK seçimleri, kurumlara ve özellikle de yargıya nüfuz etmiş olan FETÖ yapılanmasının Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik yollarla iktidara gelmiş hükümetine karşı o dönemde kontrol ettiği yargı gücünü istismar ederek kumpas kurduğu ve operasyon çektiği 17-/25 Aralık 2013 süreci ve sonrasındaki gelişmelere bağlı olarak 2014 yılı içerisinde gündeme gelmiştir. HSKSELECT2014A ve HSKSELECT2014B analizinden elde edilen sonuçlar, sırasıyla 2014 HSK seçimlerinin gerçekleştiği yılda hükümlü sayısının normal anlamlılık düzeyinde ve bunu izleyen 2015 yılında ise yüksek anlamlılık düzeyinde ve negatif yönde değiştiğini göstermektedir. Bu sonuçlar mezkur dönemde yargıya ve kolluk kuvvetlerine hakim olan kesimlerin ve özellikle de yargıdaki FETÖ yapılanmasının cezaları ve yakalamaları belirgin bir şekilde azalttığı ve ipleri gevşettiği ve suçluları salıverdiği ya da yakalamadığı şeklinde değerlendirilebilecektir. Buna karşılık HSK2014 sonuçları HSK seçimleri ve yargının yeniden yapılandırılması sonrasında cezaların ve hükümlerin sertleştiğini açıkça ortaya koymaktadır.

COUPATTEMPT2016 ve REGIME2018 değişkenlerinin sonuçları ise zaman içinde bu sertleşmenin dozunun giderek azaldığına işaret etmektedir. Analiz sonuçlarında görüleceği gibi sabit değişkenler, Denklem-7'de normal düzeyde ($p < 0,1$) anlamlı çıkarken Denklem-8 ve Denklem-9'da yüksek düzeyde ($p < 0,01$) anlamlı çıkmıştır. Bunun nedeni Denklem-7'de işsizlik değişkeninin de bağımlı değişkeni anlamlı bir şekilde etkilemesine karşılık diğer değişkenlerde bu etkinin kaybolmasıdır. 8. ve 9. denklemlerde işsizlik değişkeninin tamamen anlamsız hale gelmesi darbe girişimi ve rejim değişikliği dışında kalan faktörlerin hükümler üzerindeki etkisinin de ağırlık kazanmasına yol açmış olmasıdır. Sadece Cumhurbaşkanlığı Seçim yılının hükümlere etkisini yakalamayı amaçlayan REGIMELECT2018A düşük düzeyde anlamlı ve pozitif çıkarken sırasıyla seçim sonrası ve öncesi yılların etkilerini yakalamayı amaçlayan REGIMELECT2018B ve REGIMELECT2018C değişkenlerinin de normal düzeyde anlamlı ve pozitif işaretli olduğu görülmüştür. Buna göre seçim yılının hükümlere etkisinin olmadığı ya da çok düşük olduğu ancak buna karşılık seçim öncesi ve sonrası dönemlerde cezaların ve hükümlerin sertleştiği sonucuna varılabilecektir.

İzleyen çalışmalarda işgücü piyasası ve politik etkenler dışındaki faktörleri temsil eden değişkenlerin de modele dahil edilmesi durumunda adli yargı hükümlerini belirleyen faktörlerin daha tam bir modeline erişilebilecektir.

XII. SONUÇ

Çalışmada 26 Düzey 2 Bölgesinin 2011-2020 dönemi verileri kullanılarak Toplam İşsizlik Oranı (U-TOTAL15+) ile seçili politik değişkenlerin (Genel Seçimler, Yerel Seçimler, 2014 HSK Seçimleri, 2016 FETÖ Darbe girişimi ve 2018 Cumhurbaşkanlığı Rejimine Geçiş) değişkenlerinin GUN üzerindeki etkisi Panel Veri yöntemiyle analiz edilmiştir. Analizlerde dokuz regresyon denklemi kullanılmıştır. F Testi, BPLMT ve HST sonuçlarına bağlı olarak 3. denklemde FEM'in, diğer denklemlerde ise REM'in en uygun model olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Ayrıca REM için BPLMT ve FEM için de MWTg kullanılarak değişen varyans, WT ile otokorelasyon ve CDT ile yatay kesit bağımlılığı (kısaca HAC) sınamaları yapılarak HAC çıkan analiz sonuçları *Dirençli Standart Hatalarla* tekrar edilmiştir. Güvel (2023)'te görüleceği gibi sadece işsizlik değişkeninin dahil edildiği analizlerde, çalışmadaki bağımlı değişkenle sınırlı olmak üzere hapis cezalarının mahkemeler tarafından işgücü piyasalarını düzenlemeye yönelik bir ekonomi politikası aracı gibi kullanıldığı; adli yargı kararlarının ekonomik çevrimlerden etkilendiği ve adli yargıda, *Yargısal Hüküm Çevrimleri* meydana geldiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular; tek başına toplam işsizlik değişkeni (U-TOTAL15+) ile GUN arasında %99 güven aralığında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu, bu ilişkinin bağımlı değişkeni yüksek düzeyde etkileyen Genel Seçimlerden ve Yerel Seçimlerden etkilenmediğini göstermiştir. Ancak HSK2014 değişkeni eklenerek yapılan analiz sonucunda işsizliğin anlamlılık düzeyinin düştüğü; COUPATTEMPT2026 ve REGIME2018 değişkenlerinin eklendiği analizlerde ise işsizlik değişkeninin anlamsız hale geldiği görülmüştür. İşsizlik oranının giderek anlamsız hale geldiği bu bulgular; HSK2014, COUPATTEMPT2026 ve REGIME2018 politik değişkenlerinin bağımlı değişkeni (GUN) yüksek anlamlılıkla ve pozitif yönde etkilediğini; özellikle de COUPATTEMPT2026 ve REGIME2018 değişkenlerinin bağımlı değişken (GUN) üzerindeki etkisinin, U-TOTAL15+ ve işgücü piyasası ile ölçülen ekonomik faktörlerin etkisini baskılayacak derece yüksek olduğuna işaret etmiştir. HSKSELECT2014A ve HSKSELECT2014B analizinden elde edilen sonuçlar, sırasıyla 2014 HSK seçimlerinin gerçekleştiği yılda hükümlü sayısının normal anlamlılık düzeyinde ve bunu izleyen 2015 yılında ise yüksek anlamlılık düzeyinde ve negatif yönde değiştiğini göstermektedir. Bu sonuçlar mezkur dönemde yargıya ve kolluk kuvvetlerine hakim olan kesimlerin ve özellikle de yargıdaki FETÖ yapılanmasının cezaları ve yakalamaları belirgin bir şekilde azalttığı ve ipleri gevşettiği ve suçluları salıverdiği ya da yakalamadığı şeklinde değerlendirilebilecektir. Buna karşılık HSK2014 sonuçları HSK seçimleri ve yargının yeniden yapılandırılması sonrasında cezaların ve hükümlerin sertleştiğini açıkça ortaya koymaktadır. 2014'ten başlayarak ve özellikle de 2016 sonrası dönemde genel olarak adli yargı hükümlerinin sertleşmesi, dönemin şartları dikkate alındığında ve Güvel (2024a) argümanları bağlamında suçla mücadelede olması gerektirir. Sadece Cumhurbaşkanlığı Seçim yılının hükümlere etkisini yakalamayı amaçlayan REGIMELECT2018A düşük düzeyde anlamlı ve pozitif çıkarken sırasıyla seçim sonrası ve öncesi yılların etkilerini yakalamayı amaçlayan REGIMELECT2018B ve REGIMELECT2018C değişkenlerinin de normal düzeyde anlamlı ve pozitif işaretli olduğu görülmüştür. Buna göre seçim yılının hükümlere etkisinin olmadığı ya da çok düşük olduğu ancak buna karşılık seçim öncesi ve sonrası dönemlerde cezaların ve hükümlerin sertleştiği sonucuna varılabilecektir.

Politik faktörlerin ve işgücü piyasası koşullarının GUN ile sınırlı olmak üzere hükümler üzerinde etkili olduğunu gösteren bu empirik bulgular, Türkiye'deki yargı reformu stratejilerinin de bir tematik açıklama malûl olduğuna işaret etmektedir. Şöyle ki; Türkiye'deki yargı reformu stratejilerinin temelindeki Hukuksal Formalizm hiçbir ekonomik ve politik faktörlerin hükümler üzerinde etkili olabileceğini öngörmemektedir. Tüm reformlar kapalı ve soyut bir yargı sistemi anlayışına dayanmaktadır. Bu kapalı sistem içinde tek amaç yargı sisteminin etkinliğini artırmak, bu amaçla da mevzuat değişiklikleri yapmak ya da hapis hane sistemini yeniden yapılandırmaktan ibarettir. Bu çalışmanın bulguları ise yargı sisteminin ve yargıların kararlarının yargı dışı ekonomik ve politik faktörlere duyarlı ve açık olduğuna işaret etmektedir. Politik ve ekonomik faktörlerin etkisiyle hüküm verilmesi ve hüküm giyenlerin hapse atılması, yerleşik adalet sisteminin evrensel adaleti ve yatay hakkaniyeti zayıflatıcı etkiler ürettiğinin de göstergesidir. Elbette ki tek bir suçla ilgili hükümlerden hareketle tüm adli yargı sistemiyle ilgili genellemeler yapmak makul değildir. Bu alanda diğer suç türleri için de

hükmedilen hapis cezalarının süreleri ve hapse atılan hükümlü sayıları ile işgücü piyasası koşulları ve politik faktörler arasındaki ilişkinin analiz edilmesi bu yöndeki bilgi birikiminin artarak adli yargı sisteminin evrensel adalet ilkeleri ve yatay hakkaniyeti sağlama yönünde iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede yargı reformu stratejilerinin geliştirilmesinde Hukuksal Formalizme karşı Hukuksal Realizm paradigmasının referans alınması önerilebilecektir.

KAYNAKÇA

Abrams, David S., Bertrand, M. ve Mullainathan, S. (2012). Do Judges Vary in Their Treatment of Race? *Journal of Legal Studies*, 41(2), 347-383.

Adalet Bakanlığı (2023, 7 Eylül). Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>.

Baltagi, Badi Hani (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*. 4th Edition. John Wiley and Sons.

Bickle, Gayle ve Peterson, R. (1991), The Impact of Gender-Based Family Roles on Criminal Sentencing. *Social Problems*, 38(3), 372-394.

Breusch, T. S. ve Pagan, A. R. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.

Cameron, A.C. ve Trivedi, P. K. (2010). *Microeconometrics Using Stata*. College Station. TX: Stata press..

Carson, E. A. ve Golinelli, D. (2014). *Prisoners in 2012 Trends in Admissions and Releases: 1991–2012*. U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.

Chambliss, W. J. (1964). A Sociological Analysis of the Law of Vagrancy. *Social Problems*, 12(1), 67-77.

Chambliss, W. J. (1994). Policing the Ghetto Underclass: The Politics of Law and Law Enforcement. *Social Problems*, 41(2), 177-194.

Chiricos, T. G. ve Crawford, C. (1995). Race and Imprisonment: A Contextual Assessment of the Evidence. in *Ethnicity, Race, and Crime: Perspectives Across Time and Place* (pp. 281-309), (edited by Darnell Hawkins). SUNY Press.

Chow, G. C. (1960). Tests of Equality Between Sets of Coefficients in Two Linear Regressions. *Econometrica*, 28(3), 591–605.

Cohen, A. ve Yang, C. (2018). *Judicial Politics and Sentencing Decisions*. NBER Working Paper Series, No: 24615, May.

Daly, K., ve Bordt, R. (1995). Sex Effects and Sentencing: A Review of the Statistical Literature. *Justice Quarterly*, 12(1), 143-177.

Domingo, P. (2005). Judicialization of Politics: The Changing Political Role of the Judiciary in Mexico. in *The Judicialization of Politics in Latin America* (pp. 21-46). Palgrave Macmillan, New York.

Eberhardt, M. ve Teal, F. (2011). Econometrics for Grumblers: A New Look at the Literature on Cross-Country Growth Empirics. *Journal of Economic Surveys*, 25, 109-155.

Fischman, J. B. ve Schanzenbach, M. M. (2012). Racial Disparities under the Federal Sentencing Guidelines: The Role of Judicial Discretion and Mandatory Minimums. *Journal of Empirical Legal Studies*, 9(4), 729-764.

Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Vintage Books A Division of Random House. Inc. New York.

Garland, D. (1990). *Punishment in Modern Society, A Study in Social Theory*, Oxford, Clarendon Press.

Gillman, H. (2002). How Political Parties can Use the Courts to Advance Their Agendas: Federal Courts in the United States, 1875–1891. *American Political Science Review*, 96(3), 511-524.

Güvel E. A. (2004a). *Suç ve Ceza Ekonomisi*. Roma, Ankara.

Güvel E. A. (2004b). *Organize Suç Ekonomisi ve Hukuk Uygulaması*. Roma Yayınları, Ankara.

Güvel E. A. (2004c). Suç ve Ceza İktisadı ve Alternatif Karar Alma Süreçleri. *İktisat Dergisi*, 453, 32-38.

Güvel E. A. (2005a). Organize Suçun Ekonomik Analizi ve Optimal Hukuk Uygulaması. *Amme İdaresi Dergisi*, 38, 81-99.

Güvel E. A. (2005b). Yargı Reformunun Bilgi Tabanının İyileştirilmesi. *Demokrasi Platformu*, 2, 25-37.

Güvel, E. A. (2021a). *Ekonomik Suç ve Caydırıcı Hukuk Uygulamaları*. Güvel, E ve Coşkun Can Aktan (Eds.) *Kriminoloji ve İktisat: Suç ve Ceza İktisadı Üzerine İncelemeler*, Divan Kitap, İstanbul.

Güvel, E. A. (2021b). *Ölüm Cezasının Ekonomik Analizi ve Caydırma Etkisi*. Güvel, E ve Coşkun Can Aktan (Eds.) *Kriminoloji ve İktisat: Suç ve Ceza İktisadı Üzerine İncelemeler*, Divan Kitap, İstanbul.

Güvel, E. A. (2023), Adli Yargıda Hüküm Çevrimleri: İşsizlik Oranının Türkiye'deki 26 Düzey 2 Bölgesinde Hükümlü Sayılarına Etkisi Üzerine Panel Data Analizi. *Eklektik Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, 1(2), 251-266.

Harris, A. P. ve Sen, M. (2019). Bias and Judging. , *Annual Review of Political Science*, 22(1), 241-259

Hausman, Jerry A. (1978). Specification Tests in Econometrics. *Econometrica: Journal Of The Econometric Society*, 46(6), 1251-1271.

Helms, R. ve Jacobs, D. (2002). The Political Context of Sentencing: An Analysis of Community and Individual Determinants. *Social Forces*, 81(2), 577-604.

Hirschl, R. (2002). Resituating the Judicialization of Politics: Bush v. Gore as a Global Trend. *Canadian Journal of Law ve Jurisprudence*, 15(2), 191-218.

Hirschl, R. (2004a). Juristocracy. --Political, not Juridical. *The Good Society*, 13(3), 6-11.

Hirschl, R. (2004b). The Political Origins of The New Constitutionalism. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 11(1), 71-108.

Hirschl, R. (2006). The New Constitutionalism and The Judicialization of Pure Politics Worldwide. *Fordham Law Review*, 75, 721-754.

Hirschl, R. (2008). The Judicialization of Mega-Politics and the Rise of Political Courts. *Annual Review of Political Science*, 11(1), 93-118.

Irwin, John (1985). *The Jail: Managing The Underclass in American Society*. Berkeley: University of California Press.

Jacobs, D. ve Helms, R. E. (1996). Towards a Political Model of Incarceration: A TimeSeries Examination of Multiple Explanations for Prison Admission Rates. *American Journal of Sociology*, 102(2), 323-57.

Kılıç, M. (2017), Hukuksal Realizm Perspektifinden Hukuk Eğitiminin Sorunsallaştırılması, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 8(31), 97-112.

Kılıç, M. (2011). Hukuk Öğreniminin Epistemolojik Temellendirimine Dair Dibace – Teknokrasiden Filozofiyeye-. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11-20.

Laskar, Mizan R. and Maxwell L. King (1997). Modified Wald test for regression disturbances. *Economics Letters*, 56(1), 5-1.

Mustard, D. B. (2001). Racial, Ethnic and Gender Disparities in Sentencing: Evidence from the U.S. Federal Courts. *Journal of Law and Economics*, 44(1), 285-314.

Pesaran, M. Hashem (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. 01.01.2025 tarihinde <https://ssrn.com/abstract=572504> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.572504> adresinden alınmıştır.

Petersilia, J., Greenwood P. W., and Lavin, M. (1977). *Criminal Careers of Habitual Offenders*. Rand Corporation.

Pruit, Charles R. ve Wilson, J. Q. (1983). A Longitudinal Study of the Effect of Race on Sentencing. *Law and Society Review*, 17(4), 613-635.

Reyna, O. T. (2007). Panel Data Analysis Fixed and Random Effects Using Stata. *Data and Statistical Services*, Princeton University, 112.

Savelsberg, J. J. (1994). Knowledge, Domination, and Criminal Punishment. *American Journal of Sociology*, 99(4), 911-943.

Schanzenbach, M. M. ve Tiller, E. H. (2007). Strategic Judging under the U.S. Sentencing Guidelines: Positive Political Theory and Evidence. *Journal of Law, Economics and Organization*, 23(1), 24-56.

Schanzenbach, M. M. ve Tiller, E. H. (2008). Reviewing the Sentencing Guidelines: Judicial Politics, Empirical Evidence, and Reform. *University of Chicago Law Review*, 75(2), 715-760.

Starr, Sonja B. (2015). Estimating Gender Disparities in Federal Criminal Cases. *American Law and Economics Review*, 17(1), 127-159.

Sutton, John R. (2000). Imprisonment and Social Classification in Five Anglo-American Democracies. *American Journal of Sociology*, 106(2), 350-386.

Tonry, Michael, (2023). 'Sentencing Reform Across National Boundaries', in Chris Clarkson, and Rod Morgan (eds), *The Politics of Sentencing Reform* (Oxford, 1995; online edn, Oxford Academic.

T. C. Adalet Bakanlığı (2009). I. Yargı Reformu Stratejisi (2009-2015). Erişim adresi: <https://yargireformu.adalet.gov.tr/Sayfa/1-yargi-reformu>.

T. C. Adalet Bakanlığı (2015). II. Yargı Reformu Stratejisi (2015-2019). Erişim adresi: <https://yargireformu.adalet.gov.tr/Sayfa/2-yargi-reformu>.

T. C. Adalet Bakanlığı (2019). III. Yargı Reformu Stratejisi (2019-2023). Erişim adresi: <https://yargireformu.adalet.gov.tr/Sayfa/3-yargi-reformu>.

T.C. Adalet Bakanlığı (2025). IV. Türkiye Yüzyılı'nın Yargı Reformu Stratejisi (2025-2029). Erişim adresi: <https://yargireformu.adalet.gov.tr/dosyalar/TurkiyeYuzyiliYargiReformuStratejisi.pdf> .

TÜİK (2023). Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim adresi: <https://cip.tuik.gov.tr/>.

US Sentencing Commission. (2012). Report on the Continuing Impact of United States v. Booker on Federal Sentencing. Washington, DC: US Sentencing Commission.

Walker, S., Spohn, C. ve DeLone M. (1996). *The Color of Justice: Race, Ethnicity, and Crime in America*. Wadsworth.

Wooldridge, Jeffrey (2010). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. Cambridge: MIT Press.

Zofio Prieto, José, Álvarez I. ve Barbero, J. (2017). A Panel Data Toolbox for MATLAB. *Journal of Statistical Software*, 76(6), 1-28.

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, ISSN: 2146-0817
Yıl: 2026 Cilt: 18 Sayı: 1 Doi: <https://doi.org/10.53881/hiad.1655730>
Geliş Tarihi: 11.03.2025 Kabul Tarihi: 14.05.2025

Atıf (APA): Akarçay, E., (2026), “Küreselleşmenin İnsan Haklarına Etkileri üzerine Genel Bir İnceleme”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 18 (1): 24-38.

KÜRESELLEŞMENİN İNSAN HAKLARINA ETKİLERİ ÜZERİNE GENEL BİR İNCELEME

A General Analysis of the Effects of Globalization on Human Rights

Eren Akarçay¹

Özet

Küreselleşme, ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal alanlarda artan etkileşim ve karşılıklı bağımlılık süreci olarak ifade edilmektedir. İnsan hakları ise evrensel değerler sistemi içerisinde bireylerin doğuştan sahip olduğu temel haklar bütünü olarak ele alınmakta ve adı geçen sürecin insan hakları üzerinde çok boyutlu etkileri söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda bahsi geçen süreç insan haklarını pozitif ve negatif anlamda etkilemektedir. Bu doğrultuda küreselleşme sürecinin pozitif etkileri arasında insan haklarının evrenselleşmesi, farkındalık artışı ve demokratik normların yaygınlaşması yer alırken; negatif etkiler ise ekonomik eşitsizliklerin derinleşmesi, sosyal hakların zayıflaması ve otoriter rejimlerin güç kazanması olarak öne çıkmaktadır. Küreselleşmenin bahsedilen söz konusu etkileri de insan haklarını evrensel anlamda korumanın yanı sıra içeriğinde bu hakların ihlal edilmesi noktasında tehdit içeren birtakım hususlar barındırmaktadır. Bu da insan haklarının muhafazası amacıyla uluslararası bir iş birliğinin gerekli olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. “Küreselleşmenin İnsan Haklarına Etkileri Üzerine Genel Bir İnceleme” adlı bu çalışmanın hazırlanmasındaki asıl amaç; küreselleşmenin insan hakları üzerindeki bahsedilen söz konusu etkilerini teorik ve analitik bir bakış açısıyla genel anlamda incelemektir. Bu çerçevede bahsi geçen çalışma, telif eserlerden faydalanılarak hazırlanmış ve çalışmayla küreselleşme sürecinin insan haklarına yönelik etkileri analiz edilerek siyasi bilimler, insan hakları hukuku ve kamu yönetimine ilişkin araştırmalara katkı sağlanması hedeflenmiştir. Son olarak adı geçen çalışma, nitel bir çalışma olup, doküman analizi tekniğiyle oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, İnsan hakları, Pozitif etkiler, Negatif etkiler, Uluslararası iş birliği

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Abstract

Globalization is defined as a process of increasing interaction and interdependence in economic, cultural, political, and social spheres. Human rights, on the other hand, are regarded as a set of fundamental rights inherent to individuals by birth within the system of universal values, and the aforementioned process has multidimensional impacts on human rights. In this context, the mentioned process affects human rights both positively and negatively. In this regard, the positive effects of the globalization process include the universalization of human rights, increased awareness, and the proliferation of democratic norms, while the negative effects are highlighted as the deepening of economic inequalities, the weakening of social rights, and the empowerment of authoritarian regimes. The mentioned effects of globalization also encompass certain aspects that pose threats to the protection of human rights on a universal scale, as well as points where these rights may be violated. This reveals the necessity of international cooperation for the preservation of human rights. The primary aim of this study, titled “A General Analysis of the Effects of Globalization on Human Rights”, is to analyze, in a theoretic and analytical framework, the aforementioned effects of globalization on human rights in a general sense. Within this framework, the study has been prepared utilizing original works and aims to contribute to research in political science, human rights law, and public administration by analyzing the effects of the globalization process on human rights. Finally, the study in question is a qualitative research project conducted using the document analysis technique.

Keywords: Globalization, Human rights, Positive effects, Negative effects, International cooperation

JEL Codes: K00, Z00

Article Type: Research Article

¹ Cumhuriyet Savcısı & Doktora Öğrencisi, Bursa Cumhuriyet Başsavcılığı & Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, E-mail: eren_akarcay@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9833-5786

I. GİRİŞ

Küreselleşme, dünya çapında ülkelerin, toplumların ve bireylerin birbirleriyle giderek daha fazla iç içe geçtiği bir olgu olarak özellikle son yüzyılda hızla ivme kazanmaktadır. Bu olgu, yalnızca ekonomik alanda değil aynı zamanda kültürel, siyasal ve sosyal boyutlarda da önemli değişimlere yol açarak toplumsal dinamikleri derinden etkilemektedir. Günümüzde küreselleşme süreciyle birlikte dünyadaki ülkeler arasında mesafeler kısalmakta, teknolojik gelişmeler ve iletişim ağları sayesinde bilgi ve değer aktarımı kolaylaşmaktadır (Alptekin, 2020: 14-21; Ellwood, 2003: 13; Kargı ve Yaygır, 2017: 1654-1655). Ancak bu durum, beraberinde birçok soruyu ve tartışmayı da getirmektedir. Küreselleşme, kimi çevrelerde modernleşmenin ve kalkınmanın bir unsuru olarak değerlendirilirken, kimi yerlerde ise toplumsal eşitsizlikleri artıran ve yerel kültürleri tehdit eden bir faktör olarak ele alınmaktadır.

Küreselleşmenin en çok etkilediği alanlardan biri de insan haklarıdır. İnsan hakları, tüm bireylerin doğuştan sahip olduğu temel özgürlükleri ifade ederken; bu hakların korunması ve geliştirilmesi, demokratik toplumların en önemli önceliklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Akarçay, 2023: 11; Tanör, 1990: 16). Ancak küreselleşme süreciyle birlikte adı geçen haklar, evrensel bir değer olarak benimsenip uluslararası bir norm haline gelmelerinin yanı sıra ekonomik, sosyal ve siyasal çıkarlar doğrultusunda kimi zaman ihlal edilebilmekte veya göz ardı edilebilmektedir. Küreselleşme, bahsi geçen hakların korunmasına yönelik küresel bir farkındalık oluştururken aynı zamanda ekonomik eşitsizlik, sosyal hakların zayıflaması ve kültürel homojenleşme gibi sorunları da gündeme getirmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar bağlamında bu çalışmada, küreselleşmenin insan hakları üzerindeki etkisinin hem pozitif hem de negatif yönleriyle genel bir incelemesi yapılmış, fakat bu konuya geçmeden evvel söz konusu etkilerin daha iyi bir biçimde kavranabilmesi için küreselleşme ve insan haklarının teorik çerçevesi, küreselleşmenin insan hakları bağlamındaki görünüş biçimleri ve insan haklarının normatif dayanakları analitik açıdan ele alınmıştır. Böylelikle çalışmayla insan hakları hukuku ve siyasal bilimler alanlarında araştırma yürüten uzmanlara önemli bir kaynak sunulması hedeflenmiştir.

II. İNSAN HAKLARIYLA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA KÜRESELLEŞMENİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Küreselleşme çeşitli alanlarda devamlı şekilde tartışılan bir kavram olup, geniş, çok yönlü ve taraflı bir niteliğe sahiptir. Bazen olumsuz bazen de olumlu bir durum olarak görülen bu kavram, ideolojik bir özellik arz etmektedir. Bunun yanı sıra adı geçen kavramın tarihi bir süreklilik mi ya da yegane bir olay mı olmasına göre söz konusu kavrama ilişkin teorik çerçevenin de bakış açısı değişmektedir. Bununla birlikte küreselleşmenin hangi dalda ele alındığına göre anlamı da değişkenlik göstermektedir (Çalık, 2014: 63; Kutlu, 2021: 153).

Yukarıda belirtilen hususlardan ayrık olarak genel anlamıyla küreselleşme, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda, dünya genelinde artan bağlantılılık ve karşılıklı bağımlılık süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, sınır ötesi mal, hizmet, bilgi, insan ve fikir akışının hızlanmasını ifade etmektedir. Küreselleşme süreci, ulus-devlet sınırlarını aşarak ekonomik ve politik yapıların dönüşümüne de yol açmaktadır. Adı geçen kavramın etkisi yalnızca ekonomik büyümeyle sınırlı kalmamakta; toplumsal değerler, kültür ve insan hakları gibi alanlarda da geniş çaplı sonuçlar doğurmaktadır (Germeç Tanrıverdi, 2022: 22-23; Kıvılcım, 2013: 221; Zenginkuzucu, 2022: 29). Dolayısıyla küreselleşme kavramının çok yönlü neticeleri söz konusu olmaktadır.

Küreselleşme, farklı perspektiflerle ele alınan bir olgudur ve bu kavramı insan haklarıyla ilişkili bir şekilde açıklayan birtakım temel teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Söz konusu teorik

yaklaşımlar aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Kaya, 2009: 4-14; Germeç Tanrıverdi, 2022: 30-36; Çelik, 2014: 57-61; Özdek, 2000: 132-133; Hillier, 1998: 711-712; Mutua, 2007: 4):

- Liberal Teori: Bu teori, küreselleşmenin ekonomik entegrasyonu artırarak ülkeler arasındaki iş birliğini ve karşılıklı bağımlılığı pekiştirdiğine inanmaktadır. Adı geçen yaklaşımda serbest ticaret ve açık piyasa ekonomileri, ekonomik büyümeyi teşvik ederken insan haklarının ve demokratik değerlerin yayılmasına olanak sağlamaktadır. Liberal teoride, küreselleşmenin insan hakları üzerinde pozitif etkileri olduğu, ülkeleri daha şeffaf, demokratik ve hesap verebilir kıldığı savunulmaktadır.
- Marksist ve Eleştirel Teori: Adı geçen yaklaşım küreselleşmenin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini artırdığına ve insan haklarını olumsuz etkilediğine vurgu yapmaktadır. Bu perspektife göre küreselleşme, neoliberal ekonomi politikalarının yaygınlaşmasını teşvik ederek sermaye sahiplerine avantaj sağlamak ve işçi sınıfı ile yoksul kesimlerin sosyal haklarını zayıflatmaktadır. Bu doğrultuda uluslararası şirketlerin etkisiyle ekonomik sömürü artmakta ve bazı ülkeler için sosyal refah sistemleri aşınmaktadır.
- Küresel Yönetişim Teorisi: Söz konusu teori, küreselleşme sürecinde devletlerin yanı sıra uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve küresel aktörlerin önemine vurgu yapmaktadır. Bu teori uluslararası düzeyde oluşturulan normların, özellikle insan hakları rejimlerinin, yerel düzeyde etkili olabileceğini öne sürmektedir. Küresel yönetişim teorisi kapsamında Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların, insan haklarını koruma ve yaygınlaştırma konusunda önemli birer aktör olduğu düşünülmektedir.
- Modernleşme Teorisi: Bu yaklaşıma göre küreselleşme süreci, ekonomik kalkınmanın ve demokratikleşmenin itici gücü olarak görülmektedir. Bahsi geçen yaklaşım, küreselleşmenin teknolojik ve ekonomik gelişmeleri hızlandırarak ülkelerin modernleşmesine ve insan hakları normlarının yaygınlaşmasına katkı sağladığını savunmaktadır. Modernleşme teorisi, küreselleşme ile birlikte bireylerin daha fazla hak talep ettiğini ve sivil toplumun güçlendiğini belirtmektedir.
- Kültürel Küreselleşme ve Çokkültürlülük Teorisi: Adı geçen teori kapsamında küreselleşmenin farklı kültürlerin etkileşime geçmesine ve yeni kimliklerin oluşmasına olanak sağladığı ileri sürülmektedir. Ancak aynı zamanda kültürel küreselleşme, kültürel homojenleşme ve yerel kültürlerin kaybolma riskini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu teoride insan hakları perspektifinde, kültürel hakların korunması ve çoğulculuk önem kazanmaktadır.

Görüldüğü üzere yukarıda açıklanan yaklaşımlar, küreselleşme sürecinin faydalarını ve zararlarını, güç dengelerini, dönüşüm dinamiklerini ve insan haklarına etkilerini anlama konusunda özel bir önem arz etmektedir. Zira bu yaklaşımların ayrı ayrı öne sürdükleri küreselleşme anlayışı çerçevesinde süreçten insan hakları kavramı da olumlu veya olumsuz bir biçimde etkilenebilmektedir.

Yukarıda izah olunan hususlar bağlamında küreselleşme ve insan hakları arasındaki ilişki, iki yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bir yandan küreselleşme, insan haklarının evrenselleşmesine olanak sağlarken, diğer yandan ekonomik eşitsizlikler ve sosyal adaletsizliklerin artmasına yol açarak insan hakları ihlallerini artırabilmektedir. Bununla

birlikte küresel aktörlerin iş birliği sayesinde insan hakları normlarının yayılması teşvik edilirken, aynı süreçte piyasa dinamiklerinin ve ekonomik rekabetin sosyal insan haklarına zarar vermesi de söz konusu olabilmektedir. Özellikle neoliberal politikalar, ekonomik küreselleşmenin iş gücü haklarını ve sosyal güvenlik mekanizmalarını aşındırdığı eleştirilerine yol açmaktadır. Ancak buna karşılık insan hakları savunucuları ve sivil toplum örgütleri, küreselleşmenin sağladığı iletişim ve organizasyon ağları sayesinde hak ihlallerine karşı daha güçlü tepkiler geliştirebilmektedir (Çalık, 2014: 78-79; Koçak, 2021: 298-299).

Sonuç olarak teorik açıdan küreselleşme süreci, insan hakları üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahiptir. Sürecin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel dinamiklerinin doğru anlaşılması, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için gerekli stratejilerin oluşturulmasında kritik rol oynamaktadır. Bu bağlamda devletlerin, uluslararası örgütlerin ve sivil toplumun iş birliği içinde hareket ederek küreselleşmenin olumsuz etkilerini minimize etmesi ve insan hakları normlarının yaygınlaşmasını sağlaması süreç içerisinde kritik bir rol oynamaktadır.

III. İNSAN HAKLARIYLA İLİŞKİSİ KAPSAMINDA EKONOMİK, KÜLTÜREL, SOSYAL VE SİYASAL KÜRESELLEŞME

Küreselleşme, sınırları net bir şekilde belirlenemeyen ve hakkında yoğun tartışmaların yapıldığı bir kavramdır. Bu kavramı tanımlamaya çalışan herkes, kendi ilgi alanlarına göre ona farklı anlamlar yüklemektedir. Sosyal bilimciler küreselleşmenin sosyal ve kültürel boyutlarına odaklanırken, iktisatçılar ekonomik ve ticari etkilerini ön plana çıkarmaktadır. Siyaset bilimciler, devletler ve hükümetler üzerindeki etkilerini incelerken, hukukçular ise insan hakları ve hukuk sistemleri üzerindeki yansımalarına vurgu yapmaktadır. Bu farklı bakış açıları, küreselleşmenin çok boyutlu bir olgu olduğunu açıkça göstermektedir (Çalık, 2014: 63; Gökdere, 2001: 72-74; Germeç Tanrıverdi, 2022: 30; Cochrane ve Pain, 2000: 15-17). Dolayısıyla söz konusu kavramın insan hakları kapsamında ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal yönden ele alınış şekilleri de bu bakımdan özel bir önem arz etmektedir.

Ekonomik küreselleşme, ülkeler arası ekonomik entegrasyonu, serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşmasını ve uluslararası ticaret ile sermaye akışlarının hızlanmasını ifade etmektedir. Küresel piyasalarda yaşanan bu etkileşim, ekonomik kalkınmayı teşvik etse de insan hakları açısından karmaşık sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle ekonomik küreselleşme sürecinde ekonomik kalkınma, refah artışı, uluslararası alandaki iktisadi standartlara uyum zorunluluğu ve bunun sonucunda farkındalığın artışıyla beraber bireylere eğitim ve sağlık gibi temel haklara daha fazla erişim sağlama olanağı tanınmakta, ayrıca temel işçi haklarının korunması ve yaygınlaştırılması sağlanarak insan hakları ihlalleri karşısında kamuoyunun daha hızlı tepki vermesi söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte bahsi geçen süreç kapsamında yaşanan bu olumlu gelişmelere karşın gelir eşitsizliği, yoksulluk, çalışma koşullarında kötüleşme, çocuk işçiliği ve sosyal hakların azalması gibi insan hakları açısından olumsuz etkiler de ortaya çıkmaktadır (Gümüş, 2010: 340; Bulut, 2003: 183-184; Çalık, 2014: 66-69; Doğan, 2006: 37-38). Dolayısıyla ekonomik küreselleşme refahı artırma potansiyeline sahip olsa da, sosyal eşitsizliklerin artmasına ve hak ihlallerine yol açabilmektedir. Bu nedenle, uluslararası düzenlemeler ve politikaların insan hakları odaklı olması büyük önem taşımaktadır. Çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin denetlenmesi ve küresel piyasa aktörlerinin sosyal adalet ilkelerine uyum göstermelerinin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, ekonomik büyüme ile sosyal haklar arasındaki dengenin korunması için uluslararası iş birliği ve sivil toplum örgütlerinin güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik boyutlarının yanı sıra kültürel ve sosyal yönleri de önemlidir. Kültürel ve sosyal küreselleşme, farklı kültürlerin ve sosyal değerlerin dünya genelinde daha geniş bir alanda yayılması ve etkileşime girmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Özellikle medya,

internet, turizm, uluslararası ticaret, iletişim ağlarının yaygınlaşması ve göç hareketleri gibi etkenler kültürel ve sosyal küreselleşme sürecini hızlandırmaktadır. Bu süreç, hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle çeşitli toplumsal dinamikleri dönüştürmekte ve insan haklarını ise ekonomik küreselleşme gibi pozitif ve negatif anlamda etkileyebilmektedir. Adı geçen süreç küresel farkındalığa, insan hakları savunuculuğunun güçlenmesine katkıda bulunmakta ve kadın hakları, çocuk hakları ile çevre koruma gibi alanlarda da daha güçlü küresel kampanyalar yürütülmesine yardımcı olmaktadır. Ancak bahsi geçen süreç yerel kültürlerin erozyona uğraması, kültürel haklar ve kimlikler açısından tehdit oluşturabilmektedir. Ayrıca küresel medya, ayrımcılık ve ötekileştirme gibi sosyal sorunların yayılmasına da zemin hazırlayabilmektedir (İlgaz Büyükbaykal, 2014: 76-89; Şen, 2008: 154; Çalık, 2014: 63-66). Bu bağlamda kültürel ve sosyal küreselleşme, toplumlar arasındaki etkileşimi ve dayanışmayı artırırken aynı zamanda yerel kültürlerin korunması ve sosyal uyum açısından zorluklar yaratmaktadır. Bu süreçte, insan haklarının korunması ve kültürel çeşitliliğin desteklenmesi gerekmektedir. Küreselleşmenin olumlu etkilerinden yararlanmak için kültürel haklara saygı gösteren, sosyal eşitsizlikleri azaltan ve farklı kimliklere açık politikalar geliştirilmelidir.

Küreselleşmenin önem arz eden bir diğer boyutunu da siyasal küreselleşme oluşturmaktadır. Siyasal küreselleşme, dünya genelinde devletler arasındaki siyasi etkileşimlerin artması, devlet dışı aktörlerin uluslararası arenada güç kazanması ve küresel bir yönetim anlayışının ortaya çıkması sürecini ifade etmektedir. Bu süreçte milletlerarası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve çok uluslu şirketler gibi yeni aktörler, devletlerin yanında güç kazanmakta ve küresel politikalara etkide bulunmaktadır. Ayrıca adı geçen süreç, devletlerin bağımsız politikalarını sınırlandırabilirken ülkeler arası iş birliğini de artırmaktadır. Bahsi geçen süreçle birlikte devletler, karar alma yetkilerini uluslararası veya bölgesel organizasyonlarla paylaşmak durumunda kalmakta ve küresel yönetim ile siyasal entegrasyon sayesinde insan hakları, çevre koruma ve barış gibi konularda iş birliğini artırarak daha geniş siyasi birliktelikler içinde buluşmaktadır. Ancak siyasal küreselleşme dünya genelinde bazı faydalar sağlasa da birtakım eleştiriler de almaktadır. Nitekim küreselleşme sürecinde devletlerin egemenliklerini kısmen kaybetmesi, bu durumun güç dengeleri özelinde küresel bir adaletsizlik yaratması ve uluslararası boyutta halkın doğrudan etkisinin azalması nedeniyle demokrasi açığının meydana gelmesi bu eleştirilerin başında gelmektedir (Manning, 1999: 138; İlgaz Büyükbaykal, 2014: 57-66; Çalık, 2014: 69-70; Aktel, 2001: 199-200). Dolayısıyla siyasal küreselleşme, devletler arası iş birliğini artırarak barış, güvenlik ve insan hakları gibi konularda olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Ancak ulusal egemenlik kaybı, küresel adaletsizlikler ve demokrasi açığı gibi sorunlar, bu sürece yönelik eleştirilerin artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle adı geçen süreçte insan hakları açısından hem devletler hem de uluslararası aktörler arasında güç dengesinin sağlanması ve iş birliği ile şeffaflık mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

IV. İNSAN HAKLARININ TEORİK VE TARİHSEL TEMELLERİ İLE NORMATİF VE HUKUKİ DAYANAKLARI

İnsan hakları, dünya tarihini ve günümüzü derinden etkileyen ve kimliklerimizi oluşturan en temel unsurlardan biridir. Bu kavram, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde dinamik yapısı ve tartışmaya açık niteliğiyle sürekli olarak evrim geçirmektedir. Adı geçen kavram, tüm insanları kapsayan evrensel bir özellik taşımakta; diğer haklardan ve hukuk kurallarından hem üstün hem de öncelikli bir nitelik arz etmektedir. Bununla birlikte hukuki ya da siyasi bir konu olmaktan ziyade bahsi geçen kavram, temelde ahlaki bir dayanağa da sahiptir. Dolayısıyla söz konusu özellikleri itibarıyla insan hakları kavramı özel bir önem ihtiva etmektedir.

İnsan hakları konusu, tarihin en eski dönemlerinden bu yana çeşitli boyutlarda ele alınmakta ve düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Ancak bu haklar, hangi düzeyde incelenirse incelenin insanlığın daima gündeminde yer almaktadır. Adı geçen haklar, günümüzde demokratik

toplumların temeli sayılmakta ve küreselleşen dünyada ulusal sınırları aşan, tüm insanların onurlu bir yaşam sürmesini güvence altına alan normlar bütünü olarak önemini sürdürmektedir (İnaç ve Yazıcı, 2018: 132; Göze, 1976: 112-113). Bunun yanı sıra bahsi geçen hakların tanımı ve sınırları da küreselleşme kavramı gibi çeşitli alanlarda devamlı olarak tartışılmaktadır.

Genel anlamıyla insan hakları, bireylerin sadece insan olmaları nedeniyle doğuştan gelen ve devredilemez haklarını ifade etmektedir. İnsan hakları kavramı, tüm bireylerin sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve kişisel yaşamda eşit bir değerle yaşamalarını sağlamak üzere geliştirilmiştir. Bu haklar, bireylere özgürlük, adalet ve güvence sunmayı amaçlamış ve genellikle evrensel değerler olarak tanımlanmıştır. Evrensellik prensibine göre her birey, etnik köken, din, cinsiyet veya herhangi bir ayırım gözetilmeksizin insan haklarına sahip olmuştur (Akarçay, 2023: 11; Sanioğlu, 2008: 77; İnaç ve Yazıcı, 2018: 134; Erdoğan, 1996: 133; Maşalı, 2004: 105; Henkin, 1989: 10-11). Bu bağlamda adı geçen haklar, yalnızca hukuki bir düzenleme değil aynı zamanda ahlaki bir buyruk olarak da kabul edilmek suretiyle bireyin doğuştan sahip olduğu ve toplumdaki talep edebileceği en temel haklar kategorisinde yer almıştır.

İnsan haklarının temel ilkelerinin tarihi, Antik Çağ'a kadar uzanmıştır. Bu dönemde özellikle Stoacı düşünürler, insanların doğuştan gelen bazı haklara sahip olduğunu ileri sürmüştür. Bahsi geçen düşünürler, bireyin doğadan gelen bu haklarını akılla temellendirmiş ve bireylerin doğal olarak eşit olduklarını vurgulamıştır. Ayrıca bu dönemde Yunan ve Roma gibi büyük uygarlıklar, bireyin kanunlar karşısındaki konumuna dair çeşitli felsefi yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu kapsamda Antik Yunan şehir devletlerinde birey eşitliği ilkesi, demokrasiye doğru ilk adım olarak kabul edilmiştir. Roma İmparatorluğu ise bu kavramları genişleterek hukuki bir sistem kurmuş ve bireylerin belirli haklarını yasal düzenlemelerle güvence altına almıştır (Donnelly, 1982: 391; Torun, 2007: 418; Sanioğlu, 2008: 78; Karaosmanoğlu, 2012: 79; Özkan, 2015: 113-114). Bu nedenle Antik Çağ'ın, insan hakları fikrinin oluşması konusunda önemli bir yerinin olduğu düşünülebilir.

İnsan hakları konusunda tarihsel süreç içerisinde Orta Çağ'daki gelişmelere bakıldığında bu çağ boyunca, doğal hukuk fikri öne çıkmış ve bireylerin haklarının ilahi bir düzenin parçası olduğu düşünülmüştür. Adı geçen dönemde, bireylerin hak ve özgürlükleri daha çok dini inançlarla ilişkilendirilmiş ve hakların kapsamı sınırlı kalmıştır. Ancak 1215'te ilan edilen Magna Carta Libertatum, kralın keyfi yetkilerini sınırlandırarak hukuk devleti anlayışının temellerini atmıştır. Bu belge, bireylerin devletin baskısına karşı korunması gerektiği düşüncesinin ilk örneğini temsil etmiştir (Çüçen, 2003: 30; Mumcu, 1992: 52; İnaç ve Yazıcı, 2018: 139). Dolayısıyla bahsi geçen belgeyle birlikte Orta Çağ'da insan hakları fikrine yönelik kayda değer bir biçimde ilerleme yaşandığı değerlendirilmektedir.

İnsan hakları açısından özellikle 17. yüzyılda John Locke ve Thomas Hobbes gibi filozofların çalışmalarıyla Stoacılıktan gelen doğal haklar fikri daha da güçlenmiştir. Locke, insanların yaşama, özgürlük ve mülkiyet haklarına sahip olduğunu ve adı geçen hakların devredilemez olduğunu savunmuştur. Doğal haklar teorisine göre, bireyler devletten bağımsız olarak doğuştan belirli haklara sahip olmuş ve bu haklar devlet tarafından korunmuştur. Söz konusu düşünceler, 18. yüzyıl Aydınlanma Dönemi'nde daha da yaygınlaşarak Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi gibi belgelere ilham kaynağı olmuştur. 1776'da kabul edilen Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız İhtilali'nin ardından ilan edilen 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, insan haklarının evrenselliğini savunan modern ilkeleri ortaya koymuş ve bireyin devlete karşı korunması gerektiğini vurgulamıştır (Hekimoğlu, 2003: 78-81; Maşalı, 2004: 107-108; Çüçen, 2003: 30-32; Kapani, 1981: 31-32). Bu doğrultuda bahsi geçen gelişmelerle beraber insan haklarının modernleşmeye başladığı söylenebilir.

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde I. ve II. Dünya Savaşları sırasında yaşanan kitlesel insan hakları ihlalleri, bu hakların küresel düzeyde korunmasını sağlama ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 1945'te kurulan Birleşmiş Milletler, insan haklarını evrensel ve küresel bir temele oturttukları bu hakları uluslararası hukuk çerçevesinde güvence altına almak amacıyla çalışmalar başlatmıştır. 10 Aralık 1948'de kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, tüm insanların dil, din, ırk, cinsiyet ve diğer farklılıklara bakılmaksızın eşit haklara sahip olduğunu ilan etmiştir. Adı geçen beyanname, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için bir dönüm noktası olmuş ve pek çok ülkenin anayasasında yer alarak yasal düzenlemelere ilham kaynağı olmuştur (Akarçay, 2023: 12; Akın, 1990: 379; İnaç ve Yazıcı, 2018: 135).

İnsan hakları fikri günümüz perspektifinden ele alındığında küreselleşmenin etkisiyle ulusal sınırların ötesine geçerek evrensel bir değer olarak kabul görmektedir. İletişim ve ulaşım ağlarının genişlemesi, insan hakları ihlallerine karşı uluslararası tepki ve baskı mekanizmalarını güçlendirmektedir. Uluslararası insan hakları kuruluşları ve sivil toplum örgütleri, ihlallerin önlenmesi ve bireylerin korunması amacıyla etkin bir rol üstlenmektedir. Özellikle 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi bölgesel düzenlemeler, bireylerin haklarının somut ve ayrıntılı bir şekilde tanımlanmasını sağlayarak daha etkin bir koruma mekanizması oluşturmaktadır (Sanioglu, 2008: 80; Maşalı, 2004: 109; Akın, 1990: 378-379; Öz, 2007: 33-34; Özkan, 2015: 116-117).

Yukarıda açıklandığı üzere Antik Çağ'dan itibaren felsefi, dini ve siyasi tartışmaların odağında yer alan insan hakları, Aydınlanma ile birlikte evrensel bir kavram haline gelmiş ve modern devletlerin meşruiyet dayanakları arasında yer almaya başlamıştır. Bu süreçte adı geçen hakların normatif temelleri, insanın özünde sahip olduğu onura ve özgürlüğe dayandırılmıştır. Özellikle Batı felsefesi, insanı özgür ve onurlu bir varlık olarak kabul ederken, bahsi geçen hakların kaynağını insanın akıl ve ahlaki yetilerinde bulmuştur (Sanioglu, 2008: 78; Türe, 2014: 149-150). Böylece insan hakları, tüm insanlar için değiştirilemez ve vazgeçilmez nitelikte haklar olarak kabul edilmiştir.

Küreselleşme ile birlikte insan hakları kavramı, küresel bir hukuki zemine kavuşmuş, ayrıca ulusal egemenlik kavramına karşılık gelen insanlık yararı perspektifine oturmuş ve bireyin haklarının devletin çıkarlarının üzerinde korunması gerektiği anlayışı güç kazanmıştır. Küreselleşme, bu hakların dünya çapında daha geniş bir kabul görmesini sağlarken, aynı zamanda hakların ihlal edilmesi durumunda uluslararası düzeyde koruma mekanizmaları yaratılması gerekliliğini de gündeme getirmiştir (Gürbüz, 2010: 70-71; Heywood, 1994: 142; Saral, 2021: 465). Bu bağlamda insan haklarının korunması sadece devletlerin değil, uluslararası kuruluşların ve sivil toplumun da sorumluluğu olarak görülmeye başlanmıştır.

Yukarıda belirtilen gelişmeler neticesinde insan haklarının normatif ve hukuki temelini oluşturan kavramların yeniden değerlendirilmesi gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda adı geçen hakların koruyucusu olarak uluslararası kuruluşlar (Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Uluslararası Af Örgütü gibi), insan haklarının ihlali durumunda devreye giren ve insan onurunu korumaya yönelik tedbirler alan güçlü birer aktör haline gelmiştir. Bu normatif süreçler ışığında, bahsi geçen hakların hukuki altyapısı güçlendirilmiş ve evrensel normlar çerçevesinde koruma altına alınması sağlanmıştır (Türe, 2014: 158-159; Çüçen, 2003: 32-33; Saruhan, 2024: 23-25; İnaç ve Yazıcı, 2018: 134-136). Dolayısıyla insan haklarının modern normatif dayanakları, hem doğal haklar felsefesine hem de uluslararası hukukun temel ilkelerine dayanarak şekillenmiştir.

Sonuç olarak insan haklarının teorik ve normatif dayanaklarının hukuki bir altyapı kazanması, Antik Çağ'dan itibaren çeşitli toplumsal sözleşmeler, deklarasyonlar ve uluslararası belgeler yoluyla güçlendirilmiş ve günümüze kadar pek çok farklı aşamadan geçerek bugünkü küresel yapısına ulaşmıştır. Yukarıda da izah olunduğu üzere adı geçen hakların hukuki temelleri,

özellikle Aydınlanma Çağı'ndan sonra sistematik bir yapı kazanmış ve 20. yüzyıla gelindiğinde Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla da sağlamlaşmıştır. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler'in ilan ettiği 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, bahsi geçen hakların uluslararası alanda en köklü hukuki dayanağını teşkil etmiştir. Söz konusu beyanname, daha sonra Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi gibi anlaşmalarla genişletilmiş ve insan hakları normlarının uluslararası hukuki statüye kavuşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda insan hakları, normatif ve hukuki dayanakları sayesinde daha geniş bir alanda tanınmış, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası aktörlerin çabalarıyla evrensel bir nitelik kazanmıştır. Günümüzde bu hakların korunması, küresel düzeyde bir dayanışma ve işbirliği gerektirirken; bahsi geçen hakların felsefi temelleri, evrensel hukuk normları içinde de karşılık bulmaya devam etmektedir. Ancak küreselleşme kapsamındaki söz konusu normatif ve hukuki gelişmelerin, insan haklarına yeterli etkiyi sağlayıp sağlamadığı da halen tartışılmaktadır. Aşağıda görüleceği üzere bazı kesimlerce söz konusu gelişmelerin bu hakları olumsuz bir biçimde etkilediği de savunulmaktadır.

V. KÜRESELLEŞMENİN GENEL ANLAMDA İNSAN HAKLARINA ETKİLERİ

Küreselleşme süreci, insan haklarının durumu açısından pek çok değerlendirmeye açık bir zemin sunmaktadır. Bu süreç, insan hakları ve demokrasi anlayışının dünya genelinde benimsenmesi hususunda bir araç işlevi görmesine rağmen söz konusu hakların bazı alanlarda gerilemesine veya olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, küreselleşmeyle birlikte insan hakları söylemi de küresel bir boyut kazanmaktadır. Bu doğrultuda adı geçen sürece daha insancıl bir görünüm kazandırma çabası, insan hakları söylemi aracılığıyla karşılık bulmaktadır. Bahsi geçen süreçte eski sosyalist rejimlerin kapitalist sisteme entegrasyonu, “yeniden özgürlüğe kavuşma” şeklinde ifade edilirken; az gelişmiş ülkelere dayatılan yapısal uyum politikaları da “demokratikleşme” güzellemesiyle meşru hale getirilmektedir (Bahadır, 2020: 9). Böylelikle insan hakları, yalnızca bir normatif çerçeve değil aynı zamanda küresel bir meşruiyet aracı olarak da popülerlik kazanmaktadır.

Küreselleşmenin insan haklarını etkilemesiyle birlikte bu hakların küresel seviyede bir meşruiyet aracı haline gelmesinde hiç şüphesiz ki uluslararası sözleşmelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ulusal devlet yöneticilerinin dış siyasetlerinin etkisi kritik bir önem arz etmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, adı geçen hakların milletlerarası alanda temin edilmesine yönelik bir başlangıç noktası teşkil etmiştir. Söz konusu Beyanname sonucunda uluslararası hukukta belirginleşen insan hakları kavramı; 1961 yılında Uluslararası Af Örgütü'nün faaliyetlerine başlamasıyla, 1966'da Birleşmiş Milletler öncülüğünde ikiz sözleşmelerin kabul edilmesiyle, yine 1975'te Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla, sonrasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Jimmy Carter'ın 1970 yıllarındaki insan haklarına dair dış politikalarıyla, ayrıca 1980'lerdeki Avrupa ile Latin Amerika'daki bazı ülkelerin demokratikleşme hareketleriyle ve nihayetinde 1993 yılındaki Birleşmiş Milletler Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı'nın toplanmasıyla önemli bir dinamizm kazanmıştır (Gürcan, 2012: 165; Freeman, 2008: 199). Bunun yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi benzeri bazı bölgesel insan hakları vasıtalarının kurulması ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin de oluşturulması, küreselleşme sürecinin insan haklarına etkisinin başkaca önemli safhaları olarak ön plana çıkmıştır (Landman, 2005: 550; Gürcan, 2012: 165).

Küreselleşmeyle birlikte yukarıda belirtilen hususlara ek olarak uluslararası sözleşmelerde demokrasi ve insan haklarına atfedilen normatif önem, devletlerin bu değerlere ilişkin hukuki yükümlülük bilincini yansıtan bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na üye devletler, 1990 tarihli Paris Şartı'nda demokrasi kavramını, insan hakları ile temel özgürlüklerin güvence altına alınabildiği tek meşru yönetim

modeli olarak ifade etmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin temel koşullarından biri olarak 1993 yılında belirlenen Kopenhag Kriterleri, kurumsallaşmış bir demokrasi ile insan haklarına saygıyı öncelikli ve vazgeçilmez şartlar arasında konumlandırmaktadır. Yine uluslararası örgütlerin ve özellikle Avrupa Birliği ile Birleşmiş Milletler'in seçim gözlemcileri de demokrasi ve insan haklarının muhafazasına yönelik küresel eğilimi pekiştiren araçlar arasında yer almaktadır. Demokratik ilkelere uygun yapılan seçimler ve insan haklarına saygı, Avrupa Birliği, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşların kalkınma yardımları ile proje desteklerinde iyi yönetim ilkesi çerçevesinde aranan temel ölçütlerden biri haline gelmektedir (Özalp, 2013: 932-933).

Küreselleşme neticesinde uluslararası hukukun gelişimi ele alındığında, halk ile devlet egemenliği kavramları, insan hakları ve demokratik kurallara riayet etme hususuyla ilişkili hale gelmektedir. Bu bağlamda, istisnai durumlarda otoriter bir lider uluslararası müdahale yoluyla görevden alınabilmekte ve sonrasında özgür seçimler aracılığıyla demokratik bir yönetim yapısı inşa edilebilmektedir. Örneğin, 2003 yılında Saddam Hüseyin rejimini sona erdirmeye ve Irak'ta demokratik bir düzen kurma amacıyla başlatılan Irak Savaşı, günümüzde halen küresel aktörlerin politikaları doğrultusunda meşru olarak görülmektedir (Gürçan, 2012: 166-169; Özalp, 2013: 933). Dolayısıyla 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası hukukta demokrasi ve insan haklarına yönelik küreselleşme kapsamındaki vurgular, normatif gelişimin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte egemenlik kavramı, artık yalnızca devletin mutlak gücünü yansıtan bir ilke olarak değil aynı zamanda meşruiyetini demokratik yapıdan ve halkın iradesinden alan bir anlayışla yorumlanmaktadır. Bu çerçevede insan haklarına bağlılık ve iyi yönetim uygulamaları, uluslararası hukukta meşru devlet otoritesinin başlıca kriterleri arasında görülmektedir.

Yukarıda izah edilen açıklamalar doğrultusunda küreselleşme, toplumda yaşayan bireylerin yaşam biçimlerinden devletlerin ekonomik yapısına, politikalarından uluslararası ilişkilerine kadar birçok unsuru kökünden etkilemiştir. Bu kapsamda küreselleşmenin, günümüzde en çok tartışılan kavramlardan biri olan insan hakları üzerinde de hem pozitif hem de negatif etkileri söz konusu olmuştur. Özellikle küreselleşme sürecinde, yukarıda sayılan uluslararası gelişmeler ve küresel aktörler insan haklarını, dünya barışını ve güvenliğini korumayı temel hedef olarak benimsemiş ve bu hakların sağlanması ile geliştirilmesi için önemli çabalar sarf etmiştir. Ancak bazı durumlarda adı geçen haklar, küresel aktörlerin kendi menfaatleri kapsamında kötüye kullanılmıştır. Dolayısıyla izah edilen hususlar ışığında bu başlık altında, küreselleşmenin insan hakları üzerindeki etkileri pozitif ve negatif açılardan genel bir perspektifle incelenecektir.

5.1. Pozitif Etkiler

Küreselleşme her ne kadar insan hakları ihlallerini küresel boyuta taşıma riski barındırır da, birçok yönden bu hakların gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Adı geçen kavram bir yandan söz konusu hakların evrensel bir değer olarak benimsenmesini ve korunmasını sağlarken, diğer yandan insan haklarına dair farkındalığın artmasına ve demokratik normların yaygınlaşmasına olanak tanımaktadır. Bu süreçte, küreselleşmenin olumlu etkilerinden yararlanarak bahsi geçen hakların daha geniş bir coğrafyada korunması ve geliştirilmesi, küresel toplumun öncelikleri arasında yer almaktadır.

Yukarıda yapılan açıklama bağlamında küreselleşmenin insan hakları üzerinde yarattığı pozitif etkiler; hakların evrenselleşmesi, farkındalık artışı ve demokrasi ile insan hakları normlarının yaygınlaşması gibi konularla somutlaşmaktadır. Bu konulardan hakların evrenselleşmesi, küreselleşmenin adı geçen hakların evrensel düzeyde kabul görmesine ve korunmasına önemli bir zemin hazırlaması şeklinde ifade edilmektedir. Bu doğrultuda daha çok ulusal düzeyde ele alınan insan hakları kavramı, küreselleşme sürecinde uluslararası bir boyut kazanmakta ve uluslararası sözleşmelerle tüm dünyada kabul edilen normlara dönüşmektedir (Özer, 2011: 44-

45; Mavi ve Yıldız, 2021: 13-16). Bu gelişme insan haklarının sadece bir ülke ya da bölgeye özgü değil, tüm insanlık için temel bir değer olduğu anlayışını sağlamlaştırmaktadır.

Hakların evrenselleşmesi düşüncesiyle devletler arasındaki sınırların yumuşaması ve iletişim ağlarının genişlemesi, insan haklarının sınır tanımaksızın korunmasını mümkün kılmaktadır. Bahsi geçen hakların evrenselleşmesi sürecinde küresel örgütlerin ve uluslararası insan hakları kuruluşlarının etkisi büyük olmakta; özellikle Birleşmiş Milletler, Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi organizasyonlar, dünya genelinde insan haklarının evrensel bir değer olarak kabul görmesi için aktif bir şekilde çalışmaktadır. Küreselleşmenin insan haklarının evrenselleşmesine sağladığı bu katkı, aynı zamanda devletlerin adı geçen haklara karşı olan yükümlülüklerini de artırmaktadır. İnsan hakları ihlallerine karşı uluslararası kamuoyunun tepkisi, devletler üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşturarak ihlalleri engellemeye yönelik mekanizmaların güçlenmesini sağlamaktadır (Edis Şahin, 2009: 177; Mavi ve Yıldız, 2021: 13; Çalık, 2014: 75). Böylece insan haklarının korunması ve ihlallerin önlenmesi sadece ulusal değil, küresel bir sorumluluk olarak da kabul edilmektedir.

Küreselleşme süreci, insan hakları konusundaki farkındalığın artmasına da büyük katkı sağlamaktadır. İletişim ve teknolojiadaki gelişmeler, insan hakları ihlallerinin anında dünya kamuoyunun gündemine taşınabilmesini mümkün kılmaktadır. Özellikle sosyal medya ve internet, hak ihlallerine dair bilgilerin hızla yayılmasına ve bu konuda küresel bir duyarlılık oluşturulmasına olanak tanımaktadır (Çelik, 2014: 55-63; Çoban, 2009: 129). Böylelikle dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen bir hak ihlali, kısa süre içinde uluslararası kamuoyunun dikkatini çekebilmekte ve bu durum ihlalleri gerçekleştiren aktörlerin üzerindeki baskıyı artırmaktadır.

Küresel farkındalık artışı, insan hakları ihlallerine karşı küresel dayanışmayı da güçlendirmektedir. Bu durum sivil toplum kuruluşları, insan hakları savunucuları ve bireylerin hak ihlallerine karşı birlikte hareket etmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle uluslararası ve çevrimiçi imza kampanyaları olanaklarının sağlanmasıyla insan haklarına yönelik toplumsal duyarlılık artırılmakta ve dünya çapında bu hakları savunma ağı oluşturulmaktadır (Mavi ve Yıldız, 2021: 13-14; Gürcan, 2012: 161-162). Bu bağlamda küreselleşmenin sağladığı iletişim araçları ve bilgi akışıyla, insan haklarına yönelik bilinçlenme ve duyarlılık dünya çapında ivme kazanmaktadır.

Küreselleşmenin bir diğer olumlu etkisi, demokrasi ve insan hakları normlarının küresel düzeyde yaygınlaşmasıdır. Küreselleşme süreciyle birlikte demokrasi, özgürlük ve insan hakları gibi kavramlar evrensel normlar olarak kabul görmeye başlamış; demokratik olmayan rejimlerin bu değerleri benimsemeye yönelmesi teşvik edilmiştir. Bilhassa uluslararası işbirlikleri, ticaret anlaşmaları ve ekonomik yardımlar gibi konularda insan hakları standartlarına uyulması yönündeki beklentiler, küresel ekonomiye entegre olmak isteyen devletler üzerinde demokratikleşme baskısını artırmıştır (Ataay ve Kalfa, 2012: 310; Özer, 2011: 59; Schwab ve Pollis, 2003: 132).

Demokratik değerlerin yaygınlaşması, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Küreselleşme, ulus-devletlerin iç işleyişine yönelik uluslararası denetimi artırmakta ve devletlerin insan haklarını koruma yükümlülüklerini daha güçlü bir biçimde üstlenmelerini sağlamaktadır. Demokrasiye geçiş sürecindeki ülkeler için uluslararası toplumun desteği, demokratikleşme çabalarını güçlendirmekte; özgürlük, adalet ve insan hakları gibi temel değerlerin küresel düzeyde yaygınlaşmasına katkı sunmaktadır.

5.2. Negatif Etkiler

Küreselleşme, dünya genelinde ekonomik, politik ve kültürel sınırları ortadan kaldırarak birçok alanda olumlu gelişmeleri beraberinde getirirse de, insan hakları açısından önemli tehditler ve

bireyler için oldukça ağır sonuçlar da barındırmaktadır. Sosyal eşitsizlikten otoriter rejimlerin güçlenmesine, ekonomik küreselleşmenin sosyal haklar üzerindeki baskılarından artan insan hakları ihlallerine kadar pek çok olumsuz etki, küreselleşmenin bu haklara yönelik negatif yönlerini ortaya koymaktadır.

Küreselleşme süreci, sosyal eşitsizliği daha da artıran mekanizmaları ortaya çıkarmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerin çok uluslu şirketlerinin üretimi ucuz iş gücü bulunan bölgelere kaydırması, bu ülkelerde işçilerin emek sömürüsüne açık hale gelmesine neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki yasal düzenlemelerin işçiyi yeterince koruyamaması, bu ülkelerde çok uluslu şirketlerin düşük ücretler, uzun çalışma saatleri ve kötü çalışma koşullarını dayatmasına yol açmaktadır. Bu süreç, sadece ekonomik eşitsizliği belirginleştirmekle kalmamakta aynı zamanda sosyal adaleti de zayıflatmaktadır. Yoksulluk sınırının altında yaşayan birey sayısının giderek artması, gelişmekte olan ülkelerde toplumsal huzursuzluklara neden olmaktadır. Küreselleşme ile birlikte yaygınlaşan işsizlik ve güvencesiz işlerin artması, toplumsal dayanışmayı azaltmakta ve bireyler arası eşitsizliği tetiklemektedir. Söz konusu durum yalnızca ekonomik değil, sosyal ve kültürel açıdan da dezavantajlı grupların insan haklarına erişiminde büyük engeller oluşturmakta ve insanların temel haklarına ulaşımını zorlaştırmaktadır (Singh ve Shukla, 2023: 6-9; Özer, 2011: 51-52).

Küreselleşme süreci, otoriter eğilimli rejimleri güçlendiren bir rol de oynamaktadır. Bu rejimler, küresel piyasalarda rekabet gücünü artırmak adına bireylerin temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamakta ve toplum üzerindeki denetim mekanizmalarını sıkılaştırmaktadır. Söz konusu rejimlerde iktidar, medya özgürlüğünü kısıtlayarak, sivil toplum kuruluşlarını baskı altına alarak ve muhalefete yönelik çeşitli cezalandırıcı önlemler alarak küresel ekonomik rekabetin yarattığı baskıyı yönetmeye çalışmaktadır (Ataay ve Kalfa, 2012: 307; Çoban, 2009: 125-126; Edis Şahin, 2009: 177; Çalık, 2014: 75). Bu da bahsi geçen rejimlerde yaşayan bireylerin, medeni ve siyasal insan haklarının temin edilmesine önemli ölçüde zarar vermektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda otoriter rejimler, küreselleşmenin sağladığı ekonomik kazançları koruma amacıyla baskıcı politikalar uygulamaktadır. Bu rejimlerde ekonomik kalkınma ile bireysel hak ve özgürlükler arasındaki denge göz ardı edilmekte, yatırımcıları çekmek ve ekonomik büyümeyi sürdürmek adına bireylerin ifade özgürlüğü, toplanma hakkı gibi temel hakları göz ardı edilmektedir (Çoban, 2009: 125-126; AYTEKİN, 2013: 131; Çelik, 2014: 55-56). Söz konusu politikalar, küreselleşme sürecinin insan hakları üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca küresel sermayenin çıkarlarını korumak için insan hakları ihlallerine göz yumulması, toplumsal ve siyasal hakların korunması için uluslararası desteklerin azalmasına yol açmaktadır.

Küreselleşmenin bir diğer negatif etkisi, insan hakları ihlallerinin küresel ölçekte görünürlüğünün artmasıdır. Küreselleşmeyle bu ihlallerin küresel düzeyde görünür hale gelmesine rağmen uluslararası toplumun çifte standartlı yaklaşımları nedeniyle söz konusu ihlallere karşı etkin bir müdahalede bulunulamamaktadır. Güçlü devletler, çıkarlarını korumak adına insan hakları ihlallerine göz yummakta ya da bahsi geçen ihlallere doğrudan veya dolaylı destek vermektedir. Bu kapsamda özellikle büyük petrol şirketleri, çevreyi koruma yükümlülüğüne yeterince uymadığı bazı ülkelerdeki faaliyetlerini sürdürmekte ve yerel halkın yaşam alanlarını kirleterek onların yaşam hakkını ihlal etmektedir. Bu gibi durumlarda uluslararası toplumun müdahale etmekten kaçınması veya çıkar ilişkileri doğrultusunda sessiz kalması, insan hakları ihlallerinin artmasına neden olmaktadır. Bilhassa Batılı ülkeler ve büyük şirketler kendi ekonomik menfaatleri doğrultusunda bu tür ihlallere göz yumarken, başka ülkelerdeki benzer durumlarda müdahale etmeyi tercih edebilmektedir (Mavi ve Yıldız, 2021: 1-3; Çelik, 2014: 55-63; Özer, 2011: 48-51; Özdek, 2000: 159-160). Bu çifte standartlı

yaklaşım, insan hakları ihlallerinin küresel ölçekte bir sorun haline gelmesine rağmen etkin bir şekilde ele alınamamasına yol açmakta ve küresel adalet kavramını zedelemektedir.

Küreselleşmenin en belirgin etkilerinden biri, neoliberal politikaların yaygınlaşmasıyla sosyal haklar üzerinde oluşan baskılardır. Sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi temel hizmetlerin özelleştirilmesi ve piyasa koşullarına tabi tutulması, ekonomik olarak dezavantajlı bireylerin bu hizmetlere erişimini zorlaştırmaktadır. Küresel sermaye hareketlerinin önceliği olan kârlılık, sosyal devlet anlayışının yerini piyasa odaklı yaklaşımlara bırakmakta ve sosyal hakların savunulmasını etkisiz kılmaktadır (Stiglitz, 2002: 28-34; Yıldız, 2003: 3; Singh ve Shukla, 2023: 1-8; Çalık, 2014: 76-78; Edis Şahin, 2009: 177). Bu durum ekonomik adaletsizlikleri kalıcı hale getirerek, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını zayıflatarak ve sosyal haklara erişimini engelleyerek yaşam koşullarının kötüleşmesine ve insan hakları bağlamında toplumsal refahın azalmasına yol açmaktadır.

VI. SONUÇ

Küreselleşme, insan hakları açısından hem fırsatlar sunan hem de tehditler barındıran çok boyutlu ve yanlı bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlardaki hızlı entegrasyon, bilgi ve değer akışını hızlandırırken aynı zamanda dünya genelinde insan haklarının evrenselleşmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle iletişim ve teknoloji ağlarının gelişmesiyle insan hakları ihlallerine yönelik farkındalık artmakta; uluslararası toplum, ihlallere karşı daha hızlı ve etkili tepkiler verebilir hale gelmektedir. Bu süreç, demokratikleşme ve temel hakların yaygınlaşması açısından önemli kazanımlar sunarken; insan haklarının evrensel bir norm olarak benimsenmesini de teşvik etmektedir.

Yukarıda izah edilen olumlu gelişmelere karşın küreselleşmenin insan hakları üzerinde olumsuz etkileri de söz konusu olmaktadır. Ekonomik küreselleşme, gelişmekte olan ülkelerde sosyal eşitsizliklerin belirginleşmesine, emeğin sömürsüne ve sosyal hakların zayıflamasına yol açarak bireylerin insan haklarına erişimini sınırlamaktadır. Neoliberal ekonomi politikalarının yaygınlaşması, sosyal devlet anlayışını zayıflatmakta; sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik gibi temel hizmetlerin özelleştirilmesi, ekonomik olarak dezavantajlı bireylerin bu haklardan yararlanmasını zorlaştırmaktadır. Küresel piyasalarda rekabet gücünü korumaya çalışan otoriter rejimlerin baskıcı politikalar uygulaması da bireysel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesine neden olmaktadır. Ayrıca uluslararası toplumun ve güçlü devletlerin insan hakları ihlallerine karşı sergilediği çifte standart, küresel adalet kavramını zedelemekte ve insan haklarına yönelik evrensel değerlerin korunmasını zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, küreselleşme sürecinin insan hakları üzerindeki etkileri çift yönlü ve karmaşık bir nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda devletlerin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin iş birliği içinde hareket etmesi, küreselleşmenin insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek adına hayati bir öneme sahiptir. Küresel düzeyde adı geçen hakların korunması ve geliştirilmesi için ekonomik büyüme ile sosyal adalet arasındaki dengenin gözetilmesi, kültürel çeşitliliğe saygı gösterilmesi ve şeffaflık ile hesap verebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin sunduğu olumlu olanaklardan yararlanarak insan hakları normlarının yaygınlaştırılmasının, küresel toplumun ortak ve en önemli sorumluluğu olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akarçay, E. (2023). Hukuksal ve Tarihsel Açından 1961 Anayasası'nda Sosyal Devlet İlkesinin Analizi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.

Akın, İ. F. (1990). Kamu Hukuku (6. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

- Aktel, M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(2), 193-202.
- Alptekin, E. (2020). Küreselleşme ve Vergi Politikası (1. Baskı). İstanbul: Legal Yayınları.
- Ataay, F. & Kalfa, C. (2012). Küreselleşme, Neoliberalizm ve Demokrasi. Alternatif Politika Dergisi, 4(3), 304-317.
- Aytekin, İ. (2013). Küreselleşme ve Ekonomik Küreselleşme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), 123-134.
- Bahadır, Z. (2020). Küreselleşme ve İnsan Hakları. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Demokrasi ve İnsan Hakları Ders Kitabı, <https://m.ataaof.edu.tr/pdf.aspx?du=U4hCid2fmveu0J1xXRCkyg==> (Erişim Tarihi: 12.04.2025).
- Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52(2), 173-197.
- Cochrane, A. & Pain, K. (2000). A Globalizing Society?. D. Held (Ed.). A Globalizing World? Culture, Economics, Politics (pp. 5-43) (1st Edition). London and New York: The Open University.
- Çalık, T. (2014). Küreselleşmenin İnsan Hakları Üzerindeki Etkileri. Mevlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(1), 61-81.
- Çelik, S. (2014). Küreselleşme Çağında İnsan Hakları. Leges Anayasa ve İdare Hukuku Dergisi, 1(1), 55-65.
- Çoban, B. (2009). Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları Mücadelesi ve Yeni Toplumsal Hareketler. Marmara İletişim Dergisi, 15, 121-133.
- Çuçen, A. K. (2003). İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi. Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 2, 27-35.
- Doğan, İ. (2006). Parçalayan Küreselleşme: Devlet ve Toplum Kuramlarına Yeni Yaklaşımlar, Küreselleşme Çağında Uluslararası Sistem (1. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Donnelly, J. (1982). Human Rights as Natural Rights. Human Rights Quarterly, 4(3), 391-405.
- Edis Şahin, Y. (2009). Küreselleşme ve İnsan Hakları. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 2(4), 174-178.
- Ellwood, W. (2003). Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu (B. D. Genç, Çev.). (2. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Erdoğan, M. (1996). Anayasal Demokrasi (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Freeman, M. (2008). İnsan Hakları: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım (A. E. Koca & A. Topçubaşı, Çev.). (1. Baskı). Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Germeç Tanrıverdi, E. (2022). Sosyolojik Açından Küreselleşme ve Ulus-Devlet (Giddens, Bauman ve Habermas Örneği) (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Gökdere, A. (2001). Küreselleşmeye Genel Bir Bakış. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 1(1), 71-101.
- Göze, A. (1976). Sosyal Devlet Sistemi (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Gümüş, A. T. (2010). Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Gürbüz, A. (2010). İnsan Haklarının Filozofik Temelleri. HFSA: Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, 20, 68-83.
- Gürcan, E. C. (2012). Küresel İnsan Haklarının Yerele Etkisi: Açıklayıcı Yaklaşımlar Üzerine Kısa Bir İnceleme. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2), 159-191.
- Hekimoğlu, M. M. (2003). İnsan Haklarının Tarihsel Perspektif İçerisindeki Gelişimi. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 1(1), 73-92.
- Henkin, L. (1989). The Universality of the Concept of Human Rights. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 506(1), 10-16.
- Heywood, A. (1994). Political Ideas and Concepts an Introduction (1st Edition). London: The Macmillan Press.
- Hillier, T. (1998). Sourcebook on Public International Law (1st Edition). London: Cavendish Publishing Limited.
- İlgaz Büyükbaykal, C. (2014). Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya (1. Baskı). İstanbul: Derin Yayınları.
- İnaç, H. & Yazıcı, B. (2018). Kavramsal ve Kuramsal Boyutlarıyla İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğüne Sosyo-Politik Bir Bakış. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 70, 132-147.
- Kapani, M. (1981). Kamu Hürriyetleri (6. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Karaosmanoğlu, F. (2012). İnsan Hakları (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kargı, V. & Yayğır, T. (2017). Küreselleşme ve Gümrük Vergisi. Mali Hukuk Dergisi, 13(151), 1651-1672.
- Kaya, M. (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 1-16.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1), 219-230.
- Koçak, H. (2021). Küreselleşme ve Uluslararası Hukuk. E. Aktepe ve E. U. Tohum (Ed.). Küreselleşme: Küreselden Yerele Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yaklaşımlar (ss. 281-303) (1. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kutlu, A. (2021). Küreselleşme ve Kamu Yönetimi. E. Aktepe ve E. U. Tohum (Ed.). Küreselleşme: Küreselden Yerele Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yaklaşımlar (ss. 153-179) (1. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Landman, T. (2005). The Political Science of Human Rights. British Journal of Political Science, 35(3), 549-572.
- Manning, S. (1999). Introduction. Journal of World-Systems Research, 5(2), 137-141.
- Maşalı, M. (2004). İnsan Hakları Belgelerine Yönelik Çağdaş Yaklaşımlar. Bilimname: Düşünce Platformu Dergisi, 5, 105-127.
- Mavi, İ. & Yıldız, S. (2021). Küreselleşme Bağlamında Yeni Bir Toplumsal Hareket Olarak İnsan Hakları Hareketi. Akademik Hassasiyetler Dergisi, 8(15), 1-20.
- Mumcu, A. (1992). İnsan Hakları-Kamu Özgürlükleri (1. Baskı). Ankara: Savaş Yayınları.

- Mutua, M. (2007). Change in the Human Rights Universe. *Harvard Human Rights Journal*, 20(1), 3-5.
- Özalp, O. N. (2013). Küreselleşmenin Uluslararası Hukuka Etkileri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 927-946.
- Özer, A. (2011). Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni Karşısında İnsan Haklarının Durumu. *İnsan Hakları Yıllığı*, 29, 43-64.
- Özdek, Y. (2000). *Uluslararası Politika ve İnsan Hakları* (1. Baskı). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Özkan, S. (2015). İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi ve Kuşak Sınıflandırması. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 111-126.
- Öz, S. (2007). İnsan Hakları Düzenlemelerinin Türk Kamu Yönetimine Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Sanioğlu, H. (2008). Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 74, 77-111.
- Saral, M. (2021). İnsan Hakları Normları ve İnsan Hakları Hiyerarşisi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 464-482.
- Saruhan, İ. (2024). Afrika'da İnsan Haklarının Hukuki Düzeyde Korunması ve Uluslararası Yargı Mekanizmaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Schwab, P. & Pollis, A. (2003). Küreselleşmenin İnsan Hakları Üzerine Etkisi (A. Yavuz, Çev.). Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 2, 129-140.
- Singh, A. & Shukla, R. (2023). Globalization and Its Impact on Human Rights. SSRN, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4398247 (Access Date: 04.11.2024).
- Stiglitz, J. E. (2002). Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı (A. Taşçıoğlu & D. Vural, Çev.). (1. Baskı). İstanbul: Plan B Yayınları.
- Şen, B. (2008). Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18, 147-162.
- Tanör, B. (1990). *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu* (1. Baskı). İstanbul: BDS Yayınları.
- Torun, Y. (2007). İnsan Hakları. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16, 415-424.
- Türe, F. (2014). İnsan Haklarının Normatif Kökeni. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32, 149-161.
- Yıldız, N. (2003). İnsan Hakları ve Küreselleşme. İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 5(1), 1-5.
- Zenginkuzucu, D. M. (2022). İnsan Hakları Hukukunun Uluslararasılaşması: Egemenin İstisnası (1. Baskı). İstanbul: Legal Yayınları.

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, ISSN: 2146-0817
Yıl: 2026 Cilt: 18 Sayı: 1 Doi: <https://doi.org/10.53881/hiad.1695188>
Geliş Tarihi: 08.05.2025 Kabul Tarihi: 05.09.2025

Atf (APA): Kızıltepe, M., (2026), “Georgizmin Arazi Değeri Vergilendirme Politikasına Dönüşümü ve Stratejik Araçlarını Yeniden Yapılandırma Mantığı”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 18 (1): 39-59.

GEORGİZMİN ARAZİ DEĞERİ VERGİLENDİRME POLİTİKASINA DÖNÜŞÜMÜ VE STRATEJİK ARAÇLARINI YENİDEN YAPILANDIRMA MANTIĞI*

The Transformation of Georgism into Land Value Taxation Policy and the Logic of Restructuring its Strategic Tools

Musa Kızıltepe¹

Özet

Rantı vergi ile tamamıyla kamulaştırma vizyonunun ekonomik ve sosyal sistemlerin ulaşabileceği en ilerici ve ideal nokta olduğu düşüncesini bir ideoloji olarak ortaya koyan Georgizm, bu düşünce biçimini benimseyenler elinde fikirden eyleme geçmek üzere yorumlanarak Arazi Değeri Vergilendirme Politikasına dönüştürülmüştür. Bu politikanın öncelikli ve stratejik eylem alanları da alışlagelmiş geleneksel emlak mülkiyet vergisi ile genellikle sermaye kazancı/gelir vergilendirme düzenlemeleri dahilinde yürütüldüğü görülen emlak değer artış vergilendirmelerinin, Georgist düşüncenin hedeflerine uygun olarak yeniden ele alınıp reforme edilmesi olarak belirlenmiştir. Çalışmada söz konusu vergilendirmelerin alışlagelmiş uygulama biçimlerinin Georgistçe reformuna dair önerilerin içeriği, bu önerilerin geri plan ve gerekçe zeminini oluşturan ideolojik çerçeveye ilişkisi üzerinden incelenmiştir. Arazi değeri vergilendirme politikasının öncelikli ve stratejik eylemlerinin hayata geçirilmesinden beklenen ekonomik, mali, sosyal ve kentsel faydalar da çalışmada ayrıca incelenip aktarılmıştır. Politik iktisadi bir teorinin birtakım vergileri yeniden yapılandırma önerisi üzerinden kendi güncel pratiğini yaratma çabası, çalışmanın değerlendirme kapsamı olup çalışmada bu değerlendirme post-Georgist görüşlerin öznel bir sentezi mahiyetinde yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Georgizm, Arazi Değeri Vergilendirme Politikası, Rantı Kamuya Kazandırma, Emlak Mülkiyet Vergisi, Emlak Değer Artış Vergilendirmesi

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Abstract

Georgism, which puts forward as an ideology the idea that the vision of completely public appropriating rent through taxation is the most progressive and ideal point that economic and social systems can reach, was interpreted by those who adopted this way of thinking to move from idea to action and transformed into Land Value Taxation Policy. The priority and strategic action areas of this policy have been determined as the reconsideration and reform of conventional property ownership tax and the property value increment taxation which is generally seen to be carried out within the scope of capital gain taxation regulations, in line with the goals of the Georgist thought. In this study, the content of the proposals regarding the Georgist reform of the customary applicational forms of those taxations in question is examined in terms of their relationship with the ideological framework that forms the background and justification of these proposals. The economic, fiscal, social and urbanizational benefits expected from the implementation of the priority and strategic actions of land value taxation policy are also examined and conveyed in the study. The scope of the study is the evaluation of a political economic theory's effort to create its own current practice through a proposal to restructure certain taxes, and this evaluation in the study has been made as a subjective synthesis of post-Georgist views.

Keywords: Georgism, Land Value Taxation Policy, Public Rent Capture, Property Ownership Tax, Property Value Increment Taxation

JEL Codes: B31, H20, H30, P14, P26

Article Type: Research Article

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, E-mail: kiziltepe@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9325-7635

Bu çalışma Dr. Musa KIZILTEPE'nin (*Georgist Öğreti ve Tayvan Örneği Üzerinden*) Rantı Kamuya Kazandırmada Emlak Mülkiyetini ve Değer Artışlarını Doğru ve Etkin Vergilendirmenin Siyasal Anlamı, İşlevi ve Temel İlkeleri adlı doktora tezinden türetilmiştir.

I.GİRİŞ

Henry George'un iktisat tarihindeki ve düşüncesindeki yeri ve önemi, arazi ve sermayenin farklı sınıflardaki üretim faktörleri olduğu fikrini güçlü bir şekilde dile getirmesinden ve ekonomik gelişmeye eşlik eden kalıtsal yoksulluğa güçlü bir şekilde itiraz ederek bu soruna karşı köktenci bir çözüm önermesinden ileri gelir. George'a göre yoksulluğa, sürdürülemez ekonomik gelişmeye ve ekonomide periyodik tekrarlı yıkıcı krizlere yol açan temel neden, arazinin sermaye sınıfında kabul edilmesinin ve rantının bireye ait olarak görülmesinin doğru olduğunun sanılmasıdır. Bu büyük yanlış, insanlık ve politik ekonomi için uzun zamandır devam eden tarihi bir hata ve en büyük sorundur. Rant, bölüşüm denkleminde çıkarılmalıdır ve bireye ait olmayarak toplumsallaştırılmalıdır. Bunu başarmanın doğru yolu da devletin ne özel mülkiyeti ulusallaştırıp arazileri insanlara (kontrollü biçimde) yeniden tahsis etmesi ne de özel mülkiyeti bedeli mukabilinde satın alarak arazileri insanlara kiralamasıdır. Marksist ve Walrasian çözüm önerileri olan bu iki yola başvurulması, George'a göre yanlıştır. Rantı bölüşüm denkleminde çıkarmak için arazinin mülkiyetini devlet üzerine geçirmeye gerek yoktur ve bunun neden olabileceği komplikasyonlar düşünülerek bu yola girilmemelidir. George'a göre rant, tamamıyla vergilendirilerek de bölüşüm denkleminde çıkarılabilir ve olması gereken budur. Bu yola başvurulduğunda hak edilmemiş bireysel gelir/refah artışı (*unearned income/wealth increment*) sona erecek ve hak edilmiş bireysel gelir/refah ön plana çıkararak sürdürülebilir bir ekonomik ve toplumsal düzene yürünebilecektir.

George'un çözümü, katı sosyalist/Marksist ideolojiden farklıdır. George, arazide özel mülkiyetin varlığına kategorik olarak karşı değildir ve hiçbir beyanında bunun kaldırılmasını istememiş, tavsiye etmemiştir. Bu yönüyle katı sosyalist/Marksist çizgiden ayrışır. George'un karşı olduğu, rantın; bireye ait olmasının doğal sanılıp olağan görülmesi ve toplumsallaştırılmamasıdır. George'a göre rantın bireye ait olması, arazinin en etkin ve en verimli kullanıma uygun olmadığı gibi ekonomik döngünün gerçekleşebilmesi için gerekli de değildir. Rant, bireysel bir hak ve refah olarak değil; vergi yoluyla kamulaştırılarak kamu harcamaları üzerinden insanlara paylaşılması gereken toplumsal bir hak ve refah olarak görülmelidir. Katı sosyalist/Marksistlerin rantı vergi ile kamulaştırmanın önemini anlayamaması ve George'u yeterince desteklememesinin nedeni, sermayeyi her zaman sorunların merkezinde görmeleri ve özel arazi mülkiyetini sermayenin ve birikiminin yalnızca bir biçimi olarak algılamalarıdır. Onlara göre sömürü hegemonyası yalnız arazideki özel mülkiyetten kaynaklanmazdı.

Özel mülkiyeti ekonominin vazgeçilmez temeli olarak gören ve hiçbir unsuruyla dokunulmaz olarak kabul eden katı liberaller de sosyalistler gibi Georgist çözümü layıkıyla anlayamamışlar, yer yer ürkütücü bulmuşlardır. Bu çizgideki düşünürler, büyük bir bağınazlıkla klasik ekonominin üç faktörlü üretim sistemi çözümlemesini iki faktörlü bir yapısallığa indirgemişler; araziye sermaye sınıfı içindeki bir unsur sayarak, hem liberal düşüncenin yozlaşmasına hem rantın hak edilmiş bir bireysel gelir/refah olarak algılanmasına neden olmuşlardır. Yozlaşmış liberalizmin bu hatası, gelirin/refahın bölüşümünde rant payının sürekli artmasına, bu artıştan ötürü serbest piyasa fikrinin yoksulluk sorununu aşamamasına ve kapitalizmin periyodik tekrarlı ekonomik krizlerinden sakınıp kurtulamamasına neden olmuştur. Bireye kalan rantı hak edilmiş bir gelir/refah olarak görmeye devam eden bu paradigmatik yanlış, sözü edilen sorunların süregitmesine neden olmaya devam etmektedir.

Sosyalist ve liberal düşünce biçimleri arasında üçüncü bir yol açarak müstakil bir ideoloji ve ekonomi politik okulu haline gelen Georgizm, arazideki özel mülkiyete devletin el koyması yerine bunun varlığından ileri gelen rantın tamamıyla vergi ile kamulaştırılması gerektiğini, bu sayede ekonomik ve toplumsal düzende etkinlik, verimlilik ve sürdürülebilirlik

sağlanabileceğini ileri sürmektedir. Bireye kalan rantın özel mülkiyet etiği kapsamında ele alınması, tarihi ve süregiden çok büyük bir hata olarak, uygarlığın ideal düzenine kavuşmasını engellemektedir. Bireye ait olan rantın meşruiyeti ortadan kaldırıldığında, gelirin/refahın adil bölüşümünün ve sürdürülebilir kalkınmanın yolu açılacaktır. Bu çözüm ile yoksulluğunun kök nedeni ve kapitalist sistemin temel zaafı ortadan kalkacak, topyekün gelişmenin baş düşmanı olan bireyin hak edilmemiş geliri/refahının neden olduğu fırsat eşitsizliği sorunu çözülecektir.

Genel çerçevesi bu noktaya değin aktarıldığı gibi olan Georgizm, post-Georgistler elinde fikirden eyleme geçmek üzere kendisine bir stratejik müdahale alanı ve bu alanın içinde stratejik öncelikli müdahale araçları belirlemiştir. Bu müdahale alanı, *Arazi Değeri Vergilendirme Politikası* olarak anılmaktadır. Bu politika, emlaka ilişkin vergilerin rantı kamuya daha fazla kazandırma amacına yönelik olarak yeniden ele alınıp yapılandırılmasıdır. Çok sayıda çeşitli unsuru bulunabilen emlaka ilişkin vergilerin ana unsurları olan emlak mülkiyet ve emlak değer artış vergileri, yeniden yapılandırmaya konu edilerek arazi değeri vergilendirme politikasının stratejik öncelikli müdahale araçları olmuşlardır. Bu vergilerin alışlagelmiş uygulama biçimleri Georgist ideale yönelik olarak reforme edilirse rant, kamuya daha fazla kazandırılabilir ve daha fazla toplumsallaştırılabilir. Çalışmanın takip eden bölümlerinde Georgist ideoloji ve ekonomi politığın genel çerçevesi kısaca açıklandıktan sonra bu düşünce biçiminin arazi değeri vergilendirme politikasına dönüşümü ve bu politikadan beklenen ekonomik, mali, sosyal ve kentsel faydalar aktarılmış; bunların açığa çıkması için de stratejik öncelikli müdahale araçları olarak belirlenen emlak mülkiyet vergisinin Georgistçe yeniden yapılandırılmasının içeriği genel olarak, emlak değer artış vergilendirmesinin yeniden yapılandırılması da hem genel olarak hem özel bir örnek (Vermont Vergisi) üzerinden somut olarak incelenip tartışılmıştır. Çalışmada, Georgizmin güncel bir politika alanı ve stratejiye dönüşümü ile stratejik öncelikle yeniden yapılandırılması istenen vergisel araçlar üzerinde yapılması istenen reformun mantığı aktarılacak, söz konusu araçların kamuya rant kazandırma gücünün yükseltilebilmesi için Georgist ilhamla yapılması tavsiye edilen reform müdahaleleri değerlendirilecektir.

II. BİR İDEOLOJİ ve EKONOMİ POLİTİK OKULU OLARAK GEORGİZM

“Neden bu bolluğa rağmen ekonomik bunalımlar ve yoksulluk var? Ne yapılmalı?” sorusundan hareket ettiğinde çözümü rantı vergi ile tamamıyla kamulaştırma ve bu sayede rantın hak edilmemiş bireysel gelir/refah yaratımı özelliğini sonlandırma hedefinde bulan Georgizm, dar manada odağına tamamıyla ranta dayalı bir vergi sisteminin kurulmasını hedef alan ve diğer türlü vergilerin kaldırılmasını savunan bir mali öneri olarak; geniş manada ise bir ideolojik düşünce biçimi olarak anlaşılıp değerlendirilmiştir. Bu ideoloji şu önermeler üzerine kuruludur:

1. Arazi (ve doğal kaynaklar) insan emeği ile üretilmemiştir. İnsanların araziyle ilgili iktisadi faaliyetleri, arazide gelir ve değer olarak cisimleşir; arazide bir refah birikir ve bu refaha “rant” denir.
2. Rant, bireyler tarafından yaratılmaz, ortaklaşa yaratılır. Bu nedenle müşterek mülkiyetin konusu olarak görülmelidir. Müşterek mülkiyetin konusu olan rant, toplum adına arazi sahibinden geri istenmelidir. Bu geri istemeden ise arazi üzerindeki bina ve diğer mütemmimler hariç tutulmalıdır. Çünkü onlar emek ürünü olarak insanlar tarafından üretilmişlerdir. Rantı geri isteme, uygulamada arazinin mülkiyetinin devlet üzerine geçirilmesini gerekli kılmaz. Buna ihtiyaç yoktur ve bu yapılmamalıdır.

3. Rantın tamamıyla vergilendirilmesi ve bu suretle diğer tür vergilerin ikamesi, diğer vergilerin iktisadi faaliyette neden olduğu etkinlik kaybının da (*loss of efficiency*) son bulması, vergilerin iktisadi aktörleri üretimden caydırmaması da içindir. Geri istenecek rant, kamu harcamaları için gerek duyulacak kaynaktan fazladır. İktisadi faaliyeti cezalandıran diğer vergiler ortadan kaldırıldığında, dolaylı yoldan artan ekonomik gelişme bir yanda arazinin değerini de arttırmaya devam eder; artan kamu geliri ihtiyacı da bu artan değerden karşılanabilecektir.

Bu ideolojik çerçevenin kurucusu Henry George (2006), temel eseri *Gelişme ve Yoksulluk*'u (*Progress & Poverty*) yazdığı dönemde birikimle farklılaşan mülkiyete erişme kapasitelerinin ekonomide fırsat eşitliğini bir hayli bozduğunu düşünmeye başlamıştı. Henry George serbest ve rekabetçi piyasa ekonomisinin özünde üretimi etkin ve verimli kıldığına inanmış, öbür yandan ise arazinin diğer mallardan farklı olduğuna dikkat çekmişti. Nüfus arttıkça arazi talebi artmaktaydı, fakat arazi arzı hiçbir zaman artmamaktaydı. Bu da arazinin değerinin sürekli artması, sahiplerinin de arazilerini ne kadar iyi veya kötü kullanıyor olurlarsa olsunlar bireysel gelirleri ve refahlarını arttırması sonucunu doğurmaktaydı. Ekonomide sürdürülemezlik, adaletsiz gelir dağılımı ve etkinlik kaybı yaratan bu soruna karşı George, basit ama oldukça etkili bir çözüm önererek arazide gelir ve değer olarak oluşan ve biriken rantın vergi ile tamamıyla kamulaştırılmasını istemiştir. Bu müdahalenin arazi sahiplerini; a) sebepsiz zenginleşmeye neden olan durumdan alıkoyacağına, b) arazilerini etkin ve verimli kullanmaya zorlayacağına, veya c) kendileri bizzat kullanmak istemiyorlarsa bunu yapmak isteyen kişilere arazilerini satmak zorunda bırakacağına, inanmıştır. Bu sayede özel arazi mülkiyeti doğal bir akışla ait olması gereken kişilere doğru geçerek kendiliğinden el değiştirecek, arazi üzerinde kurulan özel mülkiyet tekeli mekanizmasının gücü ortadan kalkacaktır.

Üniversitede verdiği bir seminerde, George (1880):

“... Politik ekonominin yasaları ısrarla çiğneniyor ve bu cehalet sadece eğitimsiz sınıflarla sınırlı değil! ... Diğer bilimlerde pek çok büyük keşifler yapılmasına ve bunların pratiğe dökülmesine rağmen politik ekonomi hiçbir önemli gelişme kaydetmedi. Bu alandaki tezler çok az bir gerçeklik izlenimi bırakıyor gibi görünüyor ve şimdilerde bunun bir bilim olup olmadığı bile tartışılıyor.”

ifadelerini kullanarak düşünsel düzeydeki gidişattan yakınmıştır. Roberts (1971: 302-305), bu yakınmanın üzerine oturan George iktisadını şu şekilde özetlemiştir:

“Döneminin hâkim paradigmasını olduğu gibi kabul etmeyerek ranta dair yeni bir bakış geliştiren George'un tezi, arazinin ve sermayenin kesinlikle birbiriyle karıştırılmaması gereken üretim faktörleri olduğu temel kabulünün üzerine oturmaktadır. Arazinin üretime girmesinden ötürü elde ettiği rant ve böylesi bir gelirin varlığına dayanarak oluşan arazideki değer artışı, tamamıyla hak edilmemiş bir kazanç ve hak edilmemiş bir refah artışıdır. Rantın tamamı üzerine uygulanacak ve toplumsal ihtiyaçlar için kullanılacak bir vergi (veya politikası), insan doğasına uygun olan özel (bireysel) mülkiyetin varlığını görünürde ortadan kaldırmadan yeni bir sosyoekonomik düzeni yaratacaktır. Üzerindekiler hariç tutularak araziye rantına denk bir vergilendirme yapılırsa arazinin artık sermaye benzeri niteliği ve değeri kalmayacak, kişilerin ellerinde bizihi kullanım ihtiyaçlarından fazla spekülasyon gelir edimi amaçlı arazi mülkiyeti bulundurması, kazançsız bir tasarruf olarak artık anlamsız hale gelecektir. Dolayısıyla arazi artık daha çok hem gerçek

kullanıcılar ve üreticiler üzerinden hem de miktar olarak artan biçimde kullanıma ve üretime girmiş olacaktır. Bu durumda da ekonomik ve sosyal gelişme, hem artarak hem de çıktısı daha adilane bölüşülebilen sürdürülebilir bir düzen içinde gerçekleşecektir.”

George'un torunu George-De Mille (2006: 306): “George'un tezinin ilk gündeme geldiğinde, komünizm gibi çatışmacı bir ortam içinde dönüşümü önermediğinden yeteri kadar kitleleri etkilemediğini, ancak bu tezin 20. yüzyıl boyunca değerinin özellikle entelektüel ve akademik çevrelerde daha iyi anlaşılmaya başladığını...” söylemiştir. Bu bağlamda Hartzok (2008: 138-139), Georgizmin:

- “1. Mülkiyetin toplumda hakça dağıtımı,
2. Doğal kaynaklara eşitlikçi erişim hakkının temini,
3. Ekonomik sistemin verimliliği ile sistemde dengenin kurulması,
4. Serbest piyasa fikrinin temel zaafının giderilmesi,
5. Zengin-yoksul arasındaki uçurumun kapanması,
6. Barış ve huzurun sağlanması,”

hedeflerinin hepsini birden eş anlı başarabilmeyi vaat ettiğini; Solow (1997) da Georgizmin bilimsel açıdan geliştirmeye kapalı ve dogmatik olmadığını, üzerinde çalışılmaya ve geliştirilmeye oldukça müsait olduğunu söylemiştir:

“George'un önerisini gündemde tutmanın en iyi yolu, onu vergi bilimi ve kentleşme süreci üzerinden rafine ederek geliştirmek olacaktır. Bu, geniş spektrumda uzmanlık gerektirebilir; rant teorisinin geliştirilmesi, fiyat/değer mekanizmasının daha iyi anlaşılması, kamu finansmanının daha iyi analizi, kentsel sorunların sorgulanması, mülkiyet teorisinin tartışılması ve tüm bunların çevresel sorunlarla ilişkilendirilmesi...”

20. yüzyılın ikinci yarısı ve 21. yüzyılın başlarında, tabir caizse yeniden keşfedilen ve önemi daha da iyi anlaşılmaya başlanan Georgizm, post-Georgistler elinde bir taraftan sosyalizm ve liberalizm arasındaki müstakil (veya uzlaştırıcı nitelikteki) ideolojik konumu vurgulanarak gündemde tutulmaya çalışılmış, diğer taraftan da güncel vergi sistemlerinin Georgizme uygun olarak nasıl yapılandırılabilirliğine ilişkin öneriler üzerinden rafine edilmeye çalışılmıştır. Post-Georgistler, ideolojiyi fikirden eyleme geçirecek pratiği üretmek için öneriler geliştirmişlerdir.

III. GEORGİZMİN ARAZİ DEĞERİ VERGİLENDİRME POLİTİKASINA DÖNÜŞÜMÜ

Georgistlerin vergi sistemlerini ele alışı genel kabul görür hale gelmiş geleneksel maliye anlayışındaki vergi sınıflandırmasından farklıdır. Geleneksel anlayışta vergiler; a) kaynağına göre (gelir, harcama, servet), b) ilgisine göre (dolaysız, dolaylı), c) hesap esasına göre (spesifik, advalorem), d) matrah esasına göre (öznel, nesnel), f) oran esasına göre (azalan, sabit, artan), kriterler üzerinden sınıflara ayrılırken; Georgistler vergi sistemlerini; a) *emlaka ilişkin* (veya *emlakı konu eden*) *vergiler*, ile b) *diğer vergiler*, olarak en başta iki grupta sınıflandırmakta ve bu temel üzerinde bir analiz yürütmektedirler. Birleşmiş Milletler'in *Emlak Vergilendirmesi Politika Rehberi*'nde (UN-HABITAT, 2011) emlaka ilişkin vergiler:

- a) Mülkiyet Vergileri,
- b) Sermaye Kazancı/Geliri Vergileri,

- c) Miras Vergileri,
- d) Transfer/Damga Vergileri,
- e) İyileştirme/Faydalanma Vergileri,
- f) Geliştirme Vergileri,
- g) Doğal Kaynak Çıkartma/Tüketme Vergileri,²

unsurlarından oluşan bir alan olarak tanımlanır. Bu unsurlar, emlakın vergiye konu edilmesinin yolları ve alternatifleridir. Vergi sistemleri içinde bu unsurların bir arada ele alınması ile belirlenen alan, vergi sistemlerinin bir ana dalı ve sınıfı olarak düşünülebilir. Bunlar haricindeki vergiler, Georgistler için emlaka ilişkin vergiler grubunun dışında kalan vergilerdir ve *diğer vergiler* sınıfı olarak düşünülebilirler.

Bahl vd. (2008), emlaka ilişkin vergilendirme alanı ve bunun politikası dendiğinde, maliyecilerin/vergicilerin ve iktisatçıların/plancıların olmak üzere iki türlü bakış açısının söz konusu olduğunu söylerler. Bunlardan ilki; *“öncelikle kamunun gelirini arttırmak ve mevzuatı ekonomik aktörlerin kararları üzerinde en az etkisi olacak şekilde ele almak”* iken, diğeri; *“arazinin ekonomik ve sosyal politikayı belirlemede, refahın dağıtımında, kalkınmada ve özellikle kentleşme süreçlerinin yönetiminde stratejik araç olduğunun farkında olmak”* önceliğidir. Bu yaklaşımlar, tasarlanan/tasarlanacak sistemden öncelikli beklentiler olup vergilendirmenin mali amaç üzere tasarımları ve mali olmayan amaç üzere tasarımları olarak anılabilirler. Emlaka ilişkin vergilerin ön planda ve genel vergi sistemi içinde ağırlıkta olduğu, hem mali yönden hem de mali olmayan yönden daha çok önem arz ettiği bir vergi sistemine geçiş, Georgist düşüncenin hedefi haline gelmiştir.

Bird & Slack (2004a), kamu mali sistemi içinde emlaka ilişkin vergilerin önemi ve ağırlığının, bu vergilerin gelirlerinin:

1. toplam ulusal (ve/veya yerel) vergi gelirleri içindeki paylarına,
2. milli hasıla (ve/veya yerel yönetim öz gelirleri) içindeki oranlarına,
3. görelilik olarak diğer vergilerin durumlarına,”

bakılarak değerlendirilebileceğini; bu göstergelerden hareketle de ülkeler arasında vergi sistemleri içinde emlaka ilişkin vergilerin rolüne dair karşılaştırmalı analizler yapılabileceğini söylerler. Emlaka ilişkin vergilendirmelerde mali olmayan amaç ve bunun önemi dendiğinde ise bu vergilerin:

1. mülkiyetin yönetimi ve arazi reformunu başarmadaki,
2. arazi spekülasyonunu bertaraf etmedeki,
3. emlak sektörüne kontrolsüz sermaye akışını denetlemedeki,
4. değer artışı kaynak yapılıp kamu yatırımlarını finanse etmedeki,”

katkılarına bakılarak değerlendirmeler yapılabileceğini söylerler. Bird & Slack'e (2004b: 52-53) göre emlaka ilişkin vergiler hem tek başlarına hem tüm unsurları bir arada ele alındığında

---

² Listede adı geçen vergilerin emlakı vergiye konu ediş biçimleri, emlakın mülkiyeti ile, değer artışı ile, mülkiyetin devredilmesi ile, kamu altyapısından yararlanma durumu ile, yapılaşma haklarının tanımlanması ile, ve arazi altı kaynaklardan gelir elde edilmesi ile, ilişkili olarak gerçekleştirilen vergi sistemleri içinde birer unsur olarak yer edinmiştir. Bu vergiler ülkeden ülkeye isimleri, hesap, matrah, oran, süre esasları, uygulayıcı kurumları, merkezi/yerel olma nitelikleri ve diğer özellikleri itibarıyla çokça değişebilen birer vergi işletim süreci olarak tasarlanmış halde görülebilirler.

oluşan bir bütün sistem olarak, halihazır durumları itibarıyla dünya genelinde vergilendirmenin mali olmayan amacının başarılması noktasında yetersiz kalmaktadırlar. Georgistler, hem mali hem de mali olmayan yönden bu alanı hedef alıp bu alanda tekil ve bütünsel reformlar yaparak yeni bir paradigmanın yolunu açmak isterler ve bu kapsamda üç temel eyleme odaklanırlar:

- A. Emlaka ilişkin vergileri kamunun tek ya da birincil gelir kaynağı haline getirmek ve diğer vergileri tamamen kaldırmak ya da mümkün olduğunca azaltmak,
- B. Emlak mülkiyet ve değer artış vergilendirmelerini binaları muaf tutarak sadece araziye uygulamak ya da bu vergilerde bina payını mümkün olduğunca azaltıp vergi yükünü olabildiğince arazi payına kaydırmak,
- C. Emlak mülkiyet ve değer artış vergilendirmeleri haricinde kalan emlaka ilişkin vergileri de yeniden ele alıp emlaka ilişkin vergiler sistemini bütünsel açıdan en üst seviyede rant kazandırma hedefine yönlendirmek.³

Georgist terminolojide *Arazi Değeri Vergilendirme Politikası*, en dar manasıyla emlak mülkiyet vergisinin Georgistçe yeniden yapılandırılması olarak bilirse de, geniş manada bütün bir vergi sisteminin, bu sistemin içinde de tüm unsurlarıyla birlikte emlaka ilişkin vergilerin topluca yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir. Nitekim, nihai hedefin farkında olanlar bu kavramı, *Yoğun Arazi Vergilendirme Politikası (Incentive Land Taxation Policy)* adıyla da anarlar ve en başta da ikinci eylemi (B) yapılacak reform ve başarılabacak paradigma değişikliğinin stratejik başlangıç noktası olarak belirlerler.

Brown & Smolka (1997: 21) bu alanda kapsamlı reform yapmanın temel bir zorluğu bulunduğunu söylerler. Bu zorluk, mülkiyet sahipleri sınıfının siyasal alanda güçlü olması ve tekelci menfaatlerini azaltacak olan bu reform müdahalesinin yapılmasını istememesidir. Bu husus, mevcut vergi sistemlerinin radikal ve hızlı bir biçimde dönüştürülmesini zorlaştırmaktadır. Georgistler de bu zorluğu aşmak için öncelikle sistemin merkezinde bulunan emlak mülkiyet ve emlak değer artış vergilerinin yeniden yapılandırılmasına girişmeyi (B eylemi) doğru bulurlar. Mali sistemin bütünü içinde emlaka ilişkin vergilerin genel ağırlığını arttırmayı ve söz konusu iki ana vergi dışında kalan emlaka ilişkin vergilerin durumlarını masaya yatırmayı (A ve C eylemleri) daha uzun vadeli ve uzun vadeye yaygın sonraki hedefler olarak benimserler. Emlaka ilişkin vergiler sisteminin söz konusu iki ana vergisi, arazi değeri vergilendirme politikasının müdahaleyi başlatacağı ilk reform aşamalarıdır.

Bu istikamette atılan her adımda açığa çıkacak faydalar Georgistlere göre neredeyse sonsuzdur. Muellbauer (2005), Georgizmin ve güncel yorumu olarak arazi değeri vergilendirme politikasının; “a. makroekonomik istikrarın sağlanmasına, ekonomik büyümenin sağlıklılaştırılmasına, mali sistemin iyileştirilmesine ve kaynakların etkin kullanımına, b) ekonomik eşitsizliklerin ve sosyal dışlanmanın azaltılmasına, sosyal değerlerin korunmasına ve şehir planlama ile emlak vergi sistemlerinin eş güdümlü hale getirilerek kentsel ve çevresel sorunların azaltılmasına...” önemli ölçüde hizmet edeceğini söyler. Tüm bu eşitlikçi gelişme

---

³ Gaffney (1997), Georgizmin güncel yorumu itibarıyla dönüştürüldüğü arazi değeri vergilendirme politikasını: “Emlaka ilişkin vergilerin yoğunluğunu rantın çıktığı seviyeye kadar artırın, diğer vergileri kaldırın ya da en aza indirgeyin, binaları da emlak mülkiyet ve değer artış vergilerinin kapsamından çıkarın ya da binaların vergi yükünü azaltabileceğiniz kadar azaltın. İşte bu, arazi değeri vergilendirmesi politikasıdır.” ifadeleriyle özetler.

ve kalkınma vaadi taşıyan faydalar, post-Georgistler elinde tezlerini güçlendirmek amacıyla tek tek detaylı olarak açıklanmışlardır.

IV. ARAZİ DEĞERİ VERGİLENDİRME POLİTİKASINDAN BEKLENEN FAYDALAR

Arazi değeri vergilendirme politikasının faydaları, nitelikleri itibarıyla ekonomik, mali, sosyal ve kentsel faydalar olarak gruplanabilirler. Pek çok post-Georgist araştırmacı arazi değeri vergilendirme politikasına geçiş ile bu tür faydaların nasıl açığa çıkacağına dair bilimsel teyit ve değerlendirmeler içeren çalışmalar yapmıştır.

Arazi değeri vergilendirmesi politikasına geçiş, hem mevcut emlaka ilişkin vergileri geliştirmek hem de diğer türlü vergilerin sistem içindeki ağırlığını azaltarak bunları konusu arazi (emlak/rant) olan vergilerle ikame etmek demektir. Vergilerin çoğu üreticiler-tüketiciler ile işverenler-çalışanlar üzerine mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttırmak veya bu kimselerin gelirleri ve kazançlarından tenzil edilmek suretiyle yansıtılır. Rant vergilendirmesi, malikten kullanıcıya transfer edilemez (olabilecek en doğrudan) vergilendirme olarak diğer vergilerden farklıdır. Arazi sahibi, ekonomik faaliyette ne üretici ne tüketici ne işveren ne de çalışan konumundadır. Arazinin kullanım değeri, arzı değişmeyen sabit miktartlı bir varlık olarak, sadece araziye olan talebe göre belirlenir. Piyasa mekanizması arazide fiyatı alıcıların ödeme istekliliğine göre ayarlar ki, rant vergilendirmesi; spekülatif amaç güdenler hariç, alıcıların bu istekliliğini değiştirecek bir etki yaratmaz. Bu nedenden ötürü rant vergilendirmesi, nötr bir vergilendirmedir.⁴ Diğer vergiler nötr olmadığından serbest piyasanın sağlıklı işleyişine birer müdahaledirler ve ekonomide tahrif edici etki yaratırlar. Verginin piyasa sistemine yaptığı bu tahrif edici etki, *ekonomide potansiyel etkinlik kaybı (loss of efficiency)* olarak anılır. Oysa rant vergilendirmesi, ekonomide yatırım istekliliği ve tercihlerini bozan bir etki yaratmadan aynı toplam vergi hasılatına ulaşma amacını güder ve nötr özelliği ile arazi değeri vergilendirme politikasından beklenen ekonomik faydaların açığa çıkmasını sağlar:

1. Gelir, üretim, ticaret üzerinden alınan vergiler arazi değeri vergilendirmesi ile ikame edildiğinde ekonomik büyüme sağlanır. Ekonomide yeni yatırımlar için ek sermaye bulma arzusu artar; bu arzu da enflasyonu ve faizleri düşürür.
2. Spekülatif amaç güderek reel üretim dışında bırakılan servetin (diğer ifadeyle kira getirisi beklentisiyle üretken olmayan bir yatırım olarak emlaka bağlanan tasarrufların) reel üretime yönlendirilip spekülasyon düzeninden cayıldığı görülür.
3. Kullanıma ve üretime giren arazi miktarı maksimize olur, kaynaklar daha etkin ve verimli kullanılır. Arazinin fiyatı üzerindeki köpük azaldıkça da bu azalma olmaksızın arazi edinemeyenlerin arazi edinim gücü artar, ekonomide yeni girişimciler ve girişimler ortaya

⁴ Rant vergilendirmesinin nötr olma özelliği, arazinin arz esnekliği olmayan varlık olma niteliğinden kaynaklanır. Örnek olarak, arzı esnek bir mala uygulanan bir vergi üretim maliyetini arttıracığından piyasada o malın arzını azaltır ve bu azalma arzın vergi kaynaklı doğan maliyet artışı üretici yerine tüketici tarafından karşılanana kadar sürer. Diğer deyişle, vergi yükü tüketiciye transfer edilmiş olur. Öbür taraftan, üzerinde bina olsun veya olmasın, araziye uygulanan vergi(ler) arazi arzını azaltamaz. Çünkü, arazi arzı sabit bir varlıktır. Hatta bu vergilendirme arazi arzını artırıyor olarak varsayılabilir de... Diğer mallar üzerine konulan vergiler o malların üretim maliyetini artırırken, arazi üzerine konacak vergi(ler) arazinin üretim maliyetini arttırmaz. Çünkü, arazi üretilmiş ya da üretilebilir bir varlık değildir. Dolayısıyla arazi üzerine konacak vergi(ler), nötr karakterdedir. Bunun haricinde, arazi vergileri arazi elde bulundurma maliyetini artırır ki, bu da herhangi bir nedenle kullanıma ve üretime sokulmaktan kaçınılan arazilerin sisteme girmesini sağlar. Bu dolaylı sonuç, arazi arzının artması olarak yorumlanabilir.

çıkar. Üretim istekliliğı, eş anlı olarak üretken ekonominin önünü açar; ücretler ve verimlilik artar.

4. İşsizlik göstergeleri düzelir. Yeni gelişen ekonomide ihtiyaç duyulan ticari ve endüstriyel yapıların inşası artar; inşaat sektöründe istihdam yaratılır.
5. Emlak sektöründe fiyat balonunun önüne geçilmesi suretiyle ekonomideki kriz riski azalır; yatırımların finansmanında mülkiyete tahsis edilen kredi borç payı azalır, reel üretime ayrılan kredilerin payı artar. (Andelson, 1984a: 9; Brown & Smolka, 1997: 22; Dunne, 2005: 3-4; Dye & England, 2010: 7-8; Eckart, 1983; Feldstein, 1977; Forrester, 1969; Gaffney, 1969; Law, 2015: 8)

Arazi değeri vergilendirme politikası ile vergi sistemi içerisindeki mükelleflerin toplam vergi yükünün artırılması hedeflenmemekte, diğer vergilerin sistem içindeki ağırlığının azaltılması ve bu boşluğun da emlaka ilişkin vergilerle ikame edilmesi hedeflenmektedir. Bu yapısal değişikliğin mali açıdan açığa çıkaracağı faydalar, şu şekilde değerlendirilmektedir:

6. Daha sürdürülebilir bir kamu finansman sistemine geçilmiş olur, vergi sistemi bütün olarak daha adil ve hakkaniyetli hale gelir.
7. Arazinin saklanamaz ve taşınamaz bir varlık olması nedeniyle vergi sisteminde kayıp ve kaçak/istismar oranı azalır.
8. Binaların vergi konusu olmaktan çıkarılması suretiyle vergi konusu varlık sayısı azalır ve bunun sonucu olarak vergide matrah belirleme süreci daha sade, daha az maliyetle ve bürokrasiyle yönetilebilir hale gelir.
9. Yerel yönetimlerin merkezi bütçeye bağımlılığı azalır, yerel bütçelerdeki vergi gelirleri artar.
10. Kentsel yenileme ve dönüşüm için genel bütçeden ayrılan harcamalar azalır; bu süreçler mükelleflere ek vergi ve maliyetler yüklemeyen başarılı hale gelir. (Brown & Smolka, 1997: 22; Dye & England, 2010: 7; Forrester, 1969; Gaffney, 1969; Law, 2015: 8, 10-12; Oates & Schwab, 1997: 16-19)

Andelson (1984b), arazi değeri vergilendirme politikasının sayılan ekonomik ve mali faydaları açığa çıkaracak güçlü bir politika olmakla birlikte, bunlardan ibaret olmadığını söyler. Bu politika, aynı zamanda bir sosyal politikadır ve bu politikanın toplumsal huzur ve barışı ilerletici faydaları da bulunmaktadır:

11. Emlak fiyat/kira spekülasyonu azaldıkça kiralık konut piyasası daralır, üzerinde spekülasyon amaçlı mülkiyet bulunduranlar ya kira azaltımlarına ya da bizzat kendileri kullanmadıkları mülkiyeti elden çıkarma yoluna giderler. Bu sayede ödenebilir konut ve barınma temini kolaylaşır, bu sorun hafifledikçe de geçim kolaylaşır ve yoksulluk azalır.
12. Boş/atıl bırakılan tarımsal nitelikli arazilerin ekime daha fazla girdiğı, kırsal alanın ve doğanın yeniden değerli hale geldiğı, bunun insanın barışçıl tabiatını daha fazla açığa çıkardığı görülür. Aynı zamanda idari açıdan yerelleşmenin, yerelleştikçe de demokratikleşmenin arttığı gözlenir. (Brown & Smolka, 1997: 22; Dunne, 2005: 3-4;

Forrester, 1969; Gaffney, 1969; Hartzok, 2013; Law, 2015: 10-12; Sietchiping & Haile, 2011)

Hartzok (2013), 1960'lı yıllara kadar Georgizmin diğer vergilerin emlaka ilişkin vergilerle ikame edilmesi tavsiyesinin açığa çıkaracağı ekonomik, mali ve sosyal fayda başlıkları üzerinde iyi kötü bir anlayışın oluştuğunu, ancak emlaka ilişkin vergilerde bina payına düşen kısmın elemine edilerek (ya da mümkün olduğunca azaltılarak) bu vergilerin tamamen (ya da daha çok) arazi payına kaydırılması stratejisinin öneminin sonra sonra anlaşılmaya başladığını söyler. Arazi değeri vergilendirme politikasının bu bölümü, kentleşme ve kentsel planlamayı doğrudan ilgilendirmektedir. Emlaka ilişkin vergilerde bina payını elemine etme (ya da azaltma) stratejisinin; riskli bina yenileme ve dönüştürmeyi teşvik, araziye edinim maliyetini düşürme ve imarlı arazilerin boş bırakılmaması gibi açığa çıkaracağı etkiler, doğrudan şehirciliğin pratik süreçleriyle ilgilidir. Kentleşme maddi olarak pahalıdır ve arazinin fiyatı olarak açığa çıkar. Halihazırda yürütülen şehircilik süreçlerinde maliyetler bütün topluma yıkılırken, getiri özel mülkiyet sahiplerine (ve tekellerine) bırakılmaktadır. Rant vergi ile kamulaştırıldıkça kentsel süreçler açısından şu olumlu sonuçlar açığa çıkacaktır:

13. Yeniden yapılanma ve yapılaşma süreçleri politikacılar ve şehircilere planlarını daha kolay uygulama imkanı verir; spekülatif nitelikli tekil parselizasyonlar ve imar değişiklikleri üzerinden kentleşme eğilimi azalır, şehir planlarının düzenli kentleşmede bağlayıcılığı ve yapılaşmayı yönlendirici gücü artar.
14. Kentsel arazinin hoyratça ve keyfi kullanımı azalır; kullanılmamış imar hakkı bulunan araziler boş bekletilmeyip gelişime girer. Hareketlenen yeni yapılaşma süreci riskli yapıları dönüştürmeyi kolaylaştırdığı gibi kentte açık yeşil alanların üretimini de arttırır ve kolaylaştırır.
15. Boşluklu, düşük yoğunlukta, sıçrayıp saçaklanarak bir kentsel yerleşme ve gelişme süreci⁵ tersine döner ve daha kompakt bir yerleşme sürecine girilir. Bu sayede kentlerin enerji etkin ve daha düşük altyapı maliyetleri ile gelişmesi sağlanır, bu türlü gelişme de daha kolay finanse edilir. (Forrester, 1969; Gaffney, 1969; Hartzok, 2013; Sietchiping & Haile, 2011)

Smolka ve De Cesare (2011), emlaka ilişkin vergilerin kamu mali sistemi içinde ne kadar çok ön plana çıkarılsa, mülkiyetten gelecekte beklenen rantların bugüne indirgenmiş değeri azalacağı için mülkiyete verilen satın alma tekliflerinin fiyat olarak düşeceğini; fiyatlar, üzerindeki spekülatif etkiden arındıkça da mülkiyetin kullanım değerinin açığa çıkacağını söylerler. *Vergilendirme ile Farklılaştırılmış Kapitalizasyon Etkisi* olarak adlanan bu etki, arazi (emlak) fiyatını spekülasyondan arındırarak olması gereken noktada dengelediği ölçüde, arazi değeri vergilendirme politikasından beklenen ekonomik, mali, sosyal ve kentsel faydaların tümü somut olarak görülmeye başlanacaktır.

Sonuç olarak, mevcut vergi sistemlerinin yapısını eleştiren ve onları yeni anlayışla dönüştürmek isteyen Georgizm menşeli arazi değeri vergilendirme politikasının dar kapsamından geniş kapsamına doğru hayata geçirilmesinde ortaya çıkacak faydalar, çok boyutlu ve çok sayıdadır. Bu faydaları, George'un teorisini ilk öne sürdüğü dönemden itibaren bu önerinin vaat ettiği sürdürülebilir sosyoekonomik yaşamın yolunu açacak güncellenmiş

⁵ Bu tür sağlıksız ve dağınık kentleşme yazında "urban sprawl" kavramı üzerinden olumsuz anılır.

politik yorumun faydaları olarak değerlendirmek mümkündür. Bu dönüşümün başarımı ise bir siyasi iradeyi gerektirmektedir. Bu irade, ilk stratejik açılımı ve adımlarını emlak mülkiyet vergisi ve emlak değer artış vergilendirmesinin yeniden yapılandırılması üzerine atmalıdır.

V. GEORGİZMİN ÖNCELİKLİ STRATEJİK ARAÇLARINI YENİDEN YAPILANDIRMA MANTIĞI

5.1. Emlak Mülkiyet Vergisini Yeniden Yapılandırma

Georgistler, alışlagelmiş haliyle geleneksel uygulaması yapılan emlak mülkiyet vergisini, ekonomik anlamda en kötü vergilerden olan *bina vergisi* ile en mükemmel vergi olan *arazi vergisinin* bütünleştirilmiş hali olarak tanımlarlar ve bu verginin aslında iki ayrı verginin birleştirilerek tek pusulaya indirgenmiş bir vergi olduğuna dikkat çekerek bu durumu eleştirirler. Bu vergide arazi ve bina değerlerinin toplanıp bütünleşik olarak tek bir vergi matrahını oluşturması ve vergi oranının bu bütün üzerine uygulanması bir zorunluluk değildir ve bu, istenirse değiştirilebilir. Zira bu değişim yapılmalıdır. Çünkü rant, araziye özgüdür ve özel arazi mülkiyetinin varlığından ileri gelir. Binalar, araziden farklı olarak, insan emeğinin ürünü olma nitelikleriyle arazi sınıfına değil; sermaye sınıfına girerler. Yeniden üretilebilir olma özellikleri binaları bir sermaye yapar. Emlak mülkiyet vergisi alışılmış yaklaşımla uygulandığında, rantı kısmen kamuya kazandırma işlevini görmekle birlikte, aynı zamanda insan emeği olan hak edilmiş sermayenin varlığını cezalandıran bir vergi vasfı da taşıyor olmaktadır.

Emlak mülkiyet vergisinin bütünleşik uygulamasının, binaların tamamıyla verginin kapsamından çıkarılarak ya da bina üzerine uygulanan vergi oranının araziye uygulanandan düşük tutulan biçimde değiştirilmesini isteyen Georgistlerin, bu reformun yapılması gereğine dair ekonomik temeli olan başka gerekçeleri de bulunmaktadır. Rant vergilendirmesi, diğer vergileri ikame etmek ve bu sayede diğer vergilerin ekonomik faaliyeti cezalandırıcı etkisini bir nötr vergi olarak ortadan kaldırmak (veya azaltmak) iddiasını taşımanın yanında, yatırımların zamanlaması, büyüklüğü, konum ve içeriği yönünden de nötr olma vasfına haizdir. Bütünleşik uygulama ile binalar vergiye konu edildiğinde ise bina vergisi nötr olmadığından, yatırım zamanlaması, büyüklük, konum ve içerik üzerinde, bir negatif müdahale yapılmış olmaktadır.

Brueckner & Kim (2003), bina vergilerinin kaldırılmasının (ya da azaltılmasının) imar hakkı bulunan arazilerde yapılaşmaya ve imar hakkının tam kullanımına insanları teşvik edeceğini, konut edinme maliyetlerini düşüreceğini ve buna bağlı olarak hanelerin satın alma (harcama) gücü ve miktarının artacağını söylerler. Dye & England (2010: 7) da bina vergilerinin; eskimiş binaları yenilemekten kaçınma ve kentlerin saçaklanıp büyümesi gibi olumsuz sonuçları doğurabildiğine dikkat çekerek emlak mülkiyet vergisini bütünleşik formda uygulamak yerine aynı vergi gelirine ulaşacak şekilde ağırlıklı olarak arazi üzerinden uygulamayı ve tamamıyla arazi üzerinden uygulamayı karşılaştırmalı olarak (**Tablo 1**) gösterirler:

Tablo 1. Emlak Mülkiyet Vergisinde Alternatif Uygulamalar				
Alternatif Uygulamalar		Arazi Değeri	Bina Değeri	Vergi Geliri
		100.000	300.000	
Geleneksel (Bütünleşik) Yaklaşım	A) Sabit Oranlı (<i>fixed/composite rate</i> ; %1.0) Geleneksel Yaklaşım	1.000	3.000	4.000
Arazi Değeri Vergisi Yaklaşımı	B1) Ayrık/Çifte Oranlı (<i>split/dual rate</i> ; %2.5-%0.5) Yaklaşım	2.500	1.500	4.000
	B2) Safi Arazi Değeri (<i>full rate</i> ; %4.0-%0.0) Yaklaşımı	4.000	0	4.000

Kaynak: Dye & England, 2010: 6 kaynağından Türkçeye çevrilmiştir.

Gihring (1999), ikinci bir örnek olarak, geleneksel (bütünleşik) emlak mülkiyet vergisinin Georgist strateji kapsamında dönüşümünün nasıl yapılabileceğini şöyle anlatır:

a. Bir emlakın arazi değeri 60.000 dolar, bina değeri 40.000 dolar, olmak üzere toplam değeri 100.000 dolar olsun ve bu emlak için (bütünleşik) emlak vergisi oranı halihazırda %1.3 olarak uygulansın. Bu durumda emlaka *geleneksel vergilendirme* ile; $(100.000 \times \%1.3)$ **1.300 dolar** emlak mülkiyet vergisi ödenecektir.

b1. Geleneksel vergi arazi değeri vergisi yaklaşımına dönüştürülsün. Arazi vergi oranı %1.5, bina vergi oranı %1.0 olarak uygulansın. Bu durumda bu emlaka *ayrık/çifte oranlı vergilendirme* ile; $(60.000 \times \%1.5)$ 900 dolar arazi vergisi, $(40.000 \times \%1.0)$ 400 dolar da bina vergisi, olmak üzere toplam **1.300 dolar** emlak mülkiyet vergisi ödenecektir.

b2. Geleneksel vergi safi arazi değeri vergisi yaklaşımına dönüştürülsün ve binalar vergi kapsamından tümüyle çıkarılsın. Arazi vergi oranı %2.167 olarak uygulansın. Bu durumda bu emlaka *safi arazi değeri vergilendirme* ile; $(60.000 \times \%2.167)$ **1.300 dolar** emlak mülkiyet vergisi ödenecektir.

Bu emlak özelinde üç durumda da mükellef üzerindeki toplam vergi yükü ve vergiden edinilen kamu geliri değişmemiş olmakla birlikte, geleneksel (bütünleşik) emlak mülkiyet vergisinden (**a.**'dan) safi arazi değeri vergisine (**b2.**'ye) doğru geçiş sağlandıkça, söz konusu uygulama yerinde Georgist müdahale ile arazi değeri vergilendirme politikasına yönelmekten ötürü beklenen ekonomik, mali, sosyal ve kentsel faydaların açığa çıkmaya başladığı görülecektir.⁶

⁶ Dye & England (2010: 13), geçmişten bugüne, ulusal düzeyde veya federe devletleri ve/veya yerel yönetimleri bazında emlak mülkiyet vergisinde bina vergi oranının araziye nispetle düşük tutularak ya da binaların tamamıyla verginin kapsamı dışında bırakılarak uygulandığı görülen örneklerin; ABD, Arjantin, Avustralya, Barbados, Belize, Danimarka, Estonya, Grenada, Güney Afrika, Güney Kore, Fiji, Finlandiya, Fransa, Jamaika, Japonya, Kanada, Kenya, Litvanya, Malavi, Meksika, Namibiya, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Swaziland, Tanzanya, Tayvan, Ukrayna, Yeni Zelanda, Zambiya ve Zimbabve ülkelerinde gözlenebileceğini söylerler.

5.2. Emlak Değer Artış Vergilendirmesini Yeniden Yapılandırma

Netzer (1966), emlak mülkiyet vergisini ağırlıklı veya tamamıyla arazi üzerinden uygulamak gibi arazideki değer artışları için de ayrıca (müstakilen) vergilendirme yapmanın çok güçlü bir ekonomik gerekçe zemini olduğunu söyler. Emlaka ilişkin vergilendirmelerde sosyal bakımdan bir azalan oranlı vergilendirme eğilimi söz konusudur. Bu vergiler her ne kadar herkes için eşit oranlı uygulanıyor gibi görünse de zenginlerin bütçelerini görece olarak az, yoksul hane ve ailelerin bütçelerini ise görece olarak daha çok zorlamakta; konuttan tarımsal araziler ile iş yeri edimi ve kullanımına kadar emlaka ilişkin her türlü vergi, refahı düşük olanlara daha büyük bir mali yük bindirmektedir. Oysa arazi değeri vergilendirme politikası ile emlak mülkiyetinin kişiler üzerinde bizatihi kullanım amaçları ötesinde biriktirilmesi istenmemekte; mülkiyetin kişiler üzerinde gerçek kullanım talebine göre dağılması, spekülasyon amaçlı mülkiyet edimi ve biriktirme davranışının sonlandırılabilmesi hedeflenmektedir. Arazi mülkiyetinde meydana gelen ve haksız zenginleşmeyi yaratan değer artışına karşı özel olarak uygulanacak bir arazi değer artış vergisi, çarpık mülkiyet rejimini ve dağılımını düzeltebilecektir. Doğrudan spekülasyonu hedefleyen bu vergilendirme, arazi fiyatlarını spekülasyon etkiden arındırarak reel olarak düşürecek ve ekonomide üretkenlik ile verimliliği arttırdığı gibi yeni yapılar ve bina yenileme istekliliğini de arttırarak sürdürülebilir bir kentsel gelişmeyi de teşvik edecektir.

Hudson & Feder (1997), emlaktaki değer artışlarının diğer menkul varlıklar gibi ve onlarla beraber sermayenin kazancının vergilendirilmesine (*capital gain taxation*) dahil edilmesinin yanlış olduğunu ve bunun değiştirilmesi gerektiğini söylerler. Neoklasik iktisatta araziye sermaye sınıfına sokan paradigma yanlılığı, araziden elde edilen geliri sermayeden elde edilen gelirle ayrı ele almamakta ve ikisini de aynı tür ve sınıfta sayıp aynı verginin potasına sokarak pratiği bu şekilde yanlış yönlendirmektedir. Dolayısıyla, sermaye kazancının vergilendirilmesi dendiğinde, sadece menkul sermayeyi kapsama alan değil; bu türlü vergilendirmelerin emlakı da kapsamına alıp uygulandığı bir anlayış yürürlüktedir. Hem menkul sermaye kazançları bir unsur olarak hem emlaktaki değer artışları bir unsur olarak sermaye kazancı biçiminde vergilendirilmektedir. Bununla birlikte, genellikle gelir vergisi düzenlemeleri dahilinde uygulandığı görülen sermaye kazancı vergilendirmeleri, alışlagelmiş uygulamada emlak değer artışını, mülkiyet vergilerinde olduğu gibi, arazi ve binayı bütünleşik olarak ele alıp verginin konusu yapmaktadırlar.

Hudson & Feder (1997: 4), sermaye kazancı vergilendirmesine ilişkin yapılan değerlendirmelerin genellikle bu vergilerin hisselerle ve menkul varlıklarla ilgili kısmı için yapıldığına ve bu tartışmalarda hakikatin gizlendiğine dikkat çekerler. Gizlenen şey, sermaye kazançlarının içeriğinin neler olduğudur. ABD’de ve dünyanın pek çok yerinde sermaye kazanç piyasası olarak vergilendirilen alanın ancak kaba yaklaşık 1/3’ü hisse ve menkul varlıklardan, 2/3’lük dilimi ise emlak varlıklardan oluşmaktadır. Sermaye kazancı vergilendirmesinin konusuna dahil edilen emlak piyasası, hakikatte hak edilmemiş refahın vergilendirilebileceği en büyük alandır. Fakat pratikte ise çoğu yerde sermaye kazancı vergilendirmesi unsurları arasında en az vergilendirilen alanın bireysel emlak yatırımları ile emlak yatırım operasyonları yürüten şirketler olduğu gözlenmektedir.⁷

⁷ Hudson & Feder’in (1997: 5) aktarımı ve yorumuna göre ABD’de emlaka ilişkin vergiler sistemi, 1930’lu yıllarda merkezi ve yerel toplam vergi gelirlerinin %70’lerini oluştururken, 1990’lı yıllara doğru bu seviye aşama aşama geriletilerek katkısı %25’lere kadar indirilmiş; ABD ekonomisi bu yüzden kapitalist eşitsiz birikim sürecinin ve küresel ekonomik krizlerin merkezi haline gelmiştir. G7 ülkelerinin hepsinde de ABD’deki duruma benzer bir yapısalılık ve tarihsel süreç söz konusudur.

Georgistlere göre arazi değer artışlarının bir defa en baştan sermaye kazancı olarak ele alınıp vergilendirmesinin bu kapsamda yapılması, temelden büyük bir yanıltır. Bu vergilendirmede de emlak mülkiyet vergisinde olduğu gibi arazinin emlak varlık kategorisi içerisinde bina ile birleştirilmesi ve değer artış vergisinin bütünlük formunda uygulanması söz konusudur. Georgistler, refahın yaratımı ve bölüşümünün ana unsuru olan arazinin; sermaye kategorisine dahil edilmemesini, menkul varlıklarla birlikte vergilendirilmemesini ve bu vergiye de bina ile birlikte konu edilmemesini istemektedirler. Emlaktaki değer artışı için vergilendirme yapılması istenen bir ortamda alışlagelmiş uygulamanın yerine geçmesi gereken; arazinin değer artış vergilendirmesinin gelir vergilendirmenin kapsamından çıkarılması, münferit bir vergi olarak ve emlak mülkiyet vergisinde olması gerektiği gibi kapsamına binalar alınmaksızın uygulanmasıdır. Nitekim, bu türlü arazi değer artış vergilerinin örnekleri çeşitli yer ve zamanlarda, dünya üzerinde genel itibarıyla yaygınlaşmamış olsa da yapılmış ve yapılmaktadır. Georgist düşünce etkisi altında arazideki değer artışını sermaye kazancı vergilendirmesi kapsamından ayrı tutarak vergi ile kamuya kazandırma uygulamasının dünya üzerinde literatürde incelenen önemli örnekleri, Britanya’da (*Increment Value Land Tax*), Yeni Zelanda’da (*Property Speculation Tax*), Tayvan’da (*Land Value Increment Tax*) ve ABD’nin Vermont Eyaleti’nde (*Land Gain Tax*) yapılan uygulamalardır.⁸

Söz konusu örneklerden Britanya’daki girişim, 1909’da Lloyd George Hükümeti tarafından Maliye Kanunu’nda yapılan değişiklik üzerine denemiş, çizilen çerçeve ile tarımsal araziler hariç (üzerinde bina olsun olmasın) geri kalan tüm arazilerin edim değerinin 1.1 katına denk gelen değer ile (satış veya ölüm ile miras üzerine) arazilerin elden çıkarma değerinin arasında oluşan müspet farkın %20’sinin vergi olarak ödenmesi istenmiştir. 20. yüzyılın ilk münferit arazi değer artış vergisi olarak bilinen bu deneme, 1. Dünya Savaşı, arazilerin değer takdirinde yaşanan sorunlar ve siyasi itirazlar nedeniyle kalıcı bir uygulama zemini bulamamış, Britanya’da emlak değer artışları zamanla sermaye kazancı kapsamına alınmıştır (Plehn, 1918: 489-491). İkinci örnek olarak, Yeni Zelanda’da 1926 yılında başlatılan uygulama dikkat çekici olmuştur. Söz konusu tarihte hükümetin yaptığı düzenleme ile Yeni Zelanda yerel yönetimlerine edim ve elden çıkarma tarihleri arasında iki yıldan fazla süre geçmeyen emlak satışlarında yerel yönetim inisiyatifine bağlı olarak münferit arazi değer artış vergilendirmesi yapma imkanı getirilmiş, iki yıllık zaman dilimi içinde yapılan alım-satımlar için arazideki değer artışının %60 ila %90 arasındaki bir oranda vergilendirilmesine izin verilmiştir (Baker, 1975; Coleman & Grimes, 2010).

Tayvan uygulaması ise dünyada Georgist düşünceyi en kuvvetli biçimde yansıtan, en geniş kapsamlı biçimde arazilere -süre sınırı konulmaksızın ve yüksek vergi oranları ile- uygulanan münferit arazi değer artış vergisi olarak literatüre girmiştir. Ülkenin kuruluşunda anayasal düzeyde bir hükme bağlanarak emlak mülkiyet vergisinin (*Land Value Tax*) yalnız arazi üzerine uygulanacağı ilkesi benimsenirken, yalnızca arazi üzerinden bir değer artış vergisinin (*Land Value Increment Tax*) de ayrıca uygulanacağı hükme bağlanmış; 1974 yılında da bu arazi değer artış vergisinin müstakil yasası çıkarılarak vergi idaresinin tüm ülkedeki kentsel arazileri kapsamına alıp uygulanacağı bir forma getirilmiştir. Söz konusu vergi, arazinin edim ve elden çıkarma tarihleri arasında süre muafiyeti olmaksızın istisnasız uygulanacak bir vergiye

⁸ Bunlar yanında Kolombiya Bogota Eyaleti (*Land Value Development Tax / Captura de Plusvalia*) ve Singapur’da (*Development Charge*) yapılan arazi değer artış vergilendirmesi örnekleri de yazında sık karşılaşılan vaka incelemeleri olmakla birlikte, bu iki uygulama genel ve doğrudan nitelikte birer gerçekleşmiş değer artışı vergilendirmeleri olmayıp, BM Politika Rehberi’nde arazilerde iyileştirme ve geliştirme vergileri olarak tanımlanan kapsama girmektedirler. Kolombiya örneği, arazilerin toplu imar hakkını elde etmesi üzerine imar planlama faaliyeti ile ilişkilendirilerek yapılan bir iyileştirme vergilendirmesi, Singapur örneği de bu kent-ülkenin kuruluşundan itibaren yürürlükte olan ve gene arazilerin imar hakkı ve yapılaşma izinlerinin tekil olarak verilmesinde peşinen geliştirici ve arazi sahiplerine yüklenen özel bir yükümlülüktür.

dönüştürülmüştür. Uygulamada arazideki değer artışlarını elden çıkarma süresinin uzunluğuna bağlı olarak ama nihayetine muhakkak tahsil edilir biçimde, vergi oranı %20 ila %100 marjında değişebilen değer artış vergilendirmesi yapılmıştır. Tayvan'ın söz konusu arazi değer artış vergisi, ülkedeki yerel yönetimlerin en büyük vergi geliri kalemi, ülkedeki tüm vergiler içinde de kamunun üçüncü en büyük gelir kalemini oluşturan vergi haline gelmiştir. Söz konusu uygulama yazında geniş yer bulmakta ve ülkenin hızlı ekonomik büyüme, kalkınma ve kentleşme sürecindeki başarıları ile ilişkilendirilerek incelenmektedir.

Emlak değer artış vergilendirmesinin gelir vergisi haricinde ele alınarak arazi üzerinden ABD'de yapılan ilk uygulaması, Vermont Eyaleti'nin 1973'te yürürlüğe aldığı Arazi Kazancı Vergisi'dir. Bu vergi yalnızca arazinin değer artışı üzerine uygulanmış, yapılaşmış emlakta bina değeri toplam satış bedelinden tenzil edilerek matrah belirlenmesi yapılmıştır. ABD'deki ilk örnek olan bu verginin mükellefleri araziye satanlar olarak belirlenmiştir. Satış anında alıcının satıcıya fiyatın %10'unu rezerve ederek bir ödeme yapması, bu payın satıcının vergi borcu kapatıldıktan sonra alıcıya iade edilmesi şeklinde bir düzenleme yürürlüğe alınmıştır. Verginin ödenmemesi veya geç ödenmesi durumunda hapis cezasına kadar varan yaptırımlar tanımlanmıştır. Vergi, 6 yıla kadarki sürede gerçekleşen satışlar (sınırlı süreli) için değer artış miktarı ve süreye göre değişen vergi oranı parametreleri üzerinden tanımlanmıştır (Baker & Andersen, 1981; Daniels vd., 1986; Robinson & Chant, 1992). Verginin tasarımı aşağıda (Tablo 2) gösterilmiştir:

Edim ve Elden Çıkarma Süresi	Değer Artış Miktarı %0 - %99 Arasındaysa	Değer Artış Miktarı %100 - %199 Arasındaysa	Değer Artış Miktarı %200 ve Üzerindeyse
0-1 yıl arası	%30	%45	%60
1-2 yıl arası	%25	%37.5	%50
2-3 yıl arası	%20	%30	%40
3-4 yıl arası	%15	%22.5	%30
4-5 yıl arası	%10	%15	%20
5-6 yıl arası	%5	%7.5	%10

Kaynak: Daniels vd., 1986: 444.

Arazi Kazancı (Vermont) Vergisi bir düzenleme olarak ilk gündeme getirildiğinde menfaat kesimleri tarafından derhal düzenlemeye karşı iptal davası açılmış, davanın gerekçesi; bu türlü bir vergilendirmenin gelir vergisi kapsamına girmesi gerektiği, Eyalet Yönetimi'nin bu vergiyi ihdas edemeyeceği ve yetkinin federal kapsamda kaldığından düzenlemenin iptal edilmesi gerektiği olmuştur. İlgili mahkeme, Amerikan Federal Gelir Vergisi Kurumu'ndan bu itiraza karşı mütalaa istemiş, ilgili kurum; bu verginin bir transfer vergisi gibi değerlendirilebileceği ve Vermont'taki gelir vergisi mükelleflerinin konsolide gelirlerine arazi değer artışlarının dahil edilmeyerek meselenin hukuki çözümünün mümkün olduğu şeklinde mahkemeye görüş vermiştir. Bu mütalaa üzerine davada iptal talebi reddedilmiş, Vermont gelir vergisi mükellefleri için özel bir düzenleme yapılarak Vermontluların arazi satış gelirleri konsolide gelir kalemleri arasından çıkarılmış ve bu yol açıldıktan sonra söz konusu vergi uygulanmaya başlamıştır. (Baker, 1975: 427-430, 450-451, 464)

Doğrudan kısa vade spekülörlerini hedefleyip mülkiyetin spekülatif ediminden caydırılması amacıyla tasarlanan bu verginin uygulanması sürecinde, kısa vadeli alım-satım işlem adetlerinin ve Vermont emlak piyasasında spekülasyonun azaldığı kesin olarak görülmüştür. Ancak, bu vergi beklenenden daha az bir kamu geliri yaratmıştır. Bunun nedeni, verginin tasarımı itibarıyla sınırlı bir değer artış sürecini kapsamaktan ötürü (6 yıla kadarki satışlar) uzun vade spekülasyonlarını mevcut tasarımı itibarıyla engelleyememesi olmuştur. Nitekim de bu tasarım, Georgistler tarafından sınırlı süreyi kapsayan özelliği nedeniyle eleştirilmiş; arazi değer artış vergisinin sınırlı süreli bir kapsamda uygulanması yerine sınırsız süreli tasarlanıp uygulandığında daha etkin sonuçlar verdiğine dikkat çekilmiştir. Zira Vermont'ta kısa vade emlak spekülörlerinin bu vergi ile karşılaşmaları ardından spekülatif satışlarını verginin kapsadığı sürenin ardına doğru öteledikleri de görülmüştür⁹ (Daniels vd., 1986: 452). Arazi Kazancı (Vermont) Vergisi'nin benzerleri daha sonra 1974'te aynı adla Montana'da, 1975'te Arazi Satışı Özel Vergisi (*Land Sales Excise Tax*) adıyla da Washington'da uygulanmaya başlamıştır. Washington'daki uygulamada 4 yıla kadarki satışlarda %50'den başlayarak %25 nispetine doğru gerileyen vergi oranları belirlenmiş, bu uygulamalar da Georgistler tarafından süre sınırlı olmaları nedeniyle yeterince caydırıcı bulunmayıp eleştirilmelerine karşın, öbür yandan rantı kamuya kazandırmaya yönelik yapılması istenen reformların birer başlangıç adımı olmaları yönünden de olumlu karşılanmışlardır (Robinson & Chant, 1992: 150-153).

VI. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Rantı tamamıyla vergilendirme ile bölüşüm denkleminde çıkararak hak edilmemiş bireysel gelir/refah artışını sonlandırmayı, bu sayede de sosyal ve ekonomik düzeni olması gereken ideal noktasına ulaştırmayı hedefleyen Georgist düşünce, bu çözüm başarıldığı takdirde ekonomik, mali, sosyal ve kentsel açıdan uygarlığı ilerletecek pek çok faydanın açığa çıkacağını iddia etmektedir. Arazinin kullanım amacına yönelik olarak özel mülkiyete konu edilmesinde sakınca görmeyen Georgizm, özel mülkiyet etiğinin aynı zamanda araziden elde edilen gelir ve arazide meydana gelen değer artışının da bireyin meşru bir hakkı olarak görülmesini sağlamasına ise karşı çıkmaktadır. Georgizm, rantın, bireye ait değil; topluma ait olarak görülmesini ve müşterek mülkiyetin konusu yapılmasını istemektedir. Eğer rant, bir vergilendirme politikası ile birey üzerinde bırakılmayıp devlet eline geçirilirse kamu harcamaları üzerinden toplumun tümüne pay edilebilen ve müşterek mülkiyete konu edilmiş bir varlık haline gelecektir.

Günümüzde rantın kamuya kazandırılması, vergi sistemleri bütünü içinde emlaka ilişkin vergilerle ilişkilenen bir alan olmakla birlikte, vergi sistemleri hem bir bütün olarak hem bu sistem içindeki emlaka ilişkin vergiler alanı olarak Georgist idealin uzağında, verginin mali olmayan amacını başaramayan biçimde tasarlanmışlardır. Georgist düşünce bakımından verginin mali olmayan amacı, emlakı konu edinen vergilerin genel vergi sistemi içinde ön plana çıkartılarak emlakı konu edinmeyen vergilerin geri plana atılması ve bu vergilerin ekonomik faaliyeti cezalandırarak etkinlik kaybı yaratan fonksiyonlarının azaltılmasıdır. Bu sayede uluslar ekonomik açıdan çok daha adil ve sürdürülebilir bir büyüme/kalkınma politikasına gireceği gibi azaltılmış yoksulluğa ve işsizliğe eşlik eder biçimde mülkiyetin toplum üzerinde hakkaniyetli dağılımı da sağlanacak; insanlık, her açıdan ilerleyecektir.

Bu paradigma değiştiren fikirsiz açılım, hem katı sosyalistlerce değeri yeterince anlaşılmamış hem de yozlaşmış liberallerce karşısında durulmuş ayrı bir ideolojik yoldur. Georgizm insan

⁹ Baker & Andersen (1981: 21-22), arazi değer artış vergilendirmesinin sınırlı süreli uygulanarak spekülörlerin mülkü elden çıkarma süresini ötelemesine göz yumulursa, kuşkusuz rant geliri için eskiye nazaran daha uzun bir süre bekleyenlerin rant iştahının daha çok artabildiğini söylerler. Bunun yanında, sınırlı süreli uygulamalarda genel itibarıyla istikrarsız karakterde bir gelir üreten bu vergiden beklenen tahmini gelir ile gerçekleşen gelir arasındaki farkın açılması da mümkün olabilir ve bu da idarelerin geleceğe yönelik mali planlamalarını zorlaştırabilir.

emeği ürünler olarak materyal ve parasal sermayede ve bu sermayenin birikiminde bir fenalık görmemekte, katı sosyalistlerden bu noktada ayrılmaktadır. Öte yandan, insanlar arasında fırsat eşitsizliği yaratıcı tekellere ve tekelci güce de yer olmadığını düşünen Georgizm, yozlaşmış liberalizmin araziye sermaye sınıfına sokan ve araziden elde edilen geliri ve değer artışını (rantı) hak edilmiş refah olarak değerlendiren bu anlayışa da karşı çıkmakta, hâkim durumdaki bu paradigmaya da itiraz etmektedir.

İnsanlığın bu tarihi ve büyük yanlışını değiştirmek üzere çözüm açılımını öneren Georgist düşünce, post-Georgistler elinde fikirden eyleme geçmek üzere bir pratiğe dönüştürülmüş, *Arazi Değeri Vergilendirme Politikası* (veya diğer ifadesi ile *Yoğun Arazi Vergilendirme Politikası*) adıyla anılır hale gelmiştir. Bu politika ile a) vergi sistemleri içindeki emlaka ilişkin vergilerin ağırlığının artırılarak diğer vergilerin ağırlığının azaltılması, b) emlaka ilişkin vergilerin ana unsurları olan mülkiyet ve değer artış vergilerinin Georgist ideale uygun olarak yeniden yapılandırılması, ve c) mülkiyet ve değer artış vergileri haricindeki emlaka ilişkin vergilerin de daha çok rant yakalama hedefine uygun olarak yeniden organize edilmesi, istenmektedir. Bu politikanın gerekleri olan bu üç temel eylemin başarımında yapılacak reformlara ise tekelci mülkiyet sahipleri sınıfının karşı durması ve etki altına alabildikleri siyaset kurumunu bu reformlardan alıkoyması ihtimali bulunmaktadır. Bu güçlü ihtimalin yarattığı zorluğu aşmak için Georgistler, önce emlaka ilişkin vergiler sınıfının iki ana unsuru olan emlak mülkiyet vergisi ve emlak değer artış vergilendirmesinin yeniden yapılandırılması eylemine odaklanırlar ve reformların stratejik öncelikle bu noktadan başlatılmasını isterler.

Emlak mülkiyet vergisinin Georgizme uygun reforme edilmesinde istenen, verginin kapsamından binaların çıkarılarak (yahut bina payına düşen verginin olabildiğince azaltılarak), bu verginin geleneksel bütünleşik uygulamasının sonlandırılmasıdır. Emlak mülkiyet vergisi safi olarak arazi (veya arazi payı) üzerine uygulanırsa arazi değeri vergilendirme politikasının vaat ettiği faydaların açığa çıkmaya başladığı görülecektir. Binalar, insan emeği ürünler olarak sermaye sınıfının varlıkları olarak görülmeli, yeniden üretilebilir olma özellikleri göz önüne alınmalı ve rantın araziye özgü olduğu ve sadece arazinin özel mülkiyete konu olmasından kaynaklandığı hatırlanmalıdır. Mükellef üzerinde verginin yarattığı mali yük değiştirilmeksizin aynı miktardaki bir tahsilatı, bu vergiyi yalnızca araziden isteyerek de yapabilmek mümkündür. Geleneksel bütünleşik formdaki emlak mülkiyet vergisi, ayırık/çifte oranlı bir vergiye (bina payı düşük arazi payı yüksek) veya tümüyle safi arazi değeri vergisine dönüştürüldüğünde, arazinin etkin ve verimli kullanımı artarak ekonomik canlanma sağlanacağı gibi mülkiyetin bizatihi kullanım ihtiyacı dışında spekülatif amaçlı biriktirilmesi alışkanlığı da azalacaktır. Bu yolla mülkiyetin toplum üzerinde olması gereken hakkaniyetli dağılımına hizmet edilecek, bölüşümde rant payının durdurulamaz artışı sonucunda yaşanan ekonomik krizlerden sakınım kabiliyeti de artacak, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik için büyük bir adım atılmış olacaktır.

Emlak değer artış vergilendirmesinin Georgizme uygun reforme edilmesinde istenen ise her şeyden önce bu vergilendirmelerin alışlagelmiş yaygın uygulaması olarak gelir vergisi dahilinde yapıldığı görülen sermaye kazancı vergilendirmesi kapsamından çıkarılması, arazinin sermaye unsur ve gelirleriyle karıştırılmaksızın arazideki değer artışını doğrudan konu edinen müstakil ve münferit bir vergi olarak uygulanmasıdır. Alışlagelmiş değer artış vergilendirmesi uygulamalarında, gene arazinin bina ile bütünleşik olarak vergiye konu edilmesi söz konusu olduğu gibi, kazançların düşük tutulan oranlarla vergilendirilmesi ve yalnızca kazanç anında vergilendirilme gibi çeşitli zaafiyetler bulunmakta, arazi menkul varlıklarla birlikte kazanç vergisine tabi tutulduğunda arazinin toplam refah içindeki değer ağırlığı ile bundan kaynaklı eşitsiz servet dağılımının büyüklüğü ve çarpıklığı yeterince iyi anlaşılmamaktadır. Eşitsiz servet yaratımı ve dağılımının en büyük kaynağı emlak varlıklar alanı olup bu alandaki düşük oranlı vergilendirme bireyin bizatihi kullanım ihtiyacı ötesinde mülkiyet biriktirme

alışkanlığını körükleyerek haksız ve eşitsiz refahın yaratımının süregitmesine neden olmaktadır. Bu alana aktarılan tasarruflar, aynı zamanda reel üretimden ve yatırımlardan sakınılan tasarruflar anlamına da gelmekte; ekonomide etkinlik ve verimlilik kaybına ve kredilerin bu verimsiz alana daha çok tahsisine neden olmaktadır. Sermaye kazancı vergilendirmesi kapsamı dışında müstakilen ve münferiden yapılacak arazi değer artış vergilendirmesi, bu olumsuz ve sürdürülemez düzeni değiştirmeye yarayacaktır. Nitekim de bu türlü uygulamaların örnekleri bulunmaktadır. Bu uygulamalarda eleştirilebilir yönler bulunabileceği de başarılı netice alınabileceği de ayrıca görülmüştür. Eleştirilebilir uygulamalarda temel eleştiri noktası, ihdas edilen arazi değer artış vergilerinin sınırlı bir süreyi kapsayan, yalnızca kısa vade spekülörlerini alışkanlıklarından caydırmayı hedefleyen biçimde tasarlanmış olmasıdır. Hiç süre sınırı konmaksızın uygulanacak türde arazi değer artış vergilerinin, uzun vade spekülörlerini de bu alışkanlıktan caydıracağı ve bu aracın verginin mali olmayan amacına daha çok hizmet eder biçimde sonuçlar açığa çıkaracağı açıktır.

Çalışmada incelenen söz konusu iki vergi üzerinde yapılacak reformlar Georgizmin güncel yorumlarıyla dönüştüğü arazi değeri vergilendirme politikasının başarmayı hedeflediği paradigma değişikliğinin stratejik öncelikli başlangıç aşamalarıdır.

KAYNAKÇA

Andelson, R. V. (1984a). Henry George and reconstruction of capitalism. A paper for Robert Schalkenbach Foundation, New York. 01.04.2025 tarihinde <https://schalkenbach.org/wp-content/uploads/Andelson-reconstruction-of-capitalism.pdf> adresinden alınmıştır.

Andelson, R. V. (1984b). The earth is the lord's. A paper for Robert Schalkenbach Foundation, New York. 01.03.2025 tarihinde <https://schalkenbach.org/wp-content/uploads/The-Earth-Is-the-Lords-1.pdf> adresinden alınmıştır.

Bahl, R., Martinez-Vazquez, J., & Youngman, J. (Eds.). (2008). Making the property tax work: Experiences in developing and transitional countries. Cambridge-Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy.

Baker, R. L. (1975). Controlling land uses and prices by using special gain taxation to intervene in the land market: The Vermont experience. *Boston College Environmental Affairs Law Review*, 4(3), 427-480.

Baker, R. L., & Andersen, S. O. (1981). Taxing speculative land gains: The Vermont experience. *Urban Law Annual: Journal of Urban and Contemporary Law*, 22(3), 3-69.

Bird, R. M., & Slack, E. (2004a). Introduction and overview. In R. M. Bird and E. Slack (Eds.), *International handbook of land and property taxation* (pp. 1-18). Northampton: Edward Elgar Publishing.

Bird, R. M., & Slack, E. (2004b). Land and property taxation in 25 countries: A comparative review. In R. M. Bird and E. Slack (Eds.), *International handbook of land and property taxation* (pp. 19-56). Northampton: Edward Elgar Publishing.

Brown, H. J., & Smolka, M. O. (1997). Capturing public value from public investments. In H. J. Brown (Ed.), *Land use and taxation: Applying the insights of Henry George* (pp. 17-32). Cambridge-Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy.

Brueckner, J. K., & Kim, H. A. (2003). Urban sprawl and the property tax”, *International Tax and Public Finance*, 10(1), 5–23.

Coleman, A., & Grimes, A. (2010). Betterment taxes, capital gains and benefit cost ratios. *Economics Letters*, 109(1), 54-56.

Daniels, T. L., Daniels, R. H., & Lapping, M. B. (1986). The Vermont land gain tax: Experience with it provides a useful lesson in the design of modern land policy. *Amerikan Journal of Economics and Sociology*, 45(4), 441-455.

Dunne, T. (2005). Land value taxation: Persuasive theory but practically difficult. *Property Valuer. IAVI, Dublin, Ireland. Dublin Institute of Technology, School of Surveying and Construction Management Articles.* 15.03.2025 tarihinde <https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=beschrecart> adresinden alınmıştır.

Dye, R. F., & England, R. W. (2010). Assessing the theory and practice of land value taxation. A policy focus report for Lincoln Institute of Land Policy, Cambridge-Massachusetts. 01.04.2025 tarihinde https://commongroundorwa.org/LVT-Theory&Practice_Dye&England_LILP.pdf adresinden alınmıştır.

Eckart, W. (1983). The neutrality of land taxation in an uncertain world. *National Tax Journal*, 36(2), 237-241.

Feldstein, M. (1977). The surprising incidence of a tax on pure rent: A new answer to an old question. *Journal of Political Economy*, 85(2), 349-360.

Forrester, J. W. (1969). *Urban dynamics*. Cambridge-Massachusetts: Pegasus Communications Inc.

Gaffney, M. (1969). Land planning and the property tax. *AIP Journal*, (May), 178-183. 15.03.2025 tarihinde https://www.masongaffney.org/publications/E10-Land_Planning_and_the_Property_Tax_AIP.pdf adresinden alınmıştır.

Gaffney, M. (1997). Henry George, Dr. Edward McGlynn and Pope Leo XIII. A paper delivered to Int. Conference on Henry George, 1.11.1997. Cooper Union, New York. 01.04.2019 tarihinde <https://economics.ucr.edu/papers/papers01/01-02.pdf> adresinden alınmıştır.

George, H. (1880). The study of political economy. *Popular Science Monthly*, 16, 601-611. (A lecture speech given for the students of the University of California in April-1877).

George, H. (2006). *Progress and poverty*. (Ed. B. Drake). New York: Robert Schalkenbach Foundation. (Original date of publishing and publisher: 1879, New York: Appleton & Co.)

George-De Mille, A. (2006). Afterword: who was Henry George. In B. Drake (Ed.), *Progress and poverty* (pp. 304-310). New York: Robert Schalkenbach Foundation. (Original date of article release: 1979).

Gihring, T. A. (1999). Incentive property taxation: A potential tool for urban growth management. *Journal of the American Planning Association*, 65(1), 62-79.

Hartzok, A. (2008). Financing planet management: Sovereignty, world order and earth rights imperative. In A. Hartzok (Ed.), *The earth belongs to everyone: Articles & essays* (pp. 135-146). New York: Robert Schalkenbach Foundation.

Hartzok, A. (2013). Socializing rent, untaxing production. A paper for Annual WB Conference on Land and Poverty, 8-11 April 2013, Washington DC. 01.04.2025 tarihinde https://www.cooperative-individualism.org/hartzok-alanna_socializing-land-rent-untaxing-production-2013-apr.pdf adresinden alınmıştır.

Hudson, M., & Feder, K. (1997). Real estate and the capital gains debate. A Working Paper for Levy Economics Inst. of Bard College, Working Paper 187. 12.04.2025 tarihinde <https://www.levyinstitute.org/wp-content/uploads/2024/02/wp187.pdf> adresinden alınmıştır.

Law, H. (2015). Land value tax: A viable tax alternative?. 10.04.2025 tarihinde <https://landisfree.co.uk/land-value-tax-a-viable-alternative-by-henry-law/> adresinden alınmıştır.

Muellbauer, J. (2005). Property taxation and the economy after the barker review. *The Economic Journal*, 115(502), C99-C117. (Oxford Univerity Press on behalf of RES). 07.04.2025 tarihinde https://cooperative-individualism.org/muellbauer-john_property-taxation-and-the-economy-2005-mar.pdf adresinden alınmıştır.

Netzer, D. (1966). *Economics of property tax*. Washington: Brookings Institute Press.

Oates, W. E., & Schwab, R. M. (1997). The impact of urban land taxation: The Pittsburgh experience. *National Tax Journal*, 50(1), 1-21.

Plehn, C. C. (1918). A study of the incidence of an increment value land tax. *The Quarterly Journal of Economics*, 32(3), 487-506.

Roberts, J. M. (1971). Progress and poverty's continuing challenge. *The American Journal of Economics and Sociology*, 30(3), 301-316.

Robinson, D., & Chant, E. M. (1992). Interaction of land policy and land-based tax policy: The Vermont land gains tax. *Review of Urban and Regional Development Studies*, 4, 147-161.

Sietchiping, R., & Haile, S. (2011). Land-based taxation and urban development. In R. Sietchiping (Ed.), *Innovative land and property taxation* (pp. 2-7). Kenya: UN-HABITAT. 03.03.2025 tarihinde <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Innovative%20Land%20and%20Property%20Taxation.pdf> adresinden alınmıştır.

Smolka, M. O., & De Cesare, C. M. (2011). Property tax and informal property. In R. Sietchiping (Ed.), *Innovative land and property taxation* (pp. 8-29). Kenya: UN-HABITAT. 15.04.2025 tarihinde <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Innovative%20Land%20and%20Property%20Taxation.pdf> adresinden alınmıştır.

Solow, R. M. (1997). How to treat intellectual ancestors. In H. J. Brown (Ed.), *Land use and taxation: Applying the insights of Henry George* (pp. 7-15). Cambridge-Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy.

UN-HABITAT. (2011). *Land and property tax: A policy guide*. (Eds. R. Rollnick, et. al., Pa. L. Walters). A Report of Global Land Tool Network for UN-HABITAT, Kenya. 10.04.2025

Georgizmin Arazi Değeri Vergilendirme Politikasına Dönüşümü ve Stratejik Araçlarını Yeniden Yapılandırma
Mantığı

tarikhinde <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Land%20and%20Property%20Tax.pdf> adresinden alınmıştır.

Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, ISSN: 2146-0817
Yıl: 2026 Cilt: 18 Sayı: 1 Doi: <https://doi.org/10.53881/hiad.1719689>
Geliş Tarihi: 08.05.2025 Kabul Tarihi: 05.09.2025

Atf (APA): Saruhan, H., (2026), “Tapu Müdürlüklerinde Velayet Altındaki Küçüğün Taşınmazlarının Satışı ve Hukuki Dayanakları”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 18 (1): 60-73.

TAPU MÜDÜRLÜKLERİNDE VELAYET ALTINDAKİ KÜÇÜĞÜN TAŞINMAZLARININ SATIŞI VE HUKUKİ DAYANAKLARI

Sales of Immovable Properties Belonging to Minors under Guardianship at Land Registry Offices and their Legal Basis

Haluk Saruhan¹

Özet

Velayet, yaşı küçük olan çocuklar ile mahkeme kararıyla kısıtlanmış ergin çocukların bakımı, yetiştirilmesi ve onların mallarının idaresi ile ilgili bazı yetki ve hakların anne ve babaya verilmesidir. 4721 sayılı Medeni Kanunumuz oluşturulurken, en köklü değişiklikler velayet hakkı ile ilgili yapılan düzenlemeler olmuştur. Bu değişiklikler yapılırken “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” hükümleri dikkate alınmıştır. Türk Medeni Kanunu’nda velayet geniş bir çerçevede ele alınmış ve bu durum çocuklara büyük faydalar sağlamıştır. Zira anne ve babaya tanınan bu yetkilerin, menfaat çatışmaları nedeniyle zaman zaman sorunlara yol açtığı bilinen bir gerçektir. Anne ve babanın ayrılması, boşanması ya da evlilik dışı ilişkilerden doğan çocuklar söz konusu olduğunda, çeşitli problemler ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlardan biri de velayet hakkının anne veya babadan hangisine verileceği konusudur. Bir diğer önemli sorun ise korunmaya muhtaç çocuğun bu durumdan nasıl etkileneceği ve geleceğinin ne olacağıdır. Böyle bir durumda Medeni Kanun, çocuğun korunması amacıyla hâkime müdahale yetkisi vermiştir. Anne ve baba, çocuğun olumsuz gelişimine sebep oluyorsa, hâkim her ikisinden de velayeti alabilir ve çocuğu koruyucu aile yanına yerleştirebilir. Yaşı küçük olan çocuğun miras, hibe veya mesleki çalışması sonucu elde ettiği malvarlığının yönetimi de anne ve babaya aittir. Ancak bu yetkinin kullanımı sınırsız değildir. Anne ve baba, bu yetkileri kullanırken tıpkı bir vekil gibi özenli ve sorumlu davranmak zorundadır. Bu konularda bir eksiklik ya da kötü yönetim söz konusu olursa, hâkim bu hakkı anne ve babadan alabilir ve çocuğun malvarlığının yönetimini kayyım devredebilir. Velayeti bu şekilde tanımladıktan sonra, çalışmamızın esas konusunu oluşturan velayet altındaki çocuğun taşınmaz mallarının tapu müdürlüklerinde satışı süreci ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Velayet, Velayetin kaldırılması, Taşınmaz, Vesayet, Menfaat çatışması

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Abstract

Custody is the granting of certain powers and rights to mothers and fathers regarding the care, upbringing and management of the property of minor children and adult children who have been restricted by court order. While our Civil Code No. 4721 was being created, the most radical changes were the regulations regarding the right of custody. The provisions of the “United Nations Convention on the Rights of the Child” were taken into consideration while making these changes. Custody is addressed in a broad framework in the Turkish Civil Code and this situation has provided great benefits to children. Because it is a known fact that these powers granted to mothers and fathers sometimes cause problems due to conflicts of interest. When it comes to children born from separation, divorce or extramarital relationships of mothers and fathers, various problems arise. One of these problems is the issue of which mother or father will be given the right of custody. Another important problem is how the child in need of protection will be affected by this situation and what will happen to his future. In such a case, the Civil Code has given the judge the authority to intervene in order to protect the child. If the mother and father cause the child's negative development, the judge can take custody from both of them and place the child in a foster family. The management of the assets acquired by the minor child as a result of inheritance, donation or professional work also belongs to the mother and father. However, the use of this authority is not unlimited. The mother and father must act meticulously and responsibly, just like a representative, when using these authorities. If there is a deficiency or mismanagement in these matters, the judge can take this right from the mother and father and transfer the management of the child's assets to a trustee. After defining custody in this way, the process of selling the immovable properties of the child under custody at the land registry offices, which constitutes the main subject of our study, will be discussed.

Keywords: Custody, Removal of custody, Real estate, Guardianship, Conflict of interest

JEL Codes: B31, H20, H30, P14, P26

Article Type: Research Article

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Onbeş Kasım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, E-mail: haluk_47407@hotmail.com, ORCID ID: 0009-0008-0767-2893

I.GİRİŞ

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 22 Kasım 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, aynı haklara açıklık getirmek ve taşınmazlar üzerindeki mülkiyet ilişkilerini güvence altına almak amacıyla *tapu sicili sistemini* benimsemiştir. Tapu sicili sistemi, taşınmazların fiziksel niteliklerini (örneğin yüzölçümü, sınırları, cinsi) ve hukuki durumlarını (mülkiyet, irtifak hakları, rehinler vb.) üçüncü kişilere açık ve şeffaf bir şekilde bildirme görevini esas alır. Bu kapsamda, tapu memurlarına önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Söz konusu sistem gereği, her taşınmaz için ayrı bir tapu sicil sayfası açılır. Medeni Kanun'un 1020 ve 1021. maddelerinde, bir taşınmaz üzerinde aynı hakların kurulması, değiştirilmesi, devri ya da sona erdirilmesi işlemlerinin, kural olarak tapu siciline yapılacak *tescil* veya *terkin* ile geçerlilik kazanacağı belirtilmiştir. Tapu siciline yapılan tesciller, taşınmaz üzerindeki mevcut aynı hakların varlığına dair güçlü bir karine oluşturur. Bu karine, taşınmazın hukuki durumu hakkında üçüncü kişilere güvence sağlar ve hakların korunmasında temel bir dayanak teşkil eder. Türkiye'de tapu siciline ilişkin ilk kurumsal yapı, 21 Mayıs 1847 tarihinde Mahmut Esat Efendi tarafından "Defterhane-i Amire Kalemî" adıyla kurulmuştur. Bu kurum, günümüzdeki tapu teşkilatının temellerini oluşturmuştur. Zaman içinde gelişen ihtiyaçlara paralel olarak 743 sayılı eski Medeni Kanun döneminde kadastro işlemleriyle birlikte yeni tapu sicil sistemi şekillendirilmiştir. Nihayetinde 2001 yılında yapılan köklü değişikliklerle birlikte, günümüzde yürürlükte olan 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu son halini almıştır. Ayrıca, Medeni Kanun'un 997. maddesinin 3. fıkrasında, tapu sicilinin nasıl tutulacağı ve işleyiş esaslarının tüzükle belirleneceği hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme, tapu sicilinin yasal çerçevede disipline edilmesini ve uygulamada birlik sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu şekilde, tapu sicili sistemi Türk hukukunda taşınmazlar üzerindeki aynı hakların güvenli ve şeffaf biçimde yürütülmesi için temel bir kurumdur. Hem bireylerin mülkiyet hakkını korur hem de taşınmaz alım-satım gibi işlemlerde hukuki güvenliği sağlar.

4721 sayılı Medeni Kanun'un 1007. maddesi tapu sicilinin tutulmasından doğan zararlardan devleti kusursuz sorumlu tutmuş, devamında ise kusuru bulunan memurlara rücu edileceğini hükme bağlamıştır. Bu çalışmanın esas konusunu ise, yaşı küçük olan kişilerin velilerinin, tapu müdürlüklerinde taşınmazlarıyla ilgili gerçekleştirecekleri satış, taksim, hibe ve kefalet gibi işlemlerde uygulamada nasıl bir yöntem izleneceği hususu oluşturmaktadır. Özellikle velayet altında bulunan çocukların taşınmazlarına ilişkin işlemler bakımından başvuru süreci, Medeni Kanun'un 336. maddesi uyarınca anne ve babanın birlikte temsil yetkisini kullanarak tapu müdürlüğüne talepte bulunmaları suretiyle gerçekleşecektir. Ancak eşlerden biri vefat etmişse, sağ kalan eş tek başına, eşler boşanmışsa velayet hakkı kendisine verilen taraf bu talepte bulunabilecektir. Bununla birlikte, küçüğün taşınmazlarının satışı, sadece velayet hakkına dayanarak yapılmak isteniyorsa, bu durumda satış işleminin MK m. 327 ve 356 hükümleri kapsamında olmadığı açıkça belirtilmiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde, satış işlemi doğrudan gerçekleştirilemez; mahkemenin izni alınması zorunluluğu doğar. Eğer velayet hakkına dayanılarak ve yukarıda anılan maddelerin kapsamı dışında bırakıldığı belirtilerek başvuru yapılmışsa, satış işlemi doğrudan yapılabilecektir.

Ayrıca çalışmada, yaşı küçük bireylerin taşınmazları ile ilgili olarak taksim, bağış ve kefalet konu işlemlerde mevcut mevzuat hükümleri ile uygulamadaki farklılıklar ayrıntılı şekilde ele alınacak ve doktrindeki görüşlerle desteklenecektir. Bu işlemlerin her birinde, küçüğün menfaatinin gözetilmesi esas olup, kanuni temsilcilerin yetkisinin sınırları, gerektiğinde mahkeme izni alınıp alınmayacağı gibi hususlar uygulama örnekleriyle birlikte incelenecektir. Sonuç bölümünde ise, hem mevzuat hükümleri hem de uygulamadaki yaklaşımlar ışığında elde

edilen tespit ve değerlendirmelere yer verilecek, konunun genel bir değerlendirmesi yapılarak önerilere yer verilecektir.

II.TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN TEŞKİLAT YAPISININ HUKUKİ DAYANAKLARI

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 25.11.2010 tarih ve 6083 sayılı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla yeniden teşkilatlandırılmıştır (Seliçi ve Özdemir, 2016, s. 143; Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2014, s. 3; İmamoğlu, 2015, s. 38; Adlı ve Menteş, 2011, s. 687; Sirmen, 2016, s. 119). Tapu müdürlüklerinde görev yapan müdür ve memurların görevleri Medeni Kanun ve Tapu Sicil Tüzüğü'nün ilgili maddelerine tabidir. Ayrıca 22.12.1934 tarih ve 2644 sayılı kanunun 26. maddesinin 6217, 2421, 3000, 3163, 4358 ve 5831 sayılı kanunlarla değiştirilerek tapu sicilinin tutulmasına yönelik önemli hükümler içerdiğini söyleyebiliriz. Zira 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu da kat mülkiyetinin kurulmasına yönelik önemli hükümlere sahiptir (Oğuzman, Seliçi ve Özdemir, 2016, s. 143). Medeni Kanun'un 1007. maddesi, tapu sicilinin tutulmasından kaynaklanan tüm zararlardan devleti sorumlu tutmuştur. Yargıtay, hükme yönelik davalarda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 1 No'lu Protokolü'nün 1. maddesine atıf yaparak karar vermektedir (Yargıtay 1. HD, 1.3.2012, 2012/1785, 2012/2199; <https://legalbank.net>, erişim: 24/05/2025).

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün (TKGM) görev, yetki ve sorumlulukları; 3402 sayılı Kadastro Kanunu (Kadastral tespitler), 2644 sayılı Tapu Kanunu (Tapu işlemleri), Türk Medeni Kanunu'nun taşınmaz mülkiyetine ilişkin hükümleri, harita, plan, ölçme, fotogrametri ve coğrafi bilgi sistemlerine yönelik ilgili mevzuatlar, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamında personel rejimi, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile belirlenen mali yapı ve bütçe esasları başta olmak üzere çeşitli yasal düzenlemelerle çerçevelendirilmiştir. Bu temel mevzuatlar doğrultusunda TKGM; ülke genelinde taşınmazların tespiti, kadastro, tapu işlemleri, harita ve mekânsal veri üretimi gibi alanlarda görev yapar. Ayrıca taşınmazlara ilişkin hakların korunması, güncellenmesi ve kayıt altına alınması gibi önemli kamu hizmetlerini yürütmekle yükümlüdür.

III.VELAYET ALTINDAKİ YAŞI KÜÇÜĞÜN MALLARININ YÖNETİMİ

Medeni Kanunumuzun m.223, 242, 263, 454, 460, 624, 689 maddelerinde yönetim kavramından söz etmesine rağmen, yönetim kavramının çerçevesine herhangi bir açıklama getirilmemiştir (Baygın ve Doğan, 2005, s. 378–379). Dar ve teknik anlamda yönetim, bir malvarlığının korunması, bakımı, onarımı, iyileştirilmesi ve ekonomik amaca uygun bir şekilde işletilmesiyle ilgili tüm fiilî ve hukuki işlem ve eylemleri kapsar. Bu kapsamda, malın değerinin korunması ve artırılması hedeflenirken, mülkiyetin devri, ipotek tesisi ya da başka bir aynı hakkın kurulması gibi işlemler bu yönetim faaliyeti içerisinde yer almaz. Çünkü bu tür işlemler, malın esasına etki eden tasarruf işlemleri niteliğindedir ve teknik anlamda yönetim kavramının dışında kalır. Bu çerçevede, velayet hakkını kullanan anne ve baba, çocuğun malvarlığı üzerinde belirli sınırlar dâhilinde yönetsel yetkilere sahiptir. Örneğin, çocuğa ait bir bahçedeki meyve ağaçlarının aşılınması, gübrenmesi gibi bakım işlemleri ile bu bahçenin kiraya verilmesi gibi kullanıma yönelik işlemler anne ve baba tarafından gerçekleştirilebilir. Bu tür işlemler, çocuğun malının korunmasına ve ekonomik getirisinin sağlanmasına yönelik olduğu için yönetim kapsamında değerlendirilir. Ancak Medeni Kanun'un 342. ve 448. maddeleri dikkate alındığında, burada "yönetim" kavramının yalnızca teknik anlamda sınırlı kalmadığı, tasarruf işlemlerini de kapsadığı görülmektedir. Bu bağlamda, anne ve baba sadece yönetsel işlemleri değil, aynı zamanda çocuğun malvarlığı üzerinde tasarruf niteliğindeki işlemleri de

çocuğun yararına olacak şekilde gerçekleştirebilir. Anne ve baba, velayet hakkından kaynaklanan bu yetki ile çocuğu temsilen hem borçlandırıcı hem de tasarrufi işlemleri yapma hakkına sahiptir. Bu temsil yetkisi sayesinde, örneğin çocuğa ait bir taşınmazın satışı gerçekleştirilerek, alıcısı adına tapu tescili talep edilebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken temel ilke, anne ve babanın bu tür işlemleri yerine getirirken her zaman çocuğun yüksek yararını gözetme zorunluluğudur. Eğer yapılan işlem çocuğun zararına sonuç doğurursa, anne ve baba bu zarardan müteselsilen sorumlu olurlar. Sonuç olarak, anne ve babaya tanınan çocuk mallarını yönetme yetkisi, velayet hakkı ile doğrudan bağlantılıdır ve onun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle, velayet hakkı sona erdiğinde ya da sınırlandığında, çocuk mallarının yönetimi üzerindeki bu yetki de buna paralel olarak sona erer ya da sınırlandırılır. Yönetim ve tasarruf yetkilerinin birlikte değerlendirilmesi, çocuğun malvarlığının korunması ve menfaatlerinin güvence altına alınması açısından büyük önem taşır (Baygın ve Doğan, 2005, s. 380–382). Velayet (Dörtgöz, 2014, s. 133; Dörtgöz, 2001, s. 150; Dörtgöz, 2005, s. 459; Dörtgöz, 2013, s. 59–60) evlilik birliği devam ettiği sürece anne ve babadadır. Anne ile baba yönetimi birlikte yürütürler.

IV-VELAYETEN YAPILAN TAPU İŞLEMLERİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ VE UYGULAMA ESASLARI

Velayet TMK’da düzenlenen ve çocuğun bakım, eğitim, temsil gibi hak ve sorumluluklarını kapsayan bir ebeveynlik yetkisidir. Velayet hakkı, çocuğun mal varlığına yönelik işlemlerde belirleyicidir. Velayet altındaki küçüğün taşınmaz edinimleri, taşınmaz satışları ile ilgili velayet hakkının tanıdığı yetkilerin sınırları içerisinde kalınması zorunludur. Buna yönelik yapılan tapu işlemlerinde küçüğün yasal temsilcisi olan veliler, işlem yapma yetkileri sınırsız değildir. Yasal çerçeveyi aşan bazı işlemlerde hâkim izni alınması zorunludur. Tapu işlemlerinde velayet hakkına dayalı yapılan işlemlerde dikkat edilmesi gereken en önemli husus, yapılacak küçüğe ait taşınmaz tasarruflarının çocuğun yararına olup olmamasıdır. Ayrıca yapılacak işlemlerde anne ve baba velayet hakkını birlikte kullanmak ve yapılacak tapu işlemlerini birlikte onaylamak zorundadırlar.

Türk Medeni Kanunu’nun 352. maddesine göre, çocuk lehine yapılacak işlemler velayet hakkına sahip anne ve babanın yetkisi dâhilindedir. Bu tür işlemler için kural olarak hâkim iznine gerek yoktur. Ancak, çocuğa ait taşınmazların satışı gibi işlemler söz konusu olduğunda, durum değişmektedir. Eğer satış, çocuğun özel bir durumu nedeniyle ya da olağanüstü harcamaların karşılanması amacıyla yapılıyorsa, bu takdirde Türk Medeni Kanunu’nun 327 ve 356. maddeleri uyarınca hâkim izni gereklidir. Hâkim izni olmaksızın yaşı küçük bir çocuğa ait taşınmazın satışı ve buna bağlı tescil talebinde bulunulması durumunda, tapu memurunun bu işlemi TMK m.1016’ya dayanarak reddetmesi gerekir (Ertaş, 2016, s. 151).

Ancak yaşı küçüğün taşınmazının veli yararına bir işleme konu edilmesi hâlinde ve yaşı küçük borç altına giriyorsa TMK m.345’e göre kayyımın atanmasına ve hâkimin onayına gerek vardır. Veli ile yaşı küçük çocuğun müşterek olduğu bir taşınmazın taksim ve ifraz işlemine konu edilmesi durumunda, kayyım ile hâkimin onayına ihtiyaç bulunmaktadır (Yargıtay 2. HD, 11.2.1958, E. 514, K. 731; Hukukplatformu.com, erişim: 26.05.2025).

Yaşı küçük olan bir kişinin malvarlığına ilişkin, önemli tasarruf işlemleri söz konusu olduğunda, bu işlemler veli tarafından Tapu Müdürlüğü’nden talep edilebilir. Ancak, tapu memuru, yapılmak istenen işlemin küçüğün menfaatine olmadığını tespit ederse, bu durumda hâkimin izni ile birlikte satış izni kararının ibraz edilmesini istemek zorundadır. Aksi takdirde, Türk Medeni Kanunu'nun 1015. maddesi uyarınca işlemi reddetmesi gerekir. Uygulamada,

Tapu Müdürlükleri bu tür taleplerle karşılaştıklarında, öncelikle işlemi talep eden kişinin yetkili olup olmadığını araştırmakta, ardından talebin dayanağını oluşturan belgeleri titizlikle incelemekle yükümlüdür. Böylece, hem küçüğün hak ve menfaatleri korunmuş olur hem de hukuki işlemlerde usulüne uygunluk sağlanır.

V-TAPU İŞLEMLERİNDE YAŞI KÜÇÜĞÜN YARARININ KORUNMASINA YÖNELİK ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER VE HUKUKİ GÜVENCELER

Türk Medeni Kanunu'nun 1023. maddesi uyarınca tapu kütüğüne güven ilkesi düzenlenmiştir. Bu ilke, tapu siciline güvenerek iyi niyetle mülkiyet veya başka bir ayni hak kazanımı için tescil talebinde bulunan kişilerin bu kazanımlarını koruma altına alır. Kanun koyucu, bu düzenleme ile tapu siciline güvenen ve işlem yapan kişilerin hukuk güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır. Tapu sicilinin kamuya açık ve resmi bir kayıt sistemi olması nedeniyle, sicilde yer alan bilgilere güvenerek işlem yapan kişilerin kazanımlarının korunması, taşınmaz hukukunun temel ilkelerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, tapu sicilinin yarattığı güçlü hak karanesi, kişilerin sicile güvenerek gerçekleştirdikleri hak kazanımlarını destekler ve üçüncü kişilerin bu güvene dayalı haklarını hukuk düzeni tarafından koruma altına alır. Ancak, bu korumadan yararlanabilmek için bazı şartların varlığı zorunludur. En başta, kazanımın tapu siciline tescil yoluyla gerçekleşmiş olması ve hak sahibinin iyi niyetli olması gerekir. Aksi halde, yani kötü niyetin varlığı halinde, bu ilkenin sağladığı koruma ortadan kalkar (Yakuppur, 2013, s. 3).

Tapu müdürlüklerinde velayet altındaki küçüklerin taşınmaz mal satışlarına yönelik işlemlerde, yaşı küçüğün menfaatinin korunması oldukça önemlidir. Bunun için Tapu müdürlüklerinde, velilerin yaşı küçük adına yapacağı işlemlerde, gerek Medeni Kanunumuzun emredici hükümleri gerekse de Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün 11.06.2014 tarihli ve 2014/4 (1756) sayılı Genelgesi uyarınca, küçük adına taşınmaz satışı yapılabilmesi için sulh hukuk mahkemesinden izin alınması zorunludur. Bu izin, satışın çocuğun yararına olup olmadığının yargı denetimiyle değerlendirilmesini sağlar. Mahkeme iznine ek olarak tapu müdürlükleri de önemli bir denetim işlevi görür. Tapu memurları, küçük adına işlem yapacak kişilerin yetkilerini ve gerekli yasal belgeleri titizlikle inceler. Özellikle mahkeme kararının varlığı, kararın kesinleşip kesinleşmediği ve satış işleminin bu karara uygun yapıp yapılmadığı kontrol edilir. Bu süreç, kötü niyetli işlem risklerini azaltarak küçüğün malvarlığının keyfi şekilde elden çıkarılmasını önlemeye yöneliktir. Tüm bu mekanizmalar, küçüğün üstün yararı ilkesine dayalı olarak şekillendirilmiştir. Yargı ve idari denetimle birlikte, noter onayı, resmi şekil şartı ve gerektiğinde bilirkişi incelemesi gibi ek önlemler de devreye girebilir. Amaç, küçüğün maddi haklarının korunması, ileride telafisi güç zararların önlenmesi ve hukuk güvenliğinin sağlanmasıdır. Böylece hem temsilcilerin yetkileri sınırlandırılır hem de satış işlemlerinde keyfiliğin önüne geçilir (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2014, erişim: 27.05.2025).

VI-YAŞI KÜÇÜĞÜN TAŞINMAZLARININ ANA VE BABA TARAFINDAN TASARRUFUNA YÖNELİK YARGITAY GÖRÜŞÜ

Yargıtay'ın görüşü, çocukların mülkiyetinde bulunan taşınmazların velileri tarafından satış işlemlerine tabi tutulmaları hususunda, uygulamada taşınmazların üçüncü kişilere satımına yönelik ortaya çıkan uyuşmazlıklar konusunda çözüme yönelik içtihatlar geliştirilmiştir. Yargıtay'ın bu doğrultudaki görüşü, doktrinde mevcut görüşle uyumlu olduğu görülmektedir (Altınkan, 2021, s. 96–97). Bu hususta Yargıtay, TMK'nın çocukların temsil edilmesi ile ilgili 342. madde hükmünde, çocuk mallarının satımında hâkimden izin alınmasına gerek olmadığına hükmetmiştir (Yargıtay 1. HD, 18.04.2019, E. 2019/1073, K. 2019/2827; Yargıtay Karar Arama Sitesi, erişim: 27.05.2025). Diğer yandan, Yargıtay'ın aksi yönde vermiş olduğu

kararlar da bulunmaktadır. Nitekim buna ilişkin bir kararında, azınlığın görüşüne atıf yapılarak, hâkimin iznine gerek kalmaksızın çocuk mallarının ortaklığın giderilmesine konu edilemeyeceği belirtilmiştir (Yargıtay 14. HD, 17.02.2014, E. 2013/16771, K. 2014/2013; Yargıtay Karar Arama Sitesi, erişim: 28.05.2025).

Yargıtay, bir kararında, yaşı küçüğün mallarının satılması için hâkimden izin alınmasına gerek olmadığını, gerek bulunmayan bir işlem için izin istemenin hukuki yarardan yoksun olduğu gerekçesiyle hüküm kurmuştur (Yargıtay 2. HD, 02.11.2017, E. 2016/19351, K. 2017/12079; Yargıtay Karar Arama Sitesi, erişim: 27.05.2025). Yargıtay'ın bu yöndeki kararlarının vesayete uygulanamayacağını, yalnızca velayete ilişkin uygulanması gerektiği görüşündedir.

Yargıtay bir kararında (Yargıtay 2. HD, 14.04.2016, E. 2016/4126, K. 2016/7637), çocuk malları hakkında gerekli tedbirlerin, çocuğun annesinden kendisine intikal eden ve diğer tüm malvarlığının tespit edilmesi, bu malvarlığının velayetin sahibi olan baba tarafından nasıl kullanıldığı ve çocuğun yararına olup olmadığı araştırılması gerektiğini belirtmiştir. Annesi ölen çocuğun velayetinin babada olması nedeniyle, babanın çocuğa intikal eden malları nasıl değerlendirdiği, çocuk mallarının korunmasına yönelik uzman bilirkişiden rapor alınması gerektiği, babanın velayet hakkına istinaden anneden çocuğa intikal eden mallardan kendi mallarına aktarma yapıp yapmadığı, yaptığı tespit hâlinde aktarmış olduğu malların tahsili cihetine gidilmesi gerektiği ve yine annesinden yaşı küçüğe intikal eden malları kullanıp satması sebebiyle gerekli görülmesi hâlinde çocuk mallarının ve gelirlerinin kayyım devredilmesi gerektiği yönünde karar almıştır (Yargıtay Karar Arama Sitesi, erişim: 28.05.2025). Yapılacak devir ve temliklerde, yasal temsilci olan velinin yapacağı harcamaların yaşı küçüğün üstün yararına olup olmadığı hususu göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Diğer yandan, Yargıtay'ın doğrudan TMK'nın 327 ve 356. maddesini konu almayan, çocuk mallarının devir ve temliklerine yönelik uyuşmazlıklarda, çocuğun yararına özen gösterilmemesi hususları hariç olmak üzere, hâkimin herhangi bir müdahalede bulunamayacağı ve müdahale anlamını taşıyacak herhangi bir karar veremeyeceği de ifade edilmiştir (Yargıtay 2. HD, 16.05.2019, E. 2019/158, K. 2019/6208; Yargıtay Karar Arama Sitesi, erişim: 28.05.2025).

VII-TAPU MÜDÜRLÜKLERİNDE VELİNİN YAŞI KÜÇÜĞÜN TAŞINMAZLARINA YÖNELİK YAPACAĞI TAPU İŞLEMLERİNİN TÜRK MEDENİ HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra, Tapu Müdürlüklerinde yapılacak işlemlerle ilgili bazı karışıklıklar yaşanmıştır. Özellikle velayet altındaki küçüklerin taşınmazlarına ilişkin yapılacak tasarrufi işlemlerde, hangi durumlarda hâkim izninin gerekli olduğu konusu uygulamada tereddütlere yol açmıştır.

Bu karışıklıkları gidermek amacıyla Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2002/7 sayılı genelgeyi yayımlamıştır. Söz konusu genelgede, Türk Medeni Kanunu'nun 342. maddesi uyarınca vesayet makamının iznine tabi işlemler dışındaki tasarrufi işlemlerde, 327 ve 356. maddelerde belirtilen özel durumlar haricinde hâkim izninin aranmayacağı açıkça belirtilmiştir. Ancak uygulamada karşılaşılan sorunların devam etmesi üzerine, velilerin küçüğe ait taşınmazlar üzerindeki tasarruf işlemlerinde, bu işlemin Türk Medeni Kanunu'nun 327 ve 356. maddelerinde belirtilen istisnai durumlara girmediğine ilişkin açık bir beyanlarının alınması gerektiği yönünde düzenleme yapılmıştır. Bu bağlamda, düzenlenecek resmi senette velinin,

yapılan işlemin anılan maddeler kapsamında olmadığını yazılı olarak beyan etmesi zorunlu hale getirilmiştir. Ancak zaman içinde bu uygulamada da yeterli açıklık sağlanamadığı ve tereddütlerin sürdüğü görülünce, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü 2014/4 sayılı genelgeyi yayımlayarak konuya yeniden açıklık getirmiştir. Bu genelgede, yapılacak tasarruf işleminin TMK'nın 327 ve 356. maddeleri kapsamına girip girmediği hususunun işlemin taraflarınca bilinmesi gereken bir durum olduğu ve bu nedenle söz konusu bilginin resmi senet içerisinde açıkça yer alması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle dikkat çeken husus ise, tasarruf yetkisine sahip veli işlemi bir vekil aracılığıyla gerçekleştirecekse, vekilin sunduğu vekâletnamede yapılacak işlemin TMK'nın 327 ve 356. maddeleri kapsamı dışında kaldığına dair noterce düzenlenmiş açık bir ifadenin yer alması gerekli olmadığı hususu belirtilmiş isede, buna katılmamız imkansızdır. Vekalette yapılacak satışın TMK 327 ve 356 maddeleri kapsamında olmadığı açıkça yazılması gerektiği kanaatindeyiz. Eğer vekâletnamede bu hususa yer verilmemişse, Tapu Müdürlükleri çalışanları mutlaka bu hususta açıklamayı vekaletnamede aramalıdır, kanaatindeyiz. Ayrıca tapu memuru eksik belge tespit etmeleri halinde işlemi gerçekleştirilmemekte; bu durumda işlem, TMK'nın 1016. maddesi uyarınca reddedilmektedir. Sonuç olarak, velayet altındaki kişilere ait taşınmazlar üzerinde yapılacak tasarrufi işlemlerde hem doğrudan işlem yapan veli tarafından hem de vekâleten işlem yapılması halinde vekâletnamede gerekli beyanların açıkça yer alması büyük önem taşımaktadır. Bu şekilde, hem yasal çerçeveye uygunluk sağlanmakta hem de tapu işlemlerinde ortaya çıkabilecek hukuki sorunların önüne geçilmektedir.

VIII-TAPU MÜDÜRLÜKLERİNDE, VELİNİN, VELAYET ALTINDAKİ KÜÇÜĞÜN TAŞINMAZLARINA YÖNELİK MÜLKİYET HAKKI İLE İLGİLİ KARŞILANMAYACAK TASARRUFİ TAPU İŞLEMLERİ

Velayet hakkını elinde bulunduran anne ve baba bu hakkı eşit olarak kullanabilirler. Eski MK. 263'te babanın oyunun önceliği bulunmaktaydı. Yeni TMK m. 336 hükmü gereğince baba oyunun önceliği kaldırılarak, her ikisinin oyunda tam bir eşitlik kabul edildi. Bu nedenle yapılacak tasarrufi işlemlerde ana veya babadan biri muhalefet ederse, işlem reddedilir. Öte yandan yapılacak tasarrufi işlemlerde yaşı küçüğün gayrimenkullerinin velinin yararına bir işleme konu edilmesi halinde ise tapu memuru, TMK m. 345 hükmü gereğince kayyımın işleme iştiraki ve hâkimin onayını arayacaktır (Ertaş, 2014, s. 149–151).

TMK m. 342 ve 349 hükümleri gereğince, yaşı küçüğün temsilcisi veli, küçüğün taşınmaz mallarını hibe edemez, vakfedemez ve kefaletle konu edemez. Bu nedenle küçüğün taşınmaz malını hâkimden onay alsa dahi bağışlayamaz, vakfedemez ve kefaletle konu edemez. TMK m. 449 hükmünde kefalet yasağından bahsedilmiş, ancak rehin konusuna değinilmemiştir. Ancak burada kefalet teriminden, küçüğün yüksek menfaatlerini düşünerek her türlü teminat olarak algılamak gerekir. Burada hâkimin izni ile olsa dahi veli veya üçüncü kişi lehine tesis edilmesi mümkün olmamalıdır. Bu gibi taleplerde, Tapu Sicil Tüzüğü'nün 26. maddesi ile TMK m. 1016'ya göre tapu müdürlüğünce işlem reddedilir (Ertaş, 2014, s. 151). Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, yaşları küçük olan kişiler, ayırt etme gücüne (mümeyyiz) sahip olsalar dahi, taşınmaz mallarıyla ilgili sınırlayıcı işlemlerde bulunamazlar. Yani, mümeyyiz bir küçük kendi adına tapuda taşınmaz satışı, ipotek tesisi gibi işlemleri geçerli şekilde yapamaz. Bu tür işlemler ancak yasal temsilcileri aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Ancak bu durum, küçüklerin her türlü hukuki işlemde tamamen uzak tutulduğu anlamına gelmez. Mümeyyiz küçükler, bazı işlemleri bizzat ve geçerli şekilde yapabilirler. Özellikle kendileri için herhangi bir borç veya sorumluluk doğurmayan, yani karşılıksız yapılan işlemleri kabul etmeleri mümkündür. Örneğin bir kimsenin, mümeyyiz bir küçüğe herhangi bir taşınmazı

bağışlaması durumunda, küçük bu bağışı kabul edebilir. Bu tür işlemler küçük lehine olduğu ve herhangi bir yükümlülük getirmediği için hukuk düzeni tarafından geçerli kabul edilir.

IX-VELAYET HÜKÜMLERİNE GÖRE KÜÇÜĞÜN TAŞINMAZLARINA YÖNELİK, MAHKEME VE NOTERLERDEN GELEN BELGELERİN TAPU MÜDÜRLÜKLERİNCE İNCELENMESİ VE ARAŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Türk Medeni Kanunu (TMK) hükümlerine göre, küçüklerin bazı hukuki işlemleri yasal temsilcilerinin rızası ile gerçekleştirmeleri mümkündür. Ancak, küçüklerin taraf olduğu ve özellikle onlar açısından olumsuz sonuçlar doğurabilecek hukuki işlemlerde, daha fazla dikkat ve titizlik gösterilmesi gerekir. Bu tür işlemler, hem küçüklerin korunması hem de işlemlerin geçerliliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Tapu işlemleri bakımından ise Tapu Kanunu'nun 26. maddesi, işlemlerin yazılı belgelerle yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda, Tapu Müdürlüklerinin, özellikle küçüklerin taşınmazlarına ilişkin yapılacak işlemlerde azami dikkat ve özen göstermesi gerekir. Küçüklerin taşınmazları üzerinde yapılacak bazı işlemler — örneğin satış, rehin, bağış veya ipotek tesisi — için yalnızca yasal temsilcinin onayı yeterli değildir; aynı zamanda mahkemeden izin alınması da zorunludur. Bu izin, yetkili Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından verilmiş ve onaylanmış olmalıdır. Tapu müdürlükleri, bu tür durumlarda hem mahkeme kararının geçerliliğini hem de işlemin kapsamını dikkatle incelemelidir. Velayet altında bulunan bir küçük adına işlem yapılmak isteniyorsa, işlemi gerçekleştirecek kişinin yasal temsilci (veli) olduğunu açıkça kanıtlaması gerekmektedir. Yasal temsilci sıfatı, nüfus kayıtları ya da mahkeme kararları ile belgelenmelidir. İşlemin, velayet hakkına dayanarak yapılacağı durumlarda — özellikle satış, bağış, ipotek gibi tasarrufi işlemlerde — mahkeme izni gerekip gerekmediği titizlikle değerlendirilmelidir. Eğer mahkeme izni gerekiyorsa, bu izin belgesinin içeriği detaylı biçimde incelenmeli ve işlemin iznin kapsamına uygun olup olmadığı kontrol edilmelidir. Ayrıca, yasal temsilcinin bir vekil aracılığıyla işlem yapması durumunda, noter onaylı vekaletnamenin sunulması ve bu belgede, talep edilen tapu işlemini gerçekleştirmeye yetki verilip verilmediği dikkatle kontrol edilmelidir. Vekaletname, özel yetki içermeli ve yapılmak istenen işlemi açıkça kapsamalıdır. Sonuç olarak, küçüklerin taşınmazlarına ilişkin tapu işlemleri yürütülürken; yasal temsilci sıfatının doğrulanması, varsa mahkeme izninin geçerliliği ve vekaletnamenin yeterliliği gibi unsurlar detaylı şekilde incelenmelidir. Bu hususlar, hem işlemin hukuka uygunluğunu sağlamak hem de küçüklerin menfaatlerini korumak açısından son derece önemlidir.

Küçükün taşınmazlarının tasarrufi işlemlerinde Tapu Müdürlüğüne ibraz edilen belgelerin eksikliği, tescil talebinde hukuki eksiklik varsa, tescil olumsuz hüküm doğuracaksa, tasarruf yetkisini ispat edemiyorsa, TMK m. 1026 ve TST m. 26'ya göre işlemin ret edilmesi gerekir (Ertuş, 2014, s. 155–156). TMK'nın ilgili maddelerinde nelerin tescil edileceği hususu ile tescil için gerekli belgelerin neler olduğu hususu açıklanmıştır. Bu hükümler, tapu memurunun sorumluluğunu da belirlemiştir. Eksik araştırmadan dolayı devletin sorumluluğu ortaya çıkar. İstenilen tescilin TMK m. 1008 hükmünde belirtilenlerden olup olmadığını, geçerli bir hukuki sebebe dayanıp dayanmadığını, tescil isteminde bulunan kişinin buna yetkili olup olmadığını araştırma yükümlülüğündedir (Akıntürk, 2009, s. 302–303; Ayan, 2016, s. 157–159; Oğuzman, Seliçi ve Özdemir, 2016, s. 198–199; Sirmen, 2016, s. 181–183; Aybay ve Hatemi, 2014, s. 172–173; Esener ve Güven, 2015, s. 130–135).

Tapu memuru, araştırılması gereken bütün incelemeleri yaptıktan sonra herhangi bir eksiklik tespit etmesi hâlinde, TMK m. 1016 ve TST m. 26 hükümlerine göre işlemi ret ederek, 7201

sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgisine tebliğ eder. İlgilisi, tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içerisinde müdürlüğün bağlı bulunduğu bölge müdürlüğüne karara itiraz eder. Bölge müdürlüğünün kararına karşı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'ne 15 gün içinde itiraz edebilir (Akıntürk, 2009, s. 303; Ünal ve Başpınar, 2007, s. 278–282).

X-TAPU MÜDÜRLÜKLERİNDE VELAYET YETKİSİNE DAYALI TEMSİLİN SINIRLARI

Anne ve babanın velayet hakkına dayanarak 3. kişilerle olan hukuki ilişkiler ile ilgili olarak Yargıtay'ın son yıllardaki içtihatları, vesayet makamından izin alınmasına gerek olmadığı yönünde şekillenmiştir. Ancak MK m. 342 hükmü gereğince vesayet makamının iznine tabi işlemler sayılmıştır. Zira velayet hakkına sahip ana baba, küçüğün taşınmaz mallarını üçüncü kişilere hibe, vakıf ve kefalete konu edemez. Ana baba, küçüğü temsil ederken küçüğün yüksek menfaatlerini gözetmek zorundadır. Bu tür işlemlerde kayyım atanması zorunludur. Ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin kendi başlarına yapacağı işlemler geçersizdir (Artemishukuk.com, 2025).

Velayet, TMK m. 335 vd. hükmü gereğince yaşı küçüğün yüksek menfaatlerinin korunması amacıyla anne ve babaya tanınan bir hak olmanın yanında, aynı zamanda bir sorumluluktur. Yaşı küçüğün mal varlığına etki eden satış, alım, rehin ve kira sözleşmeleri hâkimin iznine tabidir (Av-Saimincekas.com, 2025).

Tapu müdürlüklerinde yaşı küçüğün taşınmaz tasarruflarına yönelik olarak velisi tarafından herhangi bir talebin oluşması hâlinde, TMK'nın ilgili maddelerindeki yetki ve kısıtlamalar, 2644 sayılı Tapu Kanunu ve buna dair yönetmeliklerdeki yetki ve kısıtlamalar dikkate alınarak, öncelikli olarak talebin yaşı küçüğün yararına olup olmadığı, talep yetkisinin dayanağını oluşturan belgelerin işlemi hukuki sakatlığa uğratıp uğratmadığı, istenilen işlemin TMK m. 342 ve m. 456/2'de mevcut hükümlere göre hâkim onayına gerek duyulup duyulmadığı hususları araştırıldıktan sonra talebin karşılanması ya da ret edilmesi cihetine gidilecektir. Bu sınırlamalar, TMK, Tapu mevzuatı, Yargıtay içtihatları ve çocuğun üstün yararı ilkelerine dayanması gerekir.

Yargıtay 1. Hukuk Dairesi bir kararında, küçüğün taşınmazı velisi tarafından satışa konu edilmiş; fakat hâkimden izin alınmamıştır. Bu işlemin geçersiz olduğuna hükmetmiştir (Yargıtay 1. HD, E. 2014/17937, K. 2015/12241; Yargıtay Karar Arama Sitesi, erişim: 29.05.2025).

XI-TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN 2023/1 SAYILI GENELGESİNDE VELAYET, VESAYET, KAYYIMLIK VE YASAL DANIŞMANLARIN TAPU MÜDÜRLÜĞÜNDE YAPACAĞI İŞLEMLERE İLİŞKİN USUL VE ESASLAR

Bu genelge, 4721 sayılı ve 10.08.2003 tarihli, 25195 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan TMK hükümlerine ve 17.08.2013 tarihli, 28738 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Tapu Sicil Tüzüğü hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır. Velayet hakkı Tapu Müdürlüklerinde yaşı küçüğü temsilen, evlilik birliği içerisinde ana ve baba; ana ve baba boşanmışlarsa mahkeme velayeti hangisine vermişse; ana veya babadan biri ölmüş veya gaipliğine karar verilmişse sağ kalan eş; ana ve babanın evli olmaması hâlinde ana yetkili olarak işlem tesis eder. Yaşı küçük evlat edinilmiş ise evlat edinen eş, her iki eş birlikte evlat edinmişlerse ikisi birlikte işlem yapabilir. Velayet hakkı kendisine bırakılan kişinin ölmesi hâlinde, tapu müdürlüğünde çocuğu

temsilen işlem yapılabilmesi için sağ kalan eşin mahkeme tarafından bu hususta yetkilendirildiğine dair yazı veya velayetin sağ kalan eşe verildiğine dair mahkeme kararı ibraz edilmesi gerekir. Ana ve babanın hiç evlenmemiş olması nedeniyle velayet hakkının anada olmasına rağmen, ananın yaş küçüklüğü nedeniyle velayet hakkını kullanamadığı hâllerde, çocuğun velayeti babaya verilmemişse, kendisine vasi atanan çocuğun Tapu Müdürlüğü'nde temsilinde vesayete ilişkin hükümler uygulanır. Kısıtlı ergin kişinin ana ve baba veya evlat edinilenlerden birisi veya her ikisinin velayeti altında bırakılması durumunda velayete ilişkin hükümler uygulanır. 18 yaşını doldurmamış kişilerin evlenmesi durumunda, evlenme rüştü kazandığından tek başına işlem yapabilirler (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü [TKGM], 2023, erişim: 28.05.2025).

Velinin Tapu Müdürlüğü'nde yapacağı işlemde, TMK'nın 327 ve 356. maddeleri kapsamında, yaşı küçüğün bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi için ya da özel durumu nedeniyle olağanüstü harcama yapılması gerekiyorsa ve ana baba yoksul olması durumunda ise mahkemeden izin alınması gerekir (TKGM, 2023, erişim: 28.05.2025).

Veli, yaşı küçüğün malları üzerinde Tapu Müdürlüğü'ne yapacağı vakıf kurma, önemli bağışlar ve kefalet işlemleri talepleriyle ilgili olarak işlem tesis edemez, talep reddedilecektir. Ancak velinin, yaşı küçüğün taşınmazlarına yönelik yapacağı bazı satış işlemlerinin TMK 327 ve 356. maddeleri kapsamında olmadığını beyan etmesi hâlinde durum, düzenlenecek resmî senede yazılarak, veli ve alıcı imzalamak suretiyle hâkimden izin alınmasına gerek yoktur. Veli vekil tayin etmişse, düzenlenen vekâletnamede yapılacak satış işleminin TMK 327 ve 356. maddelerindeki amaca ilişkin olmadığı hususunun yazılmasına gerek yoktur denilmesine rağmen, kanaatimizce Tapu memuru vekâletnamede bu ibarenin yazılmasını talep etmelidir. Zira işlem dava konusu edilmesi hâlinde devletin kusursuz sorumluluğu söz konusu olabilir. Yine veli, yaşı küçüğün şahsi borçlarına yönelik küçüğün taşınmazları üzerinde ipotek tesis edebilir; ancak veli, kendi borçları için taşınmaz üzerine ipotek tesis etmesi için mahkeme kararı almalı ve ayrıca işleme kaydının katılması gereklidir (TKGM, 2023, erişim: 28.05.2025). Ancak Tapu Müdürlüğünce yapılacak taksim işlemi, veli ile yaşı küçük çocuk arasında ise mahkemeden izin alınıp kaydının işleme iştirak etmesi gerekir. Alınacak mahkeme kararında çocuğa isabet edecek taşınmazın payı ve bağımsız bölümleri açıkça belirtilmemişse, Tapu memuru işlemi yapamaz. Çocuk ile veli arasında elbirliği mülkiyeti mevcutsa, elbirliğinin paylı mülkiyete dönüştürülmesi için mahkeme iznine gerek yoktur. Çocuğa taşınmaz bağışı yapılacaksa ve bağış kayıtsız şartsız ise velilerden herhangi biri bu bağışı kabul edebilir (TKGM, 2023, erişim: 28.05.2025).

VELAYETEN SATIŞ İLE İLGİLİ TAPU MÜDÜRLÜĞÜNCE DÜZENLENEN RESMÎ SENET ÖRNEĞİ

BİR TARAFTAN: 13.01.2023 Doğumlu yaşı küçük Vildan SARUHAN'a velayeten Anne Munise SARUHAN ve baba Haluk SARUHAN satıcı

DİĞER TARAFTAN: Rezzan ÖKMEN bizzat alıcı.

Bütün nitelikleri bu resmi senedin arka sayfasında yazılı, Mardin ili Kızıltepe ilçesi Rihani mahallesi 3121 ada 1 nolu parselde kayıtlı, 18129 m2 miktarındaki sulu tarla vasıflı taşınmazın tamamı, 13.01.2023 doğumlu yaşı küçük, Haluk kızı Vildan SARUHAN adına kayıtlı iken, Yaşı küçük Vildan SARUHAN'ı temsilen ana Munise SARUHAN ve baba Haluk SARUHAN velayeten hareketle, taşınmazın tamamını 3.200.000 (Üçmilyon ikiyüzbin) TL bedelle Haluk kızı Rezzan ÖKMEN'e sattığını, satış bedelini nakden ve tamamen peşin olarak aldığını, alıcısı

adına tescilini istediğini, yapılan satışın TMK m.327 ve 356 maddelerdeki kapsamda olmadığını, diğer taraftan alıcı Rezzan SARUHAN'da bu suretle ve yazılı bedelle aldığını, adına tescilini istediğini, Geçmiş yıllara ait emlak vergi borcundan dolayı tarafların müteselsil sorumlu olduklarını her iki taraf ifade ve beyan ettiler.

EŞLERDEN BİRİNİN ÖLÜMÜ HALİNDE VELAYETEN SATIŞ RESMİ SENET ÖRNEĞİ

BİR TARAFTAN: 13.01.2023 Doğumlu yaşı küçük Vildan SARUHAN' a velayeten anne Munise SARUHAN ve baba Haluk SARUHAN satıcı

DİĞER TARAFTAN: Rezzan ÖKMEN bizzat alıcı.

Bütün nitelikleri bu resmi senedin arka sayfasında yazılı, Mardin ili Kızıltepe ilçesi Rihani mahallesi 3121 ada 1 no lu parselde kayıtlı, 18129 m2 miktarındaki sulu tarla vasıflı taşınmazın tamamı, 13.01.2023 doğumlu yaşı küçük, Haluk kızı Vildan SARUHAN adına kayıtlı Vildan SARUHAN'ı temsilen, Baba Haluk SARUHAN'ın 17.02.2020 tarihinde vefatıyla, ana Munise SARUHAN velayeten hareketle, taşınmazın tamamını 3.200.000 (Üçmilyon ikiyüzbin) TL bedelle Haluk kızı Rezzan ÖKMEN'e sattığını, satış bedelini nakden ve tamamen peşin olarak aldığını, alıcısı adına tescilini istediğini, yapılan satışın TMK m.327 ve 356 maddelerdeki kapsamda olmadığını, diğer taraftan alıcı Rezzan SARUHAN'da bu suretle ve yazılı bedelle aldığını, adına tescilini istediğini, Geçmiş yıllara ait emlak vergi borcundan dolayı tarafların müteselsil sorumlu olduklarını her iki taraf ifade ve beyan ettiler.

XII.SONUÇ

Yaşı küçük olan bir kimse, fiil ehliyetine sahip olmasa bile, miras yoluyla, bağışlama suretiyle ya da mesleki kazanımlar gibi çeşitli yollarla mal varlığı edinme hakkına sahiptir. Türk Medeni Kanunu (TMK), yaşı küçüğün fiil ehliyeti kazanmadan önce sahip olduğu malvarlığının korunması amacıyla, ana ve babaya bu malların yönetilmesine ilişkin velayet hakkı tanımıştır. Velayet hakkı, yalnızca çocuğun kişisel bakım ve eğitimine ilişkin değil, aynı zamanda onun malvarlığının yönetimine dair de ana ve babaya birtakım haklar ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu kapsamda, velayet yetkisine sahip olan anne ve baba, çocuğun menfaatini gözetmek şartıyla ve yasal sınırlar içinde kalmak koşuluyla, onun malvarlığı üzerinde tasarruflarda bulunabilir; bu malların bakım, eğitim ve genel ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılmasını sağlayabilirler. Bu tür işlemlerin gerçekleştirilmesi için ana ve babanın, kural olarak, herhangi bir kişiden ya da merciden izin alma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak bu yetki, çocuğun yararını ve hukuki çerçeveyi esas alarak kullanılmak zorundadır. Velayet hakkı kapsamında yapılan her türlü malvarlığı yönetimi işlemi, çocuğun korunması ve geleceğinin güvence altına alınması amacıyla taşır.

Araştırmanın konusu gereği, tapu müdürlüklerine yapılan başvurularda, yaşı küçük olan çocukların taşınmazlarına ilişkin olarak velisi konumundaki anne ve babanın talepte bulunması durumunda, tapu memurlarının bu talebi değerlendirirken bazı önemli hususlara dikkat etmesi zorunludur.

Her şeyden önce, tapu memurları, yapılmak istenen işlemin Türk Medeni Kanunu, Tapu Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde öngörülen yetki, sınırlama ve usullere uygun olup olmadığını titizlikle incelemelidir. Yaşı küçüğün taşınmazı üzerinde yapılmak istenen tasarruflar işlemde, bu işlemin çocuğun üstün yararını gözetip gözetmediği, işlemin hukuki dayanaklarının geçerliliği

ve yeterliliği ile birlikte, işlemin geçerliliğini etkileyebilecek herhangi bir eksiklik ya da sakıncalı durumun bulunup bulunmadığı detaylı şekilde değerlendirilmelidir. Ayrıca, kanun ve mevzuat hükümleri uyarınca belirli taşınmaz işlemleri için hakim izni aranıp aranmadığı konusu da gözden kaçırılmamalıdır. Özellikle satış, bağış ya da ipotek gibi mülkiyeti etkileyen işlemlerde, velayet yetkisi tek başına yeterli olmayabilir; bu gibi durumlarda sulh hukuk mahkemesinden alınmış açık ve kesin bir hakim izni aranmalıdır. Bu kapsamda, tapu memurlarının sadece şekli belgelerin varlığıyla yetinmeyip, sunulan belgelerin içerikleri itibarıyla de işlemi destekleyip desteklemediğini ve çocuğun menfaatlerini ne derece koruduğunu değerlendirmeleri gerekmektedir. Aksi halde, hukuka aykırı ya da eksik işlem yapılması riski doğar ve bu durum hem çocuğun mağduriyetine hem de işlemi gerçekleştiren kamu görevlilerinin sorumluluğuna yol açabilir. Zira, çocuğun üstün yararının korunması ilkesi, sadece yargı organlarının değil, idari işlemleri gerçekleştiren kamu görevlilerinin de gözetmesi gereken temel bir ilkedir. Tapu müdürlüklerinde görev yapan memurların da bu ilke doğrultusunda hareket ederek, çocuklara ait taşınmazlar üzerindeki işlemlerde son derece dikkatli, özenli ve mevzuata uygun bir değerlendirme yapmaları büyük önem taşımaktadır. Değindiğimiz bu hususların göz ardı edildiği bir işleme yönelik, Yargıtay 1.HD.2014/19737 E.2015/12241 sayılı kararında yapılan satış işlemi için hakimden gerekli izin alınmadığı için, işlemin geçersizliğine hüküm ederek işlemi iptal etmiştir.

TKGM 2023/1 sayılı Genelge kapsamında, velayet hakkına dayanarak tapu işlemlerine yönelik yapılacak başvurularda; evlilik birliği devam ediyorsa, ana ve baba birlikte işlem yapar. Boşanma gerçekleşmişse, mahkeme tarafından hangi eşe velayet hakkı verilmişse, işlem yapma yetkisi o ebeveyne aittir. Ana veya babadan biri ölmüş ya da gaipliğine karar verilmişse, sağ kalan eş yetkilidir. Evlilik dışı doğan çocuklarda ise velayet hakkı anneye aittir ve işlemler anne tarafından yürütülür. Ancak, evlilik dışı çocuğun annesi de yaşı küçükse ve baba ölmüşse, bu durumda tapu müdürlüklerince vesayete ilişkin hükümlere dayalı belgelerin ibrazı talep edilmelidir. Zira, evlenme ile reşit olan küçükler tapu işlemlerini tek başlarına gerçekleştirebilirler. Veli tarafından yapılacak satış işlemleri, Türk Medeni Kanunu'nun 327 ve 356. maddeleri kapsamında, küçüğün özel bakım ve eğitimi için yapılmak isteniyorsa, tapu müdürleri bu durumda işlemi gerçekleştirmeden önce mahkemeden hâkim onayı istemelidir. Ayrıca, veli tarafından küçüğe ait taşınmazlara ilişkin olarak yapılmak istenen vakıf kurma, bağışta bulunma veya kefalet altına girme gibi işlemler, tapu müdürlüğünce doğrudan reddedilmelidir. Çünkü bu işlemler, küçüğün menfaatini zedeleyebilecek niteliktedir. Son olarak, veli küçüğün taşınmazını satmak istediğinde, satışın TMK m. 327 ve 356 kapsamında olmadığını beyan ederse, bu beyan düzenlenecek resmi senede açıkça yazılır. Veliye bu beyanı imzalatılarak işlem gerçekleştirilir ve bu durumda hâkim onayına gerek duyulmaz.

TKGM' nin 2023/1 sayılı Genelgesi'nde, veli tarafından noterde düzenlenen bir vekâletname ile vekil tayin edilmesi durumunda, vekilin küçüğe ait taşınmazın satışı talebinde bulunması hâlinde, vekâletnamede yapılacak satışın Türk Medeni Kanunu'nun 327 ve 356. maddeleri kapsamında olmadığına dair bir açıklamaya gerek bulunmadığı ifade edilmiştir. Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir. Kanımızca, satış işlemi gerçekleştirecek olan tapu memurunun, noter huzurunda düzenlenmiş vekâletnamede, satışın TMK m. 327 ve 356 kapsamında olmadığını açıkça belirtilmiş olmasına dikkat etmesi gerekir. Zira bu maddeler, velayet altındaki çocuğun mallarının satışı hususunda hâkim iznini zorunlu kılan hükümler içermektedir. Vekâletnamede bu hususun açıkça yer almaması hâlinde, işlemin ileride dava konusu yapılması ve satışın iptali talebiyle karşılaşılması ihtimali doğacaktır. Bu tür bir işlemde idarenin sorumluluğunun doğmaması adına, tapu memurunun gerekli özeni göstermesi ve özellikle kanunen hâkim iznine tâbi olan işlemlere ilişkin sınırlamaların açıkça vekâletnamede yer alıp almadığını kontrol etmesi gerektiği kanaatindeyiz. Aksi takdirde, ileride ortaya

çıkabilecek bir uyuşmazlıkta devletin kusursuz sorumluluğu gündeme gelebilecek ve kamu zararına yol açabilecektir. Yine veli yaşı küçüğün şahsi borçları için, küçüğün taşınmazlarına yönelik ipotek tesisine yönelik taleplerde, tapu memuru hakim izni aramayacaktır. Ancak veli kendi borçları için küçüğün taşınmazını ipoteğe konu edecek bir işlem talebinde bulunması durumunda mahkeme kararı almak zorunda olup, ayrıca da kayyımın işleme iştirak etmesi istenilecektir.

Tapu müdürlüklerinde, yapılması talep edilen taksim işlemi, Veli ile yaşı küçük arasında ise mahkemeden izin alınması ve işleme kayyımın iştiraki istenecektir. Yine çocuk ile veli taşınmazlarda elbirliği halinde ortak iseler, elbirliği halindeki mülkiyetin paylı mülkiyete dönüştürülmesi işlemlerine yönelik taleplerde hakim iznine gerek yoktur. Yaşı küçüğe yapılacak taşınmaz bağışlarında, yapılacak taşınmaz bağışının kayıtsız şartsız olması durumunda velilerden yalnız birinin işleme iştirak etmesi yeterlidir.

KAYNAKÇA

Adlı, Z., ve Menteş, S. (2011). Mevzuatımızda Tapu ve Kadastro (1. baskı, s. 687). Semih Ofset Matbaacılık.

Akıntürk, T. (2009). Eşya hukuku (s. 302–303). Beta Yayınları.

Altınkan, O. (2021). Ana ve babanın çocuk mallarına ilişkin tasarruf işlemi yapmalarının hukuki durumu. Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(1), 96–97.

Artemis Hukuk. (2025, Mayıs 28). Velayet hakkına sahip ana babanın yetki sınırı. www.artemishukuk.com. <https://www.artemishukuk.com> (Erişim: 28.05.2025)

Saim İncekaş. (2025, Mayıs 29). TMK m. 335. www.av-saimincekas.com. <https://www.av-saimincekas.com> (Erişim: 29.05.2025)

Ayan, M. (2016). Eşya hukuku II (9. baskı, s. 157–159). Seçkin Yayıncılık.

Aybay, R., ve Hatemi, H. (2014). Eşya hukuku (4. baskı, s. 172–173). Vedat Kitapçılık.

Baygın, C., ve Doğan, M. (2005). Çocuk mallarının yönetimi ve sarfi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, IX(1–2), 380–382.

Dörtgöz, G. Ö. (2001). Tapu işlemleri. Takav Matbaacılık.

Dörtgöz, G. Ö. (2005). Açıklamalı tapu sicili (s. 459). Birlik Matbaacılık.

Dörtgöz, G. Ö. (2013). Tapu ve kadastro ile ilgili talimatlar ve yorumlar (s. 59–60). Biofset Matbaacılık.

Dörtgöz, G. Ö. (2014). Yeni tüzüğe göre tapu işlemleri (s. 133). Bilofset Matbaacılık.

Ertaş, Ş. (2014). Eşya hukuku (11. baskı, s. 149–151). Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi.

Ertaş, Ş. (2016). Eşya hukuku (13. baskı, s. 151). Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi.

Esener, T., ve Güven, K. (2015). Eşya hukuku (Genişletilmiş 6. baskı, s. 130–135). Yetkin Yayınları.

İmamoğlu, M. A. (2015). Tapu sicilinin tutulmasından devletin sorumluluğu (1. baskı, s. 38). Sonsöz Gazetecilik Matbaacılık.

Oğuzman, M. K., Seliçi, Ö., ve Özdemir, S. (2016). Eşya hukuku (19. baskı, s. 143). Filiz Kitabevi.

Sirmen, A. L. (2016). Eşya hukuku (4. baskı, s. 119). Yetkin Yayınları.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü. (2014). Tapu sicil uygulamaları (1. baskı, s. 3). Keramet Yayınları.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü. (2014, Haziran 11). 2014/4 (1756) sayılı Genelge. tkgm.gov.tr. <https://www.tkgm.gov.tr> (Erişim: 27.05.2025)

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü. (2023). 2023/1 sayılı Genelge. tkgm.gov.tr. <https://www.tkgm.gov.tr/mevzuat> (Erişim: 29.05.2025)

Ünal, M., ve Başpınar, V. (2007). Şekli eşya hukuku (3. baskı, s. 278–282). Yetkin Yayınları.

Yakuppur, S. (2013). Tapu kütüğüne güven ilkesi (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yargıtay 1. Hukuk Dairesi. (2012, Mart 1). E. 2012/1785, K. 2012/2199. Legalbank.net. <https://www.legalbank.net> (Erişim: 24.05.2025)

Yargıtay 1. Hukuk Dairesi. (2015). E. 2014/17937, K. 2015/12241. Yargıtay Karar Arama Sitesi. <https://karar.yargitay.gov.tr> (Erişim: 29.05.2025)

Yargıtay 1. Hukuk Dairesi. (2019, Nisan 18). E. 2019/1073, K. 2019/2827. Yargıtay Karar Arama Sitesi. <https://karar.yargitay.gov.tr> (Erişim: 27.05.2025)

Yargıtay 14. Hukuk Dairesi. (2014, Şubat 17). E. 2013/16771, K. 2014/2013. Yargıtay Karar Arama Sitesi. <https://karar.yargitay.gov.tr> (Erişim: 28.05.2025)

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. (1958, Şubat 11). E. 514, K. 731. Hukukplatformu.com. <https://www.hukukplatformu.com> (Erişim: 26.05.2025)

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. (2016, Nisan 14). E. 2016/4126, K. 2016/7637. Yargıtay Karar Arama Sitesi. <https://karar.yargitay.gov.tr> (Erişim: 28.05.2025)

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. (2017, Kasım 2). E. 2016/19351, K. 2017/12079. Yargıtay Karar Arama Sitesi. <https://karar.yargitay.gov.tr> (Erişim: 27.05.2025)

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. (2019, Mayıs 16). E. 2019/158, K. 2019/6208. Yargıtay Karar Arama Sitesi. <https://karar.yargitay.gov.tr> (Erişim: 28.05.2025)